

5.2. Finland.....	58
5.2.1 Betydelsefulla aktörer för natur- och kulturmiljövårdens arbete med regional och lokal utveckling och tillväxt.....	58
5.2.2 Nationella strategier och policys.....	60
5.2.3 Strategier och policys på regional och lokal nivå.....	65
5.2.4 Museiverkets arbete med hållbar regional och lokal utveckling och tillväxt	67
5.2.5 Samverkan mellan kulturarvs- och natursektorn i Finland.....	69
5.3. Norge	70
5.3.1 Betydelsefulla aktörer för natur- och kulturmiljövårdens arbete med regional och lokal utveckling och tillväxt.....	70
5.3.2 Nationella strategier och policys.....	72
5.3.3 Strategier och politik på regional och lokal nivå.....	80
5.3.4 Direktoratet för naturförvaltningens arbete med hållbar regional och lokal utveckling och tillväxt	86
5.3.5 Riksantikvarens arbete med hållbar regional och lokal utveckling och tillväxt	89
5.3.6 Samverkan mellan kulturarvs- och natursektorn i Norge.....	93
5.4. Island	94
5.4.1 Betydelsefulla aktörer för natur- och kulturmiljövårdens arbete med regional och lokal utveckling och tillväxt.....	94
5.4.2 Nationella strategier och policys.....	94
5.4.3 Strategier och policys på regional och lokal nivå.....	97
5.4.4 Miljöstyrelsens arbete med hållbar regional och lokal utveckling och tillväxt	97
5.4.5 Fornminnesvårdens arbete med hållbar regional och lokal utveckling och tillväxt	98
5.4.6 Samverkan mellan kulturarvs- och natursektorn i Island.....	99
5.5. Danmark	101
5.5.1 Betydelsefulla aktörer för natur- och kulturmiljövårdens arbete med regional och lokal utveckling och tillväxt.....	101
5.5.2 Nationella strategier och policys.....	103
5.5.3 Strategier och policys på regional och lokal nivå.....	106
5.5.4 Naturförvaltningens arbete med hållbar regional och lokal utveckling och tillväxt	107
5.5.5 Kulturarvsstyrelsens arbete med hållbar regional och lokal utveckling och tillväxt	109
5.5.6 Samverkan mellan kulturarvs- och natursektorn i Danmark.....	111
5.6. Färöarna	114
5.6.1 Betydelsefulla aktörer för natur- och kulturmiljövårdens arbete med regional och lokal utveckling och tillväxt.....	114
5.6.2 Nationella strategier och policys.....	116
5.6.3 Exempel på kulturarvs- och natursektorns arbete	118
Yhteenveto	123
Samantekt.....	129

Förord

Vilka är utgångspunkterna, vad kännetecknar kulturarvs- och natursektorernas arbete med regional och lokal utveckling och tillväxt samt vad finns det att vinna på en vidareutvecklad samverkan mellan dessa båda intressen? Det är några av de frågor som behandlas i föreliggande översikt som är resultatet av den första etappen i det internordiska projektet *Natur- och kulturvärden som regional och lokal utvecklings- och tillväxtfaktor*. Detta är starten på ett nätverksbyggande, där alla nordiska länder är representerade, som syftar till att lyfta fram den potential som ligger i att använda kulturarvs- och naturvärdena som tillgångar i utvecklings- och tillväxtprocesser.

Skriften är en beskrivning av nuläget utifrån de medverkande myndigheternas perspektiv. Följande myndigheter har varit med och tagit fram rapporten: Riksantikvaren och Direktoratet för naturförvaltningen (Norge), Riksantikvarieämbetet och Naturvårdsverket (Sverige), Kulturarvsstyrelsen samt Skov- og Naturstyrelsen (Danmark), Statens Fornminnesvård och Miljöstyrelsen (Island), Museiverket (Finland) samt Naturhistorisk museum och Kulturhistorisk museum (Färöarna).

Förhoppningen är att det utbyte av erfarenheter och de möten som sker inom ramen för projektet kommer att leda till en utvecklad samverkan och bättre samordning mellan kulturarvs- och natursektorerna samt olika utvecklingsaktörer.

Jostein Løvdal, projektordförande och
Daniel Nilsson, projektsekreterare

Sammanfattning

I dag finns en ökad medvetenhet om att natur och kulturarv har en stark attraktionskraft på turister. Men attraktivitet handlar inte enbart om att få andra att besöka en plats. Livsmiljökväliteter, inkluderande stadsmiljö och bebyggelse, rekreativskväliteter med mera är viktiga resurser för att attrahera både boende, besökare och företag till platser och regioner.

Föreliggande rapport är resultatet av den första etappen av det internordiska projektet *Natur- och kulturvärden som regional och lokal utveckling- och tillväxtfaktor* som startades 2008 och ska avslutas 2010. Projektet är indelat i tre etapper och inkluderar representanter från nationella myndigheter från både natur- och kulturmiljöområdet.

Målsättningen med projektet är att synliggöra naturens och kulturarvets betydelse som faktor för hållbar utveckling och tillväxt samt stärka samverkan mellan berörda sektorer. Frågor kopplade till utvecklings- och tillväxtprocesser som kommer att behandlas är bland annat följande:

- Vilka mervärden kan natur och kulturarv bidra med i samhällsprocesserna?
- Hur kan natur och kulturarv brukas för att bevara och/eller utveckla miljökväliteter?
- Vilka är de goda exemplena på natur och kulturarv som resurs?
- Vilka är vinsterna med ett samarbete mellan kulturarvs- och natursektorerna?
- Vilka utmaningar finns på vägen?

Syftet med denna rapport är att ge en översiktlig bild av kulturarvs- och natursektorernas arbete inom området regional och lokal utveckling och tillväxt. Några av frågeställningarna är:

- Vilka internationella och nationella strategier/policys finns inom sakområdet?
- Hur arbetar man med natur- och kulturvärden som resurs för hållbar regional och lokal utveckling och tillväxt i respektive land?
- Vilka frågor prioriterar myndigheterna?
- Hur ser samverkan mellan natur- och kultursektorerna i respektive land ut?

De primära målgrupperna för rapporten är:

- natur- och kulturmiljösektorerna i respektive land
- myndigheter/organisationer med övergripande ansvar för regionala och lokala utvecklings- och tillväxtfrågor.

Rapporten består av fem huvudsakliga delar. Kapitel 1 innehåller information om projektet och kapitel 2 fokuserar på dess första etapp. I kapitel 3 presenteras kortfattat några internationella konventioner och policys som är relevanta för projektets frågor. Kapitel 4 är en syntes där översiktligt och samlat beskrivs ländernas arbete med regional och lokal utveckling och tillväxt. Här exemplifieras även den pågående och potentiella samverkan mellan kulturarvs- och naturförvaltningarna liksom de positiva effekterna i utbytet dem emellan. Kapitel 5 är en bilaga och består av nationella framställningar om ländernas arbete med natur och kulturarv i förhållande till regional och lokal utveckling och tillväxt.

Ett antal centrala perspektiv för arbetet med natur och kulturarv som resurs har identifierats:

- Hållbarhetsperspektivet – Detta innebär att det finns en balans mellan ekonomisk, social och miljömässig utveckling. Bruket av miljön ska vara anpassat så att inte kulturarvs- och naturvärden förstörs.
- Landskapsperspektivet – Natur och kulturarv är förenade i landskapet som delar av det gemensamma arvet. Landskapet är grunden för en god livsmiljö och biologisk mångfald men det utgör även en viktig resurs för näringsliv samt lokal och regional utveckling och tillväxt. Landskapet är den arena där kultur, natur och näringar möts.
- Historiska perspektivet – För att förstå vår samtid och varför dagens landskap med sina livsmiljöer för människor, djur och växter ser ut som det gör behöver vi söka kunskap i historiska skeenden och processer.
- Demokratiska perspektivet – Det finns en syn på natur och kulturarv som kollektiva och gemensamma tillgångar vilka alltid ska kunna delas av alla och vara tillgängliga för alla. Relaterad till regionala och lokala tillväxtfrågor ligger en utmaning i att hantera sammankopplingen mellan privat nyttjande och gemensamma tillgångar.

De nationella sammanställningarna av hur natur- och kulturmiljövården i Norden arbetar med regional och lokal utveckling och tillväxt visar på en stor bredd vad gäller verksamhetsområden, insatser och frågor. Det går att sortera ländernas arbete i tre övergripande temaområde:

- Temat *Kulturarvs- och naturturism* omfattar denna turisms betydelse för lokal och regional utveckling och tillväxt. Här belyses frågor kring sevärdheter som till exempel natur- och kulturresevat, nationalparker och världsarv.
- Temat *Näringsutveckling* omfattar entreprenörskap, innovation, företagande, samverkan mellan kulturarv, natur, näringsliv och dess intresseorganisationer, marknadsföring och regional profilering samt skapande av varumärken utifrån natur- och kulturarvsvärden. Detta tema inbegriper även näringar som kulturarv.
- Temat *God livsmiljö* omfattar i sin tur två delar: dels attraktivitet avseende inflyttning, boende och företagande, dels attraktivitet avseende identitet, hälsa, välbefinnande, tätorts- och vardagsnära friluftsliv, socialt kapital samt andra sociala aspekter.

De tre temaområdena är i olika grader representerade i Norden. Skillnader mellan länderna samt mellan natur- och kulturmiljösektorerna finns vad gäller huvudsakliga prioriteringar, det vill säga var själva tyngdpunkten i arbetet ligger.

Huvudinriktning av arbetet med natur och kulturarv för regional och lokal utveckling och tillväxt (nulägesbedömning)

SV	Kultur: Näringsutveckling – kulturarvets betydelse för entreprenörskap och företagande Natur: Naturturism
FI	Kultur: God livsmiljö
NO	Kultur: Kulturarvsturism och platsutveckling Natur: Naturturism
IS	Kultur: Kulturarvsturism Natur: Naturturism
DK	Kultur: Kulturarvsturism, bosättning och tilldragning av näringsliv (landdistrikter) Natur: God livsmiljö
FÖ	Kultur: Kulturarvsturism Natur: Naturturism

Samverkan inom regional och lokal utveckling och tillväxt kan inte avgränsas till kulturarv och natur, utan måste även inkludera andra sakområden.

Betydelsefulla aktörer på nationell nivå – exempel

SV	Miljödepartementet med Naturvårdsverket Kulturdepartementet med Riksantikvarieämbetet Verket för näringslivsutveckling (Nutek)
FI	Miljöministeriet Jord- och skogsbruksministeriet med Forststyrelsen Undervisningsministeriet med Museiverket Finansministeriet Arbets- och näringslivsministeriet Justitieministeriet Kommunikationsministeriet
NO	Miljøverndepartementet med Riksantikvaren och Direktoratet for naturforvaltningen Kommunal og regional departementet Landbruks- og matdepartementet Næringsdepartementet Kulturdepartementet Fiskeri- og kystdepartementet Innovasjon Norge Norges forskningsråd
IS	Utbildnings- og kulturministeriet med Fornminnesvården og Husfredningsstyrelsen Miljöministeriet med Miljøstyrelsen Industriministeriet med Institutionen for regional utveckling
DK	Miljøministeriet med By- og Landskabsstyrelsen samt Skov- og Naturstyrelsen Kulturministeriet med Kulturarvsstyrelsen Velfærdsministeriet Økonomi- og Erhvervsministeriet med VisitDenmark Finansministeriet med Slots- og Ejendomsstyrelsen Nationalmuseet
FÖ	Mentamálaráðið (Kulturministeriet) Indenlandsministeriet med Umhvørvisstovan (Miljøstyrelsen) Udenrigsministeriet med Samvit (Faroe Islands Enterprise)

På regional nivå är arbetet, oftare än på nationell nivå, tvärssektoriellt. Här finns, förutom i Island och Färöarna, en stor variation vad gäller aktörer. Kommunerna spelar en mycket betydelsefull roll för hur kulturarvs- och naturvärden förvaltas och tas tillvara genom bland annat fysisk planering och näringslivsutveckling.

Det finns många fördelar som ett ökat utbyte mellan kulturarvs- och natursektorerna kan ge. Tillsammans kan de tydligare stå emot i situationer där kortsiktiga ekonomiska intressen hotar betydande kulturarvs- och naturvärden. Samtidigt kan sektorerna genom samordning ge bättre vägledning till andra aktörer, bland annat vad gäller hur värdena kan brukas och förvaltas på ett hållbart sätt. Via koordinering av insatser finns även samhällsekonomiska och administrativa vinster att hämta. Människors helhetsupplevelser av områden eller platser förstärkts om både kulturarvs- och naturvärdena tydliggörs. Detta innebär också en potentiell möjlighet för företag, kommuner och andra aktörer att skapa ett starkare ”varumärke” som kan användas för att exempelvis attrahera besökare, boende och diversifiera näringslivet i områden. Ytterligare en förmodad effekt av ett fördjupat samarbete mellan kulturarvs- och natursektorerna är att det leder till ett bättre tillvaratagande av miljön med rikare livsmiljöer

och ökad välbefinnande som följd. I rapporten nämns några konkreta exempel på samverkan som gett positiva effekter av olika slag.

All samverkan mellan natur- och kulturmiljövården är naturligtvis inte helt problemfri. Det kan till exempel finnas strukturella hinder relaterade till landets myndighets- eller organisationsstruktur. Olika ekonomiska villkor mellan sektorerna kan också påverka möjligheten för den ena parten att delta i ett gemensamt arbete. Utmaningar kan även finnas i form av skillnader i synen på förvaltning av en miljö eller ett område, till exempel behov av skötsel kontra fri utveckling.

I alla länderna finns en potential för vidareutvecklad samverkan inom sakområdet.

1. Projektet

1.1 Bakgrund

Natur och kulturarv ses som viktiga resurser för upplevelser, kunskaps-spridning, företagande och tillit mellan människor samtidigt som de skapar ett positivt mervärde och bidrar till att stärka andra samhällsprocesser. De två sektorsområdena natur och kulturarv överlappar i mångt och mycket varandra men kan även ge varandra draghjälp i det regionala och lokala planerings- och utvecklingsarbetet.

Sedan 1990-talets slut har det pågått flera samverkansprojekt mellan kulturmiljösektorerna i de olika nordiska länderna med syfte att stärka och synliggöra kulturarvet och kulturmiljön som resurser för planering och utveckling i olika samhällsprocesser.

Hösten 2006 inbjöd Arbetsgruppen för natur, friluftsliv och kulturmiljö (NFK-gruppen) inom Nordiska ministerrådet till ett tjänstemannautbyte under temat *kulturmiljö och regional utveckling* i Kristiansund i Norge. Vid mötet, där det medverkade både centrala och regionala representanter från kulturmiljösektorn i samtliga nordiska länder, föreslogs initiera detta internordiska projekt.

1.2 Mål och avgränsning

Målsättningen för projektet i sin helhet är att synliggöra natur och kulturarv som resurs för hållbar regional och lokal utveckling och tillväxt samt se till de synergier (win-win-effekter) som kan uppnås genom en ökad sektors-samverkan och metodutveckling mellan kulturarvs- och natursektorn.

Den nordiska nyttan i projektet kommer att bli erfarenhets-spridning av goda exempel vilka tydligt belyser natur och kulturarv som en framgångsfaktor för utveckling och tillväxt sedd utifrån hållbarhets-kriteriets tre dimensioner: miljömässig, social och ekonomisk. Dessutom kommer projektet att leda till bättre samordning mellan kulturarvs- och natursektorerna. Kunskapen om natur- och kulturarvsvärdenas betydelse kommer även att stärkas och breddas hos andra myndigheter och aktörer som arbetar med regional utveckling och tillväxt.

Detta projekt handlar om mervärden knutna till upplevelser av natur och kulturarvet och inte om naturvärden relaterade till exempelvis energiutvinning.

1.3 Projektstruktur

Projektet startade sommaren 2008 och är indelat i tre etapper. Det kommer att pågå under tre år:

- Etapp 1 är *kartläggningsfasen* som syftar till att ge en bild av hur länderna arbetar med natur och kulturarv som resurser för regional och lokal utveckling.
- Etapp 2 är *genomförandefasen* under vilken kommer att anordnas tre tematiska konferenser för att lyfta fram och diskutera goda exempel, problem, målkonflikter med mera inom områden natur och kulturarv.
- Etapp 3 är *uppföljningsfasen* som kommer att omfatta en sammanfattning av projektresultat med återkoppling till de tidigare faserna i projektet. En särskild fokus ska riktas mot den nordiska nyttan av projektet och spridningseffekterna av resultat. Inom denna etapp kommer en fjärde konferens att anordnas.

Resultatet av varje etapp redovisas i en rapport.

1.4 Målgrupper

Målgrupperna för projektet är följande:

- de nordiska ländernas kulturarvs- och natursektorer
- myndigheter som arbetar med regional och lokal utveckling och tillväxt
- näringslivets intresseorganisationer och aktörer
- forskning och utveckling (FoU)
- politiker.

2. Etapp 1

2.1 Syfte

Denna översikt omfattar projektets första etapp, det vill säga kartläggningsfasen. Målsättningen med den är inte att ge en heltäckande bild av situationen inom de nordiska länderna, utan att lyfta fram viktiga strategier och policys, beskriva huvudinriktning av arbetet samt visa exempel på befintlig samverkan mellan natur- och kulturmiljövården. Förutom nulägesbeskrivningen skissar rapporten på den potential som ligger i ett ökat utbyte mellan de två sektorerna avseende regional och lokal utveckling och tillväxt.

Översikten ska utgöra en grund för det fortsatta arbetet i projektets kommande etapper.

2.2 Målgrupper

Målgrupperna för den första etappen av projektet är de nordiska ländernas kulturarvs- och natursektorer samt myndigheter som arbetar med regional och lokal utveckling och tillväxt.

2.3 Projektorganisation

Norge ansvarar genom Riksantikvaren för projektledning och Sverige genom Riksantikvarieämbetet för projektsekreterarskap. Medverkande länder, myndigheter och representanter har i etapp 1 varit:

- Norge:
 - Riksantikvaren – Jostein Løvdal (ordförande) och Stene Berg
 - Direktoratet for naturforvaltningen – Reidar Dahl

- Sverige:
 - Riksantikvarieämbetet – Daniel Nilsson (sekreterare) och Nataliya Hulusjö
 - Naturvårdsverket – Jesper Taube

- Danmark:
 - Kulturarvsstyrelsen – Thyge Moos
 - Skov- og Naturstyrelsen – Mikael Kirkebæk

- Island:
 - Fornleifavernd Ríkissins (Statens Fornminnesvård) – Agnes Stefansdóttir
 - Umhverfisstofnun (Miljöstyrelsen) – Hjalti Guðmundsson

- Finland:
 - Museiverket – Maria Kurtén, Kaija Kiiveri-Hakkarainen och Maire Mattien

- Färöarna:
 - Føroya Náttúrugripasavn (Naturhistorisk museum) – Anna Maria Fossaa
 - Føroya Fornminnissavn (Kulturhistorisk museum) – Helgi Michelsen

3. Internationella konventioner och policys

I detta avsnitt presenteras kortfattat några av de internationella policys och konventioner vilka har betydelse för arbetet med natur- och kulturarvsvärden som resurser för regional utveckling och tillväxt.

3.1 Den europeiska landskapskonventionen

Den europeiska landskapskonventionen syftar till att förbättra skydd, förvaltning och planering av europeiska landskap. Den är också till för att främja samarbetet kring landskapsfrågor inom Europa samt stärka allmänhetens och lokalsamhällets delaktighet i det arbetet. Konventionen innefattar alla typer av landskap som människor möter i sin vardag och på sin fritid. Landskap är definierat som "ett område sådant som det uppfattas av människor och vars karaktär är resultatet av påverkan av och samspel mellan naturliga och/eller mänskliga faktorer".

Den europeiska landskapskonventionen innehåller en tydlig demokratisk aspekt: dels därför att den lyfter fram landskapets sociala betydelse, dels därför att den understryker vikten av att människor aktivt kan delta i värdering och förvaltning av landskapet. Där möts många olika värden och tillgångar: kulturella, ekologiska, estetiska, sociala och ekonomiska. Det krävs därför ofta förhandling om hur landskapet ska nyttjas och utvecklas på ett hållbart sätt. Dess ekonomiska betydelse poängteras i konventionen, till exempel som en resurs för regional och lokal utveckling och tillväxt. Skydd, förvaltning och planering av landskap kan bidra till att skapa sysselsättning. Vidare påpekar konventionen vikten av att samverka kring frågor om landskapets utveckling eftersom Europas landskap utgör en gemensam resurs.

Länkar:

Den europeiska landskapskonventionen,
www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/conventions/Landscape/Default_en.asp

3.2 UNESCO:s världsarvskonvention

Ett världsarv är ett kultur- eller naturminne som är så värdefullt att det är en angelägenhet för hela mänskligheten. Det är en plats, ort, miljö eller objekt som på ett alldeles unikt sätt vittnar om jordens och människans historia.

För att skydda de mest värdefulla miljöerna mot förfall och förstörelse tillkom 1972 *UNESCO:s konvention om skydd för världens kultur- och naturarv*. Genom att underteckna den åtar sig länderna att vårda och skydda viktiga kultur- och naturarv inom det egna landet samt stödja andra länder i deras ansträngningar att bevara det gemensamma världsarvet.

Länkar:

UNESCO:s världsarvskonvention,

<http://whc.unesco.org/?cid=175>

3.3 UNESCO:s konvention om skydd för det immateriella kulturarvet

UNESCO:s konvention om skydd för det immateriella kulturarvet antogs 2003 som ett komplement till *UNESCO:s världsarvskonvention*. De områden som täcks här innefattar kunskap och berättelser i alla dess former såsom språk, sånger, folkmusik, ritualer och traditioner.

Länkar:

UNESCO:s konvention om skydd för det immateriella kulturarvet,

www.unesco.org/culture/ich/index.php?pg=home

3.4 FN:s konvention om biologisk mångfald

FN:s konvention om biologisk mångfald trädde i kraft 1993 och syftar till bevarande och uthålligt nyttjande av den biologiska mångfalden. Naturvårdsarbetet ska enligt konventionen bedrivas utifrån en ekosystemansats med vilken menas att den biologiska mångfalden ses i ett landskapsperspektiv som inbegriper ekonomiska och sociala faktorer. Detta synsätt grundas bland annat på det faktum att skyddsvärd natur inte kan bevaras effektivt om den ses som isolerad från det omgivande landskapet eller från omvärldsfaktorer såsom mänskliga behov. Ekosystemansatsen möjliggör också att konventionens tre övergripande mål (bevarande, uthålligt nyttjande och rättvis fördelning av nyttan) kan beaktas samlat.

Länkar:

FN:s konvention om biologisk mångfald,

www.cbd.int/

3.5 Europarådets ramkonvention om kulturarvets värden för samhället

Europarådets ramkonvention om kulturarvets värden för samhället (Faro-konventionen) antogs 2005 och slår fast att kulturarvet fyller viktiga samhällsfunktioner vad gäller social, kulturell och ekonomiska utveckling. Bärkraftsperspektivet är centralt.

Länkar:

Europarådets ramkonvention om kulturarvets värden för samhället,
www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/Conventions/Heritage/faro_en.asp

3.6 EU:s policys om turism

Den Europeiska unionen har föreslagit en ny turistpolitik för att bättre kunna ta sig an de utmaningar som sektorn står inför samt fullt ut utnyttja turismens potential. Den europeiska kommissionens meddelande *En ny turistpolitik för EU - mot ett stärkt partnerskap för turismen i Europa* har som syfte att förbättra den europeiska turistnäringens konkurrenskraft samt skapa fler och bättre arbetstillfällen genom en hållbar utveckling av turismen. Bättre lagstiftning, särskilda stödåtgärder och framtagande av en agenda för hållbar turism är några exempel på förslag som kommissionen har lagt fram.

Dokumentet *Agenda for a sustainable and competitive European tourism* är riktat till alla intressenter och aktörer inom turismområdet. I meddelandet fastslås att turismen spelar en avgörande roll för Europas ekonomi och att konkurrenskraften på lång sikt är beroende av hållbarhet. Utmaningen ligger därför i att finna rätt balans mellan en självständig utveckling av destinationer, hållbar förvaltning av natur- och kulturmiljön samt konkurrenskraftig ekonomisk verksamhet. Uttryckt i agendans mål handlar det om ekonomisk framgång, social rättvisa, sammanhållning och bevarande av miljön.

Länkar:

Turismen i EU,
http://ec.europa.eu/enterprise/tourism/index_en.htm

3.7 EU:s policys om natur

I dag sker arbete inom EU för att genomföra två direktiv som har stor betydelse för de kommande årens naturvårdsarbete: habitat- och vattendirektivet. Habitatdirektivet syftar till att bevara de viktigaste naturtyperna. Alla EU-länder uppger särskilda områden där insatser ska göras. Områdenas antal och insatsernas innehåll bestäms av varje land. Enligt vattendirektivet ska ”god vattenstatus” uppnås i alla vatten senast 2015.

Länkar:

Vattendirektivet,

http://ec.europa.eu/environment/water/water-framework/index_en.html

Habitatdirektivet,

http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/habitatsdirective/index_en.htm

3.8 EU:s strukturfonder

Inom EU:s regionala utvecklingspolitik, den så kallade sammanhållningspolitiken, är strukturfonderna dess främsta redskap. Drygt en tredjedel av unionens budget går till strukturfonderna som syftar till att öka den ekonomiska och sociala sammanhållningen mellan medlemsländer och regioner.

För programperioden 2007–2013 finns två strukturfonder: den Europeiska regionala utvecklingsfonden och den Europeiska socialfonden. De finansierar projekt som handlar om olika typer av förbättringar för EU:s regioner och utsatta grupper i samhället. Den nämnda perioden har tre prioriterade mål: konvergens, regional konkurrenskraft och sysselsättning samt europeiskt territoriellt samarbete.

Länkar:

EU:s strukturfonder,

www.eu-upplysningen.se/Amnesomraden/Regionalpolitik-och-strukturstod/Strukturfonderna/

3.9 Meddelande om en europisk agenda för kultur i en alltmer globaliserad värld

I den europeiska kommissionens *meddelande om en europeisk agenda för kultur i en alltmer globaliserad värld* från år 2007 fastslås bland annat att kultursektorn är en väsentlig tillgång för Europas ekonomi och konkurrenskraft. Kulturen har också en given plats i den europeiska integrationsprocessen. Begreppet kultur används i vid mening där det fysiska och immateriella kulturarvet utgör två beståndsdelar.

Meddelandet innehåller konkreta åtgärder vad gäller gemensamma mål och nya metoder för att intensifiera kultursamarbetet i EU. Det bygger på tre sammankopplade mål:

- att främja kulturell mångfald och interkulturell dialog
- att främja kulturen som en drivkraft för kreativitet inom ramen för *Lissabonstrategin för tillväxt och sysselsättning*
 - att främja kreativitet i utbildningen där kultur är ett verktyg för livslångt lärande
 - att stärka kultursektorns organisatoriska kapacitet genom att stödja kompetens om bland annat företagande och marknadsverksamhet
 - att utveckla kreativa partnerskap mellan kultursektorn och andra sektorer för att öka effekterna av investeringarna i kultur
- att främja kulturen som ett väsentligt inslag i unionens internationella förbindelser.

Länkar:

The European Agenda för Culture,

http://ec.europa.eu/culture/our-policy-development/doc399_en.htm

Tabell 1: Ratificering av här utvalda konventioner i Norden

	SV	FI	NO	IS	DK	FÖ
Den europeiska landskapskonventionen	nej	ja	ja	nej	ja	nej
UNESCO:s världsarvskonvention	ja	ja	ja	ja	ja	nej
UNESCO:s konvention om skydd för det immateriella kulturarvet	nej	nej	ja	ja	nej	nej
FN:s konvention om biologisk mångfald	ja	ja	ja	ja	ja	ja
Europarådets Faro-konvention	nej	nej	ja	nej	nej	nej

4. Natur- och kulturvärden som utvecklings- och tillväxtfaktor i Norden – syntes

Denna del av rapporten bygger i stort på de nationella framställningarna som återfinns i bilagan. Avsikten är att översiktligt och samlat beskriva arbetet med regionala och lokala utvecklings- och tillväxtfrågor i Norden kopplat till natur och kulturarv samt på ett övergripande plan belysa pågående och potentiell samverkan mellan kulturarvs- och naturförvaltningar liksom positiva effekter i detta utbyte.

För Finlands del är beskrivningarna inriktade på kulturarvsområdet eftersom representation från natursektorn saknas i etapp 1.

Färöarna kom med i slutet av den första etappen, vilket påverkat innehållet.

4.1 Betydelsefulla aktörer på nationell, regional och lokal nivå

En generell slutsats är att samarbetet inom regional och lokal utveckling och tillväxt inte kan avgränsas till kulturarv och natur, utan även måste inkludera andra intressen på nationell, regional och lokal nivå. Vilka som är de viktigaste samverkansparterna utanför kulturarvs- och natursektorerna beror dels på hur landets myndighetsstruktur är uppbyggd och dels på vilken sakfråga det handlar om.

4.1.1 Nationell nivå

Tabell 2 nedan visar betydelsefulla offentliga aktörer på nationell nivå i respektive land vad gäller natur- och kulturvärden som resurs för regional och lokal utveckling och tillväxt.

Tabell 2: Betydelsefulla aktörer på nationell nivå – exempel

SV	Miljödepartementet med Naturvårdsverket Kulturdepartementet med Riksantikvarieämbetet Verket för näringslivsutveckling (Nutek)
FI	Miljöministeriet Jord- och skogsbruksministeriet med Forststyrelsen Undervisningsministeriet med Museiverket Finansministeriet Arbets- och näringslivsministeriet Justitieministeriet Kommunikationsministeriet
NO	Miljøverndepartementet med Riksantikvaren och Direktoratet for naturforvaltning Kommunal og regional departementet Landbruks- og matdepartementet Næringsdepartementet Kulturdepartementet Fiskeri- og kystdepartementet Innovasjon Norge Norges forskningsråd
IS	Utbildnings- og kulturministeriet med Fornminnesvården och Husfredningsstyrelsen Miljöministeriet med Miljøstyrelsen Industriministeriet med Institutionen för regional utveckling
DK	Miljøministeriet med By- og Landskabsstyrelsen samt Skov- og Naturstyrelsen Kulturministeriet med Kulturarvsstyrelsen Velfærdsministeriet Økonomi- og Erhvervsministeriet med VisitDenmark Finansministeriet med Slots- og Ejendomsstyrelsen Nationalmuseet
FÖ	Mentamálaráðið (Kulturministeriet) Indenlandsministeriet med Umhvørvisstovan (Miljøstyrelsen) Udenrigsministeriet med Samvit (Faroe Islands Enterprise)

Myndigheter anslutna till området för näringspolitik är av förklarliga skäl ofta viktiga för arbetet med regional och lokal utveckling och tillväxt. I Sverige har exempelvis Verket för näringslivsutveckling (Nutek) en nyckelroll som nationell samordnare inom sakområdet. I Danmark samarbetar både Kulturarvsstyrelsen och Skov- og Naturstyrelsen med VisitDenmark.

Olika departement/ministerier är naturligtvis centrala för politiken kopplad till kulturarvs- och naturområdena i länderna. Olika forskningsinstitut, forskningsråd eller dylikt spelar en viktig roll för att öka kunskapen om kulturarvs- och naturvårdens betydelse för regional och lokal utveckling och tillväxt.

4.1.2 Regional nivå

Den regionala nivån fyller, med undantag av Island och Färöarna som saknar denna, en viktig funktion i arbetet med regional utveckling och tillväxt. Natur- och kulturarvsfrågorna ingår här ofta som delar i ett tvärsektorielt sammanhang

I Danmark, efter den kommunala reformen 2007, har kommunerna övertagit de flesta av *amternas* tidigare uppgifter inom kultur- och natur-

området. Regionernas roll är numera avgränsad till att beskriva överordnade utvecklingsfrågor i samarbete med övriga regionala och lokala aktörer. Regionerna ska sammanställa regionala utvecklingsplaner som ska innehålla en vision om regionens utveckling med hänsyn till natur, miljö, turism, kultur och näringsliv. De kommunala planerna får inte strida mot de regionala utvecklingsplanerna.

I Sverige ligger det regionala ansvaret för arbetet med natur- och kulturmiljövården på länsstyrelserna. Den regionala nivån – antingen genom länsstyrelser, regionala självstyrelseorgan eller kommunala samverkansorgan – ska ta fram regionala utvecklings- och tillväxtprogram. I dag ser många regionala företrädare sina nya regionala utvecklingsprogram även som regionala tillväxtprogram. Det finns också ett ökat intresse av att knyta samman den regionala utvecklingsplaneringen med den kommunala översiktsplaneringen. Till de regionala aktörerna hör även läns museerna som till väsentlig del arbetar med kulturmiljöfrågor, ofta tillsammans med länsstyrelser, kommuner och organisationer.

Fylkeskommunene (landstingen) i Norge har ett betydande ansvar för regional utveckling genom bland annat *fylkesplanlegging* (region/länsplanering). Många av dessa planer visar hur natur och kulturarv kan brukas i arbetet med regional utveckling. Planen ska samordna statens, landstingen och kommunernas fysiska, ekonomiska, sociala och kulturella utveckling i länet. Fylkesmannen (landshövdingen) koordinerar och förmedlar statlig politik till kommunerna. När det gäller regional utveckling liksom natur och kulturarv är Fylkesmannens ansvar för miljö och lantbruk centralt.

I Finland tar kommunernas regionala samarbetsorgan Landskapsförbunden fram landskapsöversikter, landskapsplaner och landskapsprogram för att styra utvecklingen i landskapen. Landskapsöversikten är en lagstadgad strategisk plan vilken anger den utveckling som på lång sikt eftersträvas i landskapet. Landskapsplanen är en översiktlig plan som fastställer principerna för områdesanvändningen och samhällsstrukturen i landskapet och den ska främja de riksomfattande målen för områdesanvändning. Landskapsmuseerna är sakkunniga myndigheter som i en del regioner ger arbetet med kulturmiljön hög prioritet. Den statliga regionförvaltningen omstruktureras med start år 2009.

4.1.3 Lokal nivå

Kommunerna arbetar med samhällsplanering och näringslivsutveckling. Många av dem lyfter fram sina kulturarvs- och naturvärden för att locka till sig besökare, nya invånare och företag samt skapa ökad livskvalitet för fastboende. Genom att kommunerna har huvudansvaret för den fysiska planeringen spelar de en mycket betydelsefull roll för hur natur och kulturarv förvaltas och tas tillvara. Detta innebär att kommunala planer är ett viktigt verktyg för utveckling av områden.

I Danmark är kommunerna nu de viktigaste aktörerna inom utvecklingen av natur och kulturarv som en resurs. De nya och större kommunerna använder aktivt kulturarv och natur som argument för bosättning och utveckling av turism. Ombildning av industriella anläggningar för kreativa företag förekommer också i flera av de största kommunerna.

Ett annat exempel går att hämta från Island där staten, genom undervisnings-, forsknings- och kulturministern samt transportministern, har undertecknat ett avtal om utveckling av kulturturism med kommuner på landsbygden.

Andra viktiga aktörer är företag, museer, intresseorganisationer och föreningar.

4.2 Betydelsefulla nationella strategier och policys

I Norge är regeringsmeddelandena *om miljöpolitik och rikets miljötilstånd* och *om regionalpolitiken* betydelsefulla för både natur- och kulturarvsförvaltningen vad gäller arbetet med regional och lokal utveckling och tillväxt. Andra centrala dokument är *Nasional strategi for reiselivsnæringen*, *Fjellteksten* och regeringsmeddelandet *Leve med Kulturminner*.

I Sverige är *En nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007-2013* ett viktigt övergripande dokument för arbetet med regionala och lokala utvecklings- och tillväxtfrågor. Riksantikvarieämbetet och Naturvårdsverket har fått flera regeringsuppdrag relaterade till strategin vars prioriteringar är vägledande för det regionala tillväxtarbetet samt för fördelningen av de medel som landet får från EU:s regionala utvecklingsfonder. Styrdokumentet för arbetet med de nationella miljökvalitetsmålen liksom skrivelsen *En samlad naturvårdspolitik* är också centrala i sammanhanget.

I Danmark ger *regeringsgrundlagen* riktning för den statliga politiken på området. Som relevanta initiativ kan nämnas *Miljømilliarden Natur for alle*, *Landdistriktsudvikling og formidling af dansk kulturarv nationalt og internationalt*, *Danmarks turismestrategi (Fonden til global markedsføring af Danmark)* och *etablering av danska nationalparker*. På en konkret plan sker en del av koordineringen genom planlagen.

I Finland är *statsrådets beslut om de riksomfattande målen för områdesanvändning* centralt. Målen främjar bevarande och hållbart bruk av kulturarvet, biologisk mångfald, implementering av internationella avtal om att motverka klimatförändringen samt förverkligande av EU:s riktlinjer för regionutveckling. *Byggnadsarvsstrategin* och *Finlands arkitekturpolitik – statsrådets arkitekturpolitiska program* har betydelse för arbetet med kulturarvet som resurs i samhällsutvecklingen. *Det nationella skogsprogrammet 2015* har som mål att öka medborgarnas välmående genom att skogarna utnyttjas på ett mångsidigt sätt i enlighet med principerna för

hållbar utveckling. *Ett nationellt handlingsprogram för kultur- och naturturism* berör också regional och lokal utveckling.

Vad gäller Island är miljöministrarnas rapport *Velferð til framtíðar, sjálfbær þróun í íslensku samfélagi – áherslur 2006–2009 (Välfärd till framtiden, hållbar utveckling i det isländska samfundet – prioriteringar 2006-2009)* central för naturvården. Statens Fornminnesvård arbetar enligt ett resultatkontrakt som gjorts mellan Fornminnesvården och Kulturministeriet. *Alltingsbeslut om en strategisk bygdeplan för åren 2006–2009*, Industriministeriets tillväxtavtal samt Transportdepartementets rapport *Meningartengd ferðaðjónusta (Kulturturism)* är andra viktiga strategier och policys för utvecklings- och tillväxtfrågor.

På Färöarna har den politiska strategin *Vision 2015* fokus på både kultur- och naturmiljön. Dokumentet tar upp frågan om nya institutioner på kulturområdet som bland annat kulturråd och en annan organisation som sammansluter de existerande museerna för att säkra utvecklingen av kulturarvsområdet. Enligt strategin är miljön en konkurrensparameter. Miljöadministrationen är en stark medspelare som administrerar de avtal som tas fram av *lagtinget*. Miljö ska vara en integrerad del av skol- och barnverksamheten.

4.3 Är natur och kulturarv uppmärksammade som resurser för regional och lokal utveckling och tillväxt?

Av nationella strategier och policys i Norden framgår att natur och kulturarv i ökande grad är uppmärksammade som resurser för regional och lokal utveckling och tillväxt inom olika politikområden. Men situationen mellan sektorerna varierar och i många fall antas det ligga både en miljö- och tillväxtvinst i att natur och kulturarv tillsammans ses som utvecklingsresurs.

Tabell 3: Är natur och kulturarv uppmärksammade som resurs för regional och lokal utveckling och tillväxt (generell bedömning)?

SV	Ja, i ökande grad var för sig och även tillsammans
FI	Ja, i ökande grad var för sig och även tillsammans
NO	Ja, i ökande grad var för sig och även tillsammans
IS	Ja, i ökande grad var för sig
DK	Ja, i ökande grad var för sig och även tillsammans
FÖ	Ja, i ökande grad var för sig

I Sverige, Norge, Finland och Danmark är natur- och kulturvården som resurs ofta lyfta och beskrivna samlat, medan det i Island och Färöarna är vanligare att beakta dem var för sig.

I Island har Transportministeriet i rapporten om kulturturism lyft som ambition att landets turism ska byggas på två huvudpelare: isländsk natur och isländsk kultur samt samverkan mellan dem.

I Finland har däremot uppmärksamhet varit störst i arbetet att skapa goda livsmiljöer genom den lokala planeringen.

Färöarnas landskap och rena hav samt det immateriella kulturarvet är exempel på viktiga utgångspunkter vad gäller att marknadsföra området som besöksmål.

I Norge har under senare år stor uppmärksamhet riktats mot natur och kulturarvets betydelse för turism, vilka även lyfts fram som identitetsskapande faktorer relaterade till människors livsmiljöer.

I Danmark är det synligt att natur och kulturarvet har betydelse för turism men även är faktor för företagsetableringar.

I Sverige har uppmärksamheten idag framför allt fokus på näringsutveckling, inklusive kulturarvs- och naturturism. Även tillgänglighet till natur för friluftsliv och rekreation betonas i strategier och policys.

På ett praktiskt plan använder en stor del av turismindustrin i Norden natur- och kulturmiljöer som bas för sina verksamheter. Likaså utgår många organisationer, företag och kommuner från kulturarvet och naturmiljön i sin marknadsföring, ibland utan att vara medvetna om det. (Enligt den danska Kulturarvsstyrelsens undersökning *Agenda Kulturarv* tycker 92 procent av medborgarna att kulturarvet lockar turister och 55 procent av företagarna att kulturarv skapar en god miljö omkring verksamheten.) Även om natur- och kulturvärden ofta är uppmärksammade som resurs i övergripande politiska sammanhang behövs en ökad allmän medvetenhet om deras betydelse för utveckling och tillväxt.

4.4 Prioriterade områden inom kulturarv- och natursektorerna

De nationella sammanställningarna av hur natur- och kulturmiljövården i Norden arbetar med regional och lokal utveckling och tillväxt visar på en stor bredd vad gäller verksamhetsområden, insatser och frågor. Det är tydligt att detta arbete går på tvärs eller har koppling till många andra verksamheter som bedrivs inom natur- och kulturarvssektorerna.

Det går att sortera arbetet i tre övergripande temaområden som alla är kopplade till lokal och regional utveckling och tillväxt samt till natur och kulturarvet som resurs. Dessa är natur- och kulturarvsturism, näringsutveckling och god livsmiljö. Temat *Natur- och kulturarvsturism* är egentligen en del av temat *Näringsutveckling*, men bedöms här vara ett så centralt verksamhetsområde att det lyfts fram som ett eget tema.

Inforuta: Temat *Natur- och kulturarvsturism* omfattar natur- och kulturarvsturismens betydelse för lokal och regional utveckling och tillväxt. Här belyses frågor kring sevärdheter som till exempel natur- och kulturreseervat, nationalparker, världsarv. Därtill olika nyttjandeformer, ”ekologiska fotavtryck” och levandegörande¹ av områden.

Temat *Näringsutveckling* omfattar entreprenörskap, innovation, företagande, samverkan mellan kulturarv, natur, näringsliv och dess intresseorganisationer, marknadsföring och regional profilering samt skapande av varumärken för kulturarvs- och naturvärden. Detta tema inbegriper även näringar som kulturarv.

Temat *God livsmiljö* omfattar i sin tur två delar: dels attraktivitet avseende inflyttning, boende och företagande samt dels attraktivitet avseende identitet, hälsa, välbefinnande, tätorts- och vardagsnära friluftsliv, socialt kapital samt andra sociala aspekter.

Vid en jämförelse av hur man arbetar med natur- och kulturvärden för regional och lokal utveckling och tillväxt i de nordiska länderna går det att se både likheter och olikheter. De tre ovanstående temaområdena finns i olika grader representerade i Norden. Skillnader mellan länderna samt mellan natur- och kulturmiljösektorer finns vad gäller huvudsakliga prioriteringar, det vill säga var själva tyngdpunkten i arbetet ligger.

Tabell 4: Huvudinriktning av arbetet med natur och kulturarv för regional och lokal utveckling och tillväxt (nulägesbedömning)

SV	Kultur: Näringsutveckling – kulturarvets betydelse för entreprenörskap och företagande Natur: Naturturism
FI	Kultur: God livsmiljö
NO	Kultur: Kulturarvsturism och platsutveckling Natur: Naturturism
IS	Kultur: Kulturarvsturism Natur: Naturturism
DK	Kultur: Kulturarvsturism, bosättning och tilldragning av näringsliv (landdistrikter) Natur: God livsmiljö
FÖ	Kultur: Kulturarvsturism Natur: Naturturism

I Sverige har Naturvårdsverkets arbete med regional utveckling och tillväxt en viss tyngdpunkt på hållbar naturturism relaterad till skyddade områden. Även skapande av goda livsmiljöer, till exempel genom arbete inom ramen för miljö kvalitetsmålen med tätortsnära friluftsliv, står på agendan. Frågor kring bland annat kulturarvets betydelse som faktor för välbefinnande och identitetsskapande är naturligtvis viktiga för kulturmiljösektorn. Huvudinriktning av Riksantikvarieämbetets arbete ligger dock

¹ Att ”levandegöra” innebär i sammanhanget att människor får ökade kunskaper så att deras upplevelser och känslor fördjupas och förstärks. I detta ligger även synliggörandet av det immateriella kulturarvet kopplat till landskap eller platser i form av bland annat berättelser och traditioner.

på kulturarvet som grund för entreprenörskap och företagande. Både Riksantikvarieämbetet och Naturvårdsverket har i uppdrag att bidra till genomförandet av den *nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007–2013*.

I Norge ligger huvudfokus i arbetet, för både kulturarvs- och naturförvaltningarna, på kulturarvs- och naturbaserat *reiseliv*. Riksantikvaren har dessutom uppgiften att undersöka sammanhanget mellan kulturarv, platsutveckling och tillväxt. Direktoratet för naturförvaltning och Riksantikvaren har i sina uppdragsbeskrivningar från Miljøverndepartementet fått direktiv om att prioritera arbetet vad gäller *verdskaping/tillväxt* med utgångspunkt i natur- och kulturvärden som generellt fokuserar på skydd och bärkraftigt bruk. Riksantikvaren och Direktoratet för naturförvaltning har även i uppdrag att ta fram *verdskapningsprogram* på respektive kulturminnes- och naturområdet.

I Finland ger Museiverket hög prioritet åt arbete med faktaunderlaget om kulturmiljön för de riksomfattande målen för områdesanvändning. Målen främjar bevarande och hållbart bruk av kulturarvet, biologisk mångfald, genomförande av internationella avtal om att motverka klimatförändringen samt förverkligande av EU:s riktlinjer för regionutveckling. Museiverket samarbetar med forskningsinstitutioner kring frågor som berör kulturarvets inverkan på den regionala ekonomin. Utvecklingen av Museiverkets nättjänster är viktig för den regionala jämlikheten. Människor behöver, oberoende av bostadsort, ha tillgång till relevant och aktuell kunskap för att kunna delta i de beslut och processer som påverkar miljön och dess utveckling.

I Danmark ligger huvudfokus på utveckling av det danska turistutbudet (natur och kultur) och på kommunernas användning av kulturarvet som en resurs. Inom naturområdet prioriteras även goda rekreations- och friluftsmöjligheter för att förbättra människors hälsa och livskvalitet. Satsningar på natur och kulturarv bidrar också till att göra områden mer attraktiva för bosättning och företagsutveckling samt skapa lokal identitet.

Under de senaste åren har ett antal projekt med fokus på ökad kulturarvs- och naturturism startat i Island och Färöarna men synliggörandet av kulturlandskapet som resurs behöver utvecklas. Fornminnesvården i Island och Føroya Fornminnissavn på Färöarna har också prioriterat arbetet med registrering av fornminnen. Denna kunskap kan sedan tas tillvara av olika aktörer i lokala utvecklings- och tillväxtprocesser. Miljöstyrelsen i Island arbetar också med en Naturvårdsplan som gäller i fem år. En ny plan bearbetas nu för åren 2009–2013.

4.5 Samverkan mellan kulturarvs- och natursektorerna

4.5.1 Gemensamma utgångspunkter för samverkan

Vad som framför allt förenar kulturarvs- och naturvården är ett hållbarhetsperspektiv på de regionala och lokala utvecklings- och tillväxtfrågorna. I detta perspektiv ska den ekonomiska, sociala och miljömässiga utvecklingen beaktas på såväl kort som lång sikt. Ett balanserat samspel mellan dessa aspekter är en förutsättning för att själva utvecklingsresursen, det vill säga befintliga kulturarvs- och naturvården, inte ska förstöras eller utarmas. En gemensam fråga mellan natur- och kulturarvssektorerna i de nordiska länderna är därför vilket bruk av natur och kulturarv som är bärkraftigt i förhållande till turism, annat företagande eller former av nyttjande av miljön.

Landskapet är den helhet där allting händer. Det är grunden för en god livsmiljö och biologisk mångfald. Dessutom utgör det en viktig resurs för näringslivet samt för lokal och regional utveckling och tillväxt. Landskapet är samhällets gemensamma resurs och kan samtidigt ses som ett levande arkiv, ovärderligt för att vi ska kunna förstå och förklara vår historia. Det är den arena där kultur, natur och näringar möts.

Den europeiska landskapskonventionen är en gemensam utgångspunkt för arbetet med att lyfta landskapet i regionala och lokala utvecklings- och tillväxtfrågor i Norden. Den uppmärksammar både skyddade områden och det så kallade vardagslandskapet. Ur ett landskapsperspektiv är det tydligt att natur- och kulturmiljön inte går att särskilja utan är olika sidor av samma mynt.

Förutom *den europeiska landskapskonventionen* finns även andra internationella konventioner, policys med mera som kan fungera som referensramar för arbetet med regional och lokal utveckling och tillväxt nationellt och inom Norden. Exempelvis ska status som världsarv, i enlighet med *UNESCO:s världsarvskonvention*, förutom bevarande av natur- och kulturhistoriska värden även främja en utveckling av områden.

Ytterligare ett gemensamt förhållningssätt är synen på natur och kulturarv som kollektiva och gemensamma tillgångar vilka alltid ska kunna delas av alla och vara tillgängliga för alla. Relaterad till regionala och lokala tillväxtfrågor ligger en utmaning i att hantera sammankopplingen mellan privat nyttjande och gemensamma tillgångar.

I Norden delas ansvaret för miljön av alla. Alla har också rätt att röra sig i naturen utan att skada den. Ansvarstagandet förutsätter att det finns relevant och tillgänglig kunskap om miljöns olika värden och att man visar hänsyn till dessa. Människor ska, oberoende av bostadsort och på ett jämbördigt sätt, kunna delta i de beslutsprocesser som skapar förutsättningarna för hållbar utveckling och användning av miljön. Allemansrätten (eller motsvarande) befästs av olika lagar. Den ger uttryck för en speciell syn på människornas relation till naturen, betydelsen av ägande och rätten till nytt-

jande. Som gemensamt förhållnings- och tänkesätt utgör allemansrätten ett viktigt immateriellt kulturarv.

Inom kulturmiljövården är uttrycket *för att förstå vår samtid måste vi känna historien* en vanlig devis. Dagens landskap är resultat av en ständigt pågående process där naturliga och mänskliga faktorer samspelar med och påverkar varandra. Naturförutsättningar har i hög grad styrt lokaliseringen av boende och verksamheter. Kunskapen om hur marker tidigare använts och brukats är nödvändig för att förstå varför speciella naturvärden finns på en plats eller i ett område samt hur de kan bevaras och utvecklas.

Exempel på gränsöverskridande samverkansprojekt: De nordiska länderna har en lång tradition när det gäller att delta i det internationella samarbetet för att bevara och utveckla natur och kulturarvet. Detta kan dels gälla arbetet med internationella konventioner eller andra projekt inom ramen för till exempel Europeiska unionen eller Nordiska ministerrådet. Nedan beskrivs kortfattat några gränsöverskridande samarbetsprojekt av relevans för regional och/eller lokal utveckling och tillväxt.

I projekten *SUHITO (Sustainable historic Towns)* och *Co-Herit (Communicating heritage in urban development processes)* samarbetade nationella myndigheter tillsammans med universitet och kommuner kring kulturarv och stadsutveckling. Interreg-projektet SUHITO avslutades 2006. Målet med projektet var att utveckla verktyg för bättre förvaltning av historiskt värdefulla städer och öka förståelsen för att kulturhistoriska värden också är resurser för stadsutveckling. Projektet utvecklade en modell för kulturmiljöanalys kallad DIVE (describe – interpret – valuate – enable). Denna modell vidareutvecklades i projektet Co-Herit (2007–2008) vilket stöttats av Nordiska ministerrådet.

Länkar:

Sustainable Historic Towns - Urban Heritage as an Asset of Development,

www.nba.fi/en/sustainablehistorictowns

Rapporten *Historisk kystkultur – En ressource i nutiden (2004:6)* från serien *Tema Nord* har sin upprinnelse i flera samarbetsprojekt kring den nordiska kustkulturen. Den visar att både den materiella och den immateriella historiska kustkulturen är en viktig resurs för vidareutveckling av våra kustsamhällen. Rapporten lyfter fram erfarenheter från olika kustkulturprojekt och därtill ger den ett antal förslag på hur man kan arbeta vidare med den nordiska kustkulturen som resurs i samhällsutvecklingen.

Länkar:

Historisk kystkultur – En ressource i nutiden, www.norden.org/pub/sk/showpub.asp?pubnr=2004:006

KreaNord är ett nordiskt samarbete kring kreativa industrier. Projektet utgör en tvärsektorie-ll samlingspunkt för erfarenheter, kunskap och utvecklingsvisioner som täcker både närings- och kultursektorn. Kreativa industrier omfattar bland annat följande områden: reklam, arkitektur, konst och antik, konsthandverk, design, interaktiva underhållningsdatorprogram, musik, programvaror samt tv och radio. Kulturmiljön är den plats där dessa entreprenörer och företagare verkar och i sitt utförande använder både miljön och kulturarvet.

Länkar:

Kreanord, www.kreanord.org/

Economics and Built Heritage är ett projekt som Museiverket i Finland har startat tillsammans med vidareutbildningcentrum för samhällsplanering vid Tekniska Högskolan i Esbo. Nordiska ministerrådet/Arbetsgruppen för natur, friluftsliv och kultur har gett resurser för att skapa ett nätverk på området. Resultat av projektet är två nordiska seminarier och publikationer. Nätverket fortsätter samarbetet för att vidga förståelsen av kulturarvets inverkan på ekonomin.

Länkar:

Economics and Built Heritage, www.ebheritage.fi/

Mälkki, M., Mäntysalo, R., & Schmidt-Thomé, K., (2008). *Economics and built heritage – towards new European initiatives*, Tekniska högskolan, Helsinki university of technology, <http://lib.tkk.fi/Reports/2008/isbn9789512293971.pdf>

Rapporten *Visitor monitoring in nature areas – a manual based on experiences from the Nordic and Baltic countries* omfattar rekommendationer, riktlinjer och exempel på metoder för både besökarräkning och enkätstudier i naturen. Den är resultat av ett projekt med representanter från Sverige, Norge, Danmark, Finland, Estland och Litauen. Dess syfte är att utveckla metoder för besökarundersökningar i naturområden i de nordiska och baltiska länderna.

Länkar:

Visitor monitoring in nature areas – a manual based on experiences from the Nordic and Baltic, www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-1258-4.pdf

Rapporten *Samspil mellem jordejere og friluftsliv* sammanfattar nordiska erfarenheter rörande friluftsliv på allemansrättslig mark. Syftet med projektet var att samla goda nordiska exempel på friluftsliv som bedrivs på allemansrättslig mark samt se till möjligheterna för samexistens mellan markägare och friluftslivare. Medverkande var representanter från forskning, myndigheter, intresseföreningar och markägare från samtliga nordiska länder.

Länkar:

Samspil mellem jordejere og friluftsliv, <http://norden.org/pub/miljo/jordogskov/sk/TN2007592.pdf>

4.5.2 Hur ser samverkan ut?

Hur kulturarvs- och natursektorerna är organiserade i de nordiska länderna kan påverka samarbetet mellan dem.

I Danmark är samarbetet mellan Kulturarvsstyrelsen och Skov- og Naturstyrelsen primärt projekt- och uppdragsrelaterat. Samverkan (natur och kulturarv) på kommunal nivå sker mellan kommunförvaltningarna genom strategier för turism, stadsutveckling och branding.

I Norge underlättas ibland samarbetet av att Riksantikvaren och Direktoratet for naturförvaltning ligger under samma departement. I vissa områden, som till exempel arbetet med världsarven och *den europeiska landskapskonventionen* är utbytet mellan myndigheterna av en mer löpande karaktär. Den *Nasjonale reiselivsstrategin* har också lett till ett ökat samarbete mellan de båda myndigheterna med fokus på tillväxt genom *reiseliv* baserat på natur- och kulturminnesvärden. Samverkan finns också vad gäller frågor kring skyddade områden som utvecklingsresurs.

I Sverige är samarbete på nationell nivå i hög grad uppdragsstyrt. Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet ligger under olika departement, vilket bland annat betyder olika prioriteringar och ekonomiska ramar. På länsstyrelserna påverkas samverkan till viss del av om kultur- och naturmiljöfrågor ligger samlade eller är uppdelade på olika funktioner. Exempel på centrala samarbetsområden mellan kulturarv- och natursektorerna samt kommunerna är arbetet med miljö kvalitetsmålen, världsarv och andra skyddade områden som är resurser för både bevarande och utveckling.

I Finland samarbetar Museiverket, som hör till undervisningsministeriet, med miljöministeriet om övergripande riktlinjer för förvaltningen av kulturmiljön och de upprätthåller tillsammans portalen www.byggnadsarv.fi. Museiverket och Forststyrelsen har ett samarbetsavtal som på olika nivåer berör arbetet med kulturlandskapet, kulturarvet och skogsvården på de drygt 12 miljoner hektar statsägda mark- och vattenområden som förvaltas av Forststyrelsen. I många av Museiverkets fornlämningsvårds- och restaureringsprojekt förekommer också någon form av samverkan med natursektorn.

Samarbetet mellan natur- och kulturarvsförvaltningen i Island och Färöarna kan betecknas som begränsat och är oftast knutet till enskilda projekt.

4.5.3 Positiva effekter av samverkan

En mer utvecklad samverkan mellan natur- och kultursektorerna är positiv av flera olika anledningar. Den kan till exempel ge starkare argument i situationer då kortsiktiga ekonomiska intressen riskerar att förstöra eller utarma stora natur- och kulturvärden.

Det finns naturligtvis också samhällsekonomiska vinster att hämta genom bland annat samordning av insatser mellan de två sektorerna. Natur och kulturarv hjälps åt att förstärka ett områdes attraktivitet och männi-

skors upplevelser av en plats. Tillsammans bidrar de till en ökad helhetsupplevelse. Genom samverkan finns med andra ord möjligheter att få en ökad slagkraft i det regionala och lokala utvecklings- och tillväxtarbetet. I förlängningen kan denna leda till att människor får rikare livsmiljöer med ökat välbefinnande som följd.

Samarbetet skapar också förutsättningar att ge service till andra aktörer genom att fysiskt och kunskapsmässigt tillgängligöra landskapet för människor samt förbättra informationen om hur resurserna kan brukas på ett hållbart sätt. En viktig del av detta är spridningen av kulturarvs- och naturinformation via Internet. Samverkan ger större möjligheter att lyfta fram naturens och kulturarvets betydelse för regional och lokal identitet, vilket bidrar till att stärka utvecklingen.

Genom att natur- och kulturmiljösektorerna samarbetar med andra intressen kan de positiva effekterna förstärkas samt nya möjligheter uppstå vad gäller att ta tillvara natur- och kulturvärden. Ett exempel på detta är utvecklandet av effektivare miljötekniska lösningar som möjliggör skonsamma och ekonomiskt bärkraftiga brukningsmetoder.

Finska exempel: *Rapolaåsens utvecklingsprojekt* för utveckling av turismen på Rapolaåsen i Valkeakoski har som mål att öka den fysiska och kunskapsmässiga tillgängligheten till kulturmiljön och värna kultur- och naturvärdena.

Rapolaåsen ägs av staten, förvaltas av Museiverket och innehåller både exceptionella kulturarvsvärden och naturvärden. Med sina 150 hektar är det det största området som har fredats med fornminneslagen. Rapolaåsen är en central del av Vanajavesidalens nationallandskap och Sääksmäki nationellt betydelsefulla byggda kulturmiljö. Kulturarvet omfattar en stor tidsrymd från förhistoriska fornlämningar till Rapola gård, som är president P. E. Svinhufvuds födelsehem. En stor del av åsen ingår i Natura 2000 och där finns två naturskyddsområden, nationellt betydelsefulla kulturbiotoper och två åsgravar från istiden.

Exempel på insatser är landskapsvård, anordnande av stigar och skyltning, en utställning och undervisningsmaterial för skolorna. Projektet pågår 2007–2009 och har beröringspunkter med den riksomfattande bostadsmässan som arrangeras i Valkeakoski 2009. Det finansieras av Birkalands TE-central (arbets- och näringslivscentral), Museiverket, Valkeakoski stad och Brottspåföljdsverket.

Länkar:

Valkeakoski Rapola, www.nba.fi/sv/valkeakoskirapola

Norska exempel: Direktoratet for naturforvaltning och Riksantikvaren fick 1993 i uppdrag av Miljøverndepartementet att revitalisera de gamla pilgrimslederna vilka leder till Trondheim eller Nidaros som staden förr i tiden hette. Samarbetsprojektet avslutades 1997, då Trondheim firade sitt 1000-års jubileum. Resultatet var en levandegöring av pilgrimslederna mellan Oslo och Nidaros samt mellan Sverige och Nidaros. Leden, som är nästan 1000 kilometer lång, innehåller både natur- och kulturupplevelser. År 2006 blev pilgrimsleden ett pilotprojekt inom Riksantikvarens *verdskapingsprogram* där Direktoratet for naturforvaltning är med i styrgruppen.

Arbetet med projektet har gett flera viktiga effekter såsom:

- stort lokalt engagemang i flera kommuner längs leden
- en av Norges största kulturbegivenheter som pågår i Trondheim varje sommar
- en enorm revitalisering av arvet kring Olav, vilken är ett norskt helgon som dog i slaget vid Stiklestad 1030 och som kom att påverka både kulturen och kyrkan i Norge.

Som följd av projektet har Kultur- og kirke departementet satsar på pilgrims traditionen och Olavsarvet samt Sør-Trøndelag fylke arbetar tillsammans med länsstyrelsen i Jämtland inom ett interregprojekt om pilgrimstraditionerna över gränsen mellan Norge och Sverige.

Länkar:

Pilegrimsfellsskapet St. Jakob i Norge, www.pilegrim.no

Danska exempel: Projektet *Københavns befæstning* är ett samarbete mellan den privata fonden Realdania, Skov- og Naturstyrelsen og Kulturarvsstyrelsen. Målet är att under 2007–2010 revitalisera centrala delar av Köpenhamns yngre befästning. Exempel på insatser är:

- restaurering, nyttjande och förmedling av försvarsanläggningen som består av stadsmur, bunkrar och byggnader
- etablering av nya stigar och gångbroar över starkt trafikerade vägar.

Projektet ska främja natur, friluftsliv och kultur. Dess budget är 225 miljoner danska kronor.

Länkar:

Købehavns Befæstning, www.befaestningen.dk

Svenska exempel: I regeringsuppdrag om *Tematiska myndighetsgrupperingar*, med Nutek som samordningsansvarig myndighet för arbetet inom prioriteringen *Innovation och förnyelse*, samverkar Riksantikvarieämbetet och Naturvårdsverket med bland andra Invest in Sweden, Riksarkivet, Kulturrådet, Institutet för tillväxtpolitiska studier och Vinnova inom områden som clean-tech/miljöteknik, bioenergi, natur- och kulturvärden samt kreativa näringar. I uppdraget genomförs ett antal regionala dialoger, vilka utgör viktiga mötesplatser för regionala och nationella aktörer från bland annat natur-, kultur- och näringslivssektorerna. Resultaten av detta samarbete har blivit en förbättrad dialog mellan regionala nivån och nationella myndigheter för att utveckla projekt där alla bidrar med sina erfarenheter och perspektiv.

Länkar:

Myndigheter i samverkan för regional tillväxt, www.nutek.se/sb/d/1504

Myndighetssamverkan kring innovation och förnyelse, www.nutek.se/sb/d/1504/a/9841

4.5.4 Utmaningar

All samverkan mellan natur- och kulturmiljövården är naturligtvis inte alltid helt friktionsfri. Det kan till exempel uppstå strukturella problem, relaterade till landets myndighets- eller organisationsstruktur, som kan försvåra samarbetet. Olika ekonomiska villkor mellan sektorerna kan också vara en negativ påverkansfaktor i betydelsen att viljan att delta i ett gemensamt arbete finns men inte resurserna. Det finns även utmaningar som bottnar i politikområdenas olika intressen och perspektiv. För att upprätthålla natur- och kulturmiljövården krävs i många fall bruk eller underhåll. En annan åtgärd kan vara att låta landskapet utvecklas fritt för att främja värden som inte är skötselberoende; i dessa fall riskerar betydelsefulla spår av människans verksamheter och nyttjande av landskapet att försvinna, vilket kan leda till situationer där kulturarvs- och naturintressena krockar.

4.5.5 Vidareutveckling av samverkan

De nationella presentationerna i bilagan visar att det finns många goda exempel på verksamheter och projekt där natur- och kulturvården utgör en resurs för regional och lokal utveckling och tillväxt. Samtidigt pekar de på att det i alla länder finns en potential för ett vidareutvecklat samarbete. Nedan beskrivs några idéer på hur samverkan mellan sektorerna kan utvecklas i respektive land.

I Norge finns, sett ur ett samlat perspektiv, en stor potential för en bättre samverkan mellan natur- och kulturminnesförvaltningen om lokal och regional utveckling. Det kan röra sig om både bilaterala och bredare anlagda samarbetsytor. Utbytet kan till exempel stärkas genom utvecklingsprogram och projekt samt annan kunskapsutveckling och forskning. Mer konkret bör det sörjas för ett gott samarbete mellan *verdskapingsp-*

rogrammen på kulturminnes- och naturområden, där bland annat det lokala samhället och regionerna stimuleras till att se på natur och kulturarv som en gemensam utvecklingsresurs. Direktoratet för naturförvaltningen och Riksantikvaren samarbetar med aktörer inom världarvsområdena kring nationell uppföljning av områdena där både natur och kulturarv är väsentliga element. Myndigheterna bör också utveckla samverkan som är naturligt knuten till arbetet med *nasjonalparklandsbyer* och randzoner till nationalparkerna.

I Sverige kan samverkan bland annat fördjupas inom ramen för det fortsatta arbetet med *den europeiska landskapskonventionen* och med kulturarvs- och naturturism. Matupplevelser knutna till specifika landskap är ett nytt intressant fält där det finns uppenbara kopplingar mellan kultur och natur. Statistik relaterad till regional utveckling och tillväxt, utbildningsinsatser om hur lokala företag kan nyttja natur- och kulturvärden på ett hållbart sätt, tillgänglighetsfrågor i form av skyltning och forskning är exempel på andra möjliga områden för ett framtida samarbete.

I Danmark utvecklas samarbetet mellan kulturarvs- och naturintressenter löpande – inte minst i kommunerna och i samband med den nya turismstrategin som bland annat har fokus på tematurism. Särskilt i periferin kan satsningar på kulturarv och natur visa sig attraktiva, till exempel genom att tillvarata kulturhistoriska intressen i kommande nationalparker och i landets världsarv.

I Finland kan samverkan mellan natur- och kulturarvsförvaltningarna om frågor som påverkar regional utveckling och tillväxt föras vidare på många sätt. Som exempel på samarbetsområden kan arbetet med de riksomfattande målen för områdesanvändning, utveckling av nättjänster, register och statistik samt fysisk och kunskapsmässig tillgänglighet till natur och kulturarv nämnas.

I Island finns det stora möjligheter för samarbete mellan kulturarvs och natursektorerna även om det än så länge inte har gjorts i så stor utsträckning i officiella sammanhang. I de flesta naturreservat finns också kulturminnen vilket kräver samverkan om beslut mellan institutionerna.

På Färöarna är samarbetsmöjligheterna mellan kulturarv- och natursektorerna goda, eftersom Føroya Fornminnissavn och Føroya Náttúrugripasavn ligger under samma departement, Mentamálaráðið.

5. Bilaga

– nationella beskrivningar

I denna del av rapporten presenteras de nordiska ländernas arbete med kulturarvs- och naturfrågor kopplat till regional och lokal utveckling och tillväxt.

5.1 Sverige

5.1.1 Betydelsefulla aktörer för natur- och kulturmiljövårdens arbete med regional och lokal utveckling och tillväxt

Naturvårdsverket

Naturvårdsverket är den centrala miljömyndigheten i Sverige med uppdrag att se till att miljöpolitiken genomförs effektivt och med hög kvalitet. Naturvårdsverket ska också bidra till att miljöpolitiken utvecklas på ett ändamålsenligt sätt. Naturvårdsverket lyder under Miljödepartementet och miljö kvalitetsmålen är vägledande för myndighetens arbete.

Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet är central förvaltningsmyndighet för kulturmiljö- och kulturarvsfrågor. Riksantikvarieämbetet ligger under Kulturdepartementet och har för uppdrag att bidra till att kulturarvet blir angeläget, tillgängligt och användbart i samhället; detta genom att ha överblick och driva kulturarvsfrågor i dialog samt vara ett centralt stöd, samordna aktörer, utvärdera kulturarvsarbetet och fortlöpande följa tillståndet för kulturmiljö.

Verket för näringslivsutveckling, Nutek

Nutek² bidrar till att det skapas fler nya och växande företag samt starka regioner, och därmed främjas hållbar ekonomisk tillväxt och välstånd i hela landet. Myndigheten ligger under Näringsdepartementet.

² Nutek, Institutet för tillväxtpolitiska studier och Glesbygdsverket avvecklas och i stället inrättas två nya myndigheter den 1 april 2009: Tillväxtverket och Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser. Tillväxtverket ska ha tyngdpunkt i genomförandet av åtgärder som främjar hållbar tillväxt i företag samt nationell och regional konkurrenskraft. Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser ska vara regeringens stöd för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser.

Riksarkivet

Riksarkivet är central förvaltningsmyndighet för arkivfrågor samt chefsmyndighet för Landsarkiven. Myndighetens huvuduppgifter är att främja en god arkivhantering samt bevara, vårda, tillhandahålla och levandegöra arkivmaterial. Myndigheten ligger under Kulturdepartementet.

Statens kulturråd

Statens kulturråd fördelar statligt stöd inom kulturområdet, ger regeringen underlag för kulturpolitiska beslut och informerar om kultur och kulturpolitik. Myndigheten är sektorsansvarig för den officiella statistiken inom kulturområdet och ligger under Kulturdepartementet.

Statens Fastighetsverk

Statens Fastighetsverk förvaltar Sveriges nationalbyggnader och fria marker. Myndigheten ligger under Finansdepartementet.

Invest in Sweden

Invest in Sweden medverkar till att öka de utländska investeringarna i Sverige. Myndigheten ligger under Utrikesdepartementet.

Fiskeriverket

Fiskeriverket är förvaltningsmyndighet för fiskevård och fiske i Sverige och har som uppgift att verka för en god fiskevård, en effektiv fiskenäring och ett utvecklat fritidsfiske. Myndigheten ligger under Jordbruksdepartementet.

Sametinget

Sametinget är en statlig förvaltningsmyndighet och samtidigt ett samiskt folkvalt organ. Dess grundläggande uppgift är att verka för en levande samisk kultur. Myndigheten ligger under Jordbruksdepartementet.

Glesbygdsverket

Glesbygdsverket har regeringens uppdrag att genom påverkan på olika samhällssektorer verka för goda levnadsförhållanden och utvecklingsmöjligheter för glesbygds- och landsbygdsbefolkningen i olika delar av landet med tyngdpunkten i skogslänens inre delar samt i skärgårdsområdena. Myndigheten ligger under Näringsdepartementet.

Jordbruksverket

Jordbruksverket är förvaltningsmyndighet på det jordbrukspolitiska området och har ansvar för frågor som gäller jordbruk, djurhållning, trädgård, rennäring och landsbygdsutveckling. Myndigheten ligger under Jordbruksdepartementet.

Skogsstyrelsen

Skogsstyrelsen är förvaltningsmyndighet för frågor som rör skogsbruket och har till uppgift att verka för att landets skogar vårdas och brukas på ett sätt att en uthålligt god avkastning främjas samtidigt som biologisk mångfald bevaras. Myndigheten ligger under Jordbruksdepartementet.

Boverket

Boverket ansvarar för samhällsplanering, stadsutveckling, byggande och boende. Myndigheten ligger under Miljödepartementet.

Länsstyrelser och kommuner

Sverige är indelat i 21 län. Samtliga länsstyrelser arbetar bland annat med natur- och kulturmiljövård.

Det finns 290 kommuner vilka har stor betydelse för lokal utveckling och tillväxt.

Huvudmannaskapet för arbetet med regional utveckling och tillväxt skiljer sig åt mellan länen. I en del län har länsstyrelsen ansvaret för dessa frågor, medan det i andra län ligger på regionala självstyrelseorgan eller kommunala samverkansorgan. Regionala självstyrelseorgan har ansvar för till exempel sjukvård samt regional utveckling och tillväxt. Kommunala samverkansorgan är kommunalförbund med ansvar att driva och samordna det regionala utvecklingsarbetet i länet, under förutsättning att länets samtliga kommuner finns representerade i kommunalförbundet.

Sveriges kommuner och landsting

Sveriges kommuner och landsting är en arbetsgivar- och medlemsorganisation för Sveriges kommuner och 18 landsting samt regionerna Skåne och Västra Götaland.

5.1.2 Nationella strategier och policys

Miljökvalitetsmålen

De nationella miljökvalitetsmålen tydliggör den miljömässiga dimensionen i hållbar utveckling. Den första miljömålspropositionen kom 1997 (*prop. 1997/98:145*) och följdes 2000 av *Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier (prop. 2000/01:130)*. År 2004 kom propositionen *Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag (prop 2004/05:150)*.

Sverige har 16 miljökvalitetsmål vilka preciserar de framtida tillstånd i miljön som eftersträvas. Miljömålen ska bidra till en god livsmiljö genom att främja människors hälsa, värna den biologiska mångfalden och naturmiljön, ta till vara kulturmiljön och de kulturhistoriska värdena, bevara ekosystemens långsiktiga produktionsförmåga samt trygga en god hushållning med naturresursena.

Kopplat till Naturvårdsverket finns Miljömålsrådet, som är ett organ för samråd och samverkan av samtliga miljömålsmyndigheters arbeten

med att nå de 16 miljökvalitetsmålen. Naturvårdsverket är målansvarigt för tio av målen. Riksantikvarieämbetet har ett övergripande ansvar för kulturmiljö inom samtliga miljökvalitetsmål.

En samlad naturvårdspolitik

I regeringens skrivelse *En samlad naturvårdspolitik (2001/02:173)* presenteras en delvis ny naturvårdspolitik. Naturvårdens bidrag i arbetet med miljökvalitetsmålen betonas, liksom vikten av lokal delaktighet och förankring i naturvårdsarbetet. I skrivelsen poängteras vikten av samverkan mellan natur- och kultursektorerna, men även mellan naturvården och andra sektorsområden som regional utveckling, handel, folkhälsa och turism.

Regeringen lyfter i dokumentet fram synen att bevarandet och nyttjandet bör ses som två sidor av samma mynt samt att natur- och kulturmiljön är två aspekter av samma landskap. Vidare poängteras att friluftslivet är en av naturvårdens hörnstenar och att naturvårdsmyndigheterna har ett ansvar att stimulera och underlätta en ökad naturturism som tillsammans med naturvården bör utvecklas till ömsesidig nytta. Det betonas att den svenska naturen i allmänhet och de skyddade områdena i synnerhet utgör en turisttillgång med utvecklingsmöjligheter.

Skrivelsen är i första hand relevant för naturvården.

Länkar:

Svenska miljömål – ett gemensamt uppdrag,

www.regeringen.se/sb/d/4431/a/44128

En samlad naturvårdspolitik,

www.regeringen.se/content/1/c4/28/92/e96aa060.pdf

Kulturpolitik

Kulturarv – kulturmiljöer och kulturföremål (prop.1998/99:114)

I denna proposition anger regeringen övergripande mål för verksamheten inom kulturmiljöområdet vilka är:

- ett försvarat och bevarat kulturarv
- ett hållbart samhälle med goda och stimulerande miljöer och kulturmiljöarbetet som en drivande kraft i omställningen
- allas förståelse, delaktighet och ansvarstagande för den egna kulturmiljön
- nationell och internationell solidaritet samt respekt inför olika gruppers kulturarv.

Länkar:

Kulturarv – kulturmiljöer och kulturföremål,

www.regeringen.se/sb/d/108/a/2568

Regional tillväxtpolitik

En nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007–2013

Det övergripande målet med regeringens nationella strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning är att den ska bidra till att skapa konkurrenskraftigare regioner och individer i Sverige. Dokumentet är Sveriges strategiska referensram för den europeiska sammanhållningspolitiken. Det är vägledande för nationella myndigheter och regionala utvecklings- och tillväxtprogram samt ligger till grund för genomförandet av EU:s strukturfonder. (Regionala utvecklingsprogram är obligatoriska medan regionala tillväxtprogram får upprättas i de regioner som så önskar).

Strategin lyfter fram fyra prioriterade områden:

- innovativa miljöer och förnyelse
- kompetensförsörjning och ökat arbetskraftsutbud
- tillgänglighet
- gränsöverskridande samarbete.

Storstäderna och norra Sveriges glest befolkade områden ska särskilt beaktas i utformning av insatser. Naturens, kulturens och kulturarvets betydelser för regional tillväxt är uppmärksammade och framlyfta i strategin. Den anger bland annat att genom ett ökat kompetensflöde mellan natur, kultur, kulturarv och näringsliv skapas goda förutsättningar för innovativa och attraktiva miljöer. Vikten av att stimulera en fortsatt utveckling av natur- och kulturturismen samt det internationella samarbetet för ett hållbart såväl som innovativt nyttjande och utveckling av naturresurser, kultur och kulturarv är exempel på andra aspekter som lyfts fram i dokumentet.

Strategin har relevans för både natur- och kulturmiljövården.

Länkar:

En nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007-2013,

www.regeringen.se/sb/d/6319/a/74835

EU:s strukturfonder i Sverige - EU har fastslagit tre mål för genomförandet av sammanhållningspolitiken som är:

- regional konkurrenskraft och sysselsättning
- territoriellt samarbete
- konvergens.

Strukturfondsarbetet i Sverige finansieras av Europeiska regionala utvecklingsfonden och Europeiska socialfonden. Ungefär 13 av de 15 miljarder kronor i strukturfondsmedel som tilldelats landet kommer att investeras inom målet *regional konkurrenskraft och sysselsättning*. Resterande del kommer att satsas i stöd för målet *territoriellt samarbete*. Medlen från strukturfonderna kräver nationell offentlig medfinansiering. Strukturfondsarbetets fyra prioriterade insatsområden överensstämmer med de fyra prioriteringarna i *En nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007–2013*.

I Sverige finns åtta regionala strukturfondsprogram för ökad konkurrenskraft och sysselsättning. Nutek är förvaltande myndighet. Vidare finns ett strukturfondspartnerskap för varje regionalt program och tre övervakningskommittéer för olika delar av landet.

Länkar:

EU:s strukturfonder i Sverige, www.nutek.se/sb/d/1008

Landsbygdspolitik

Sveriges nationella strategi för landsbygdsutveckling och Landsbygdsprogram för Sverige år 2007–2013

Regeringens övergripande mål för landsbygdspolitiken är en ekonomiskt, miljömässigt och socialt hållbar utveckling av landsbygden. I den *nationella strategin för landsbygdsutveckling* anges den övergripande inriktningen på *Sveriges landsbygdsprogram 2007–2013*. En helhetssyn på och ökad sektorssamverkan mellan natur- och kulturmiljö framhålls som betydelsefulla i arbetet.

Landsbygdsprogram för Sveriges år 2007–2013 främjar tillväxt, konkurrenskraft, företagande och sysselsättning samtidigt som den har höga ambitioner vad gäller miljön. Lokalt engagemang i landsbygdens utveckling uppmuntras också. Programmet finansieras ungefär till hälften av EU.

Landsbygdsprogrammet är en möjlig finansieringskälla för flera typer av natur- och kulturmiljöprojekt. Det gäller bland annat stöd för utvecklingen av natur- och kulturmiljön vilket i sin tur kan locka besökare och ge inkomstmöjligheter för fastboende. Det kan exempelvis röra sig om restaureringar av kulturhistoriskt intressanta byggnader, landskapsvård eller förbättrad tillgänglighet till värdefull natur- eller kulturmiljö. Det finns även stöd för att bättre lyfta fram olika typer av turismsatsningar eller studieresor med bäring på kulturarvs- och naturområdena.

Strategin och programmet har relevans för både natur- och kulturmiljö-
vården.

Länkar:

Sveriges nationella strategi för landsbygdsutveckling,
www.sweden.gov.se/sb/d/6263/a/65420
Landsbygdsprogram för Sveriges år 2007–2013,
www.regeringen.se/sb/d/8723/a/82724

Fiskepolitik

Strategi och program för svensk fiskerinäring 2007–2013

För att kunna dela ut stöd inom ramen för Europeiska fiskerifonden har Sverige upprättat en *Nationell strategisk plan för fiskerinäringen 2007–2013* och ett *Operativt program för fiskerinäringen 2007–2013*. Det övergripande målet är en ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar fiskerinäring som speglar konsumenternas efterfrågan. Ett prioriterat område är särskilt fokuserat på socioekonomiska åtgärder och bevarande eller skapande av nya arbetstillfällen. Natur- och kulturmiljön är uppmärksammasom tillgångar för att skapa nya företag och tillväxt i ett område, till exempel via fisketurism. Genom stöd till det småskaliga kustfisket skapas förutsättningar för att fiskets kulturarv i form av till exempel hamnar, sjöbodas, båtar med mera brukas och därmed bevaras.

Strategin och programmet har relevans för både natur- och kulturmiljö-
vården.

Länkar:

Nationell strategisk plan för fiskerinäringen 2007–2013,
www.regeringen.se/sb/d/6419/a/85620
Operativt program för fiskerinäringen 2007–2013,
www.ab.lst.se/upload/dokument/EU/Fiskefonden/remiss_operativt_program_fiskerinaringen_2007-2013.pdf

5.1.3 Strategier och policys på regional och lokal nivå

Regionala utvecklingsprogram och regionala tillväxtprogram

Att utveckla regionala utvecklingsprogram och samordna deras genomförande ingår i det regionala ansvaret för tillväxtarbetet. Programmen utarbetas, i samråd med andra samhällsaktörer, av antingen länsstyrelse, regionalt självstyrelseorgan eller kommunalt samverkansorgan, beroende på länsvis organisering av utvecklings- och tillväxtarbetet. I förordning (2007:713) står att de regionala utvecklingsprogrammen ska utgöra en samlad strategi för ett eller flera läns regionala tillväxtarbete och att programmen ska binda samman planeringsprocesser med betydelse för hållbar regional utveckling. De regionala utvecklingsprogrammen utgör därmed länsens långsiktiga strategier för en hållbar utveckling; därtill ska de

vara styrande i länens arbete med regionala tillväxt-, strukturfonds- och andra program på regional nivå.

Regeringen uppdrog under 2002 åt berörda länsstyrelser och självstyrelseorgan att utarbeta förslag till regionala tillväxtprogram sett ur ett näringspolitiskt perspektiv; detta med syfte att bidra till att utveckla hållbara lokala arbetsmarknadsregioner. De regionala tillväxtprogrammen är mer operativa i jämförelse med utvecklingsprogrammets övergripande strategiska inriktning.

Länkar:

Regionala utvecklingsprogram och regionala tillväxtprogram,
www.boverket.se/templates/Page.aspx?id=1022&epslanguage=SV
Regionala utvecklingsprogram och regionala tillväxtprogram,
www.nutek.se/sb/d/137

Länsvisa program/strategier för natur- och kulturturism

Länsstyrelserna i Gotlands, Västra Götalands, Värmlands, Jämtlands och Norrbottens län har haft i uppdrag av regeringen att ta fram länsvisa program för hur natur- och kulturturismen hållbart kan utvecklas i länen. Detta är ett led i arbetet med regional utveckling och tillväxt. Avsikten med de länsvisa programmen är bland annat att visa hur skyddade områden samt andra natur- och kulturvärden kan, men även bör, nyttjas för hållbar natur- och kulturturism.

5.1.4 Naturvårdsverkets arbete med hållbar regional och lokal utveckling och tillväxt

Naturvårdsverket – fortsatt introduktion

I förordning (2007:1052) med instruktion för Naturvårdsverket står att Naturvårdsverket i det regionala tillväxt- och utvecklingsarbetet avseende miljöfrågor ska bidra med analys-, metod- och kompetensstöd.

Sett till den senaste femårsperioden (2003–2008) har Naturvårdsverket fått flera uppdrag och mål i regleringsbrev kopplade till regional utveckling och tillväxt. Flertalet av dessa har berört de regionala tillväxtprogrammen och gått ut på att Naturvårdsverket ska vara en samverkanspart genom att bidra med övergripande analys-, metod- och kompetensstöd. Myndigheten har också fått i uppdrag att bistå Nutek med underlag vid uppföljningen av de regionala tillväxtprogrammen samt att i samråd med Nutek stärka och utveckla det regionala hållbarhetsarbetet.

Under 2008 har Naturvårdsverket haft i uppdrag att redovisa hur myndigheten bidrar till genomförandet av den *Nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007–2013*. Naturvårdsverket har även haft i uppdrag att rapportera resultat av medverkan i det regionala tillväxtarbetet i enlighet med strategin.

Naturvårdsverket ska vidare ingå i arbetet med tematiska myndighetsgrupperingar. Det arbetet presenteras i avsnitt 4.5.3.

Naturvårdsverkets insatser - exempel

I enlighet med de regleringsbrev och särskilda uppdrag Naturvårdsverket fått av regeringen senare år, har mycket av myndighetens arbete med hållbar regional utveckling och tillväxt behandlat de regionala utvecklings- och tillväxtprogrammen.

Naturvårdsverket är vidare representerat i de tre övervakningskommittéerna för de regionala strukturfondsprogrammen avseende perioden 2007–2013. Myndigheten är också företrätt i övervakningskommittén för *Landsbygdsprogram för Sverige år 2007–2013*.

Vid sidan av sin verksamhet för hållbar regional utveckling och tillväxt genom insatser i regionala utvecklingsprogram, regionala tillväxtprogram, strukturfonderna och landsbygdsprogrammet, arbetar Naturvårdsverket också mer direkt med naturvärden som resurs för regional och lokal utveckling och tillväxt.

Naturvårdsverket har tillsammans med länsstyrelserna tagit fram programmet *Värna Vårda Visa* för bättre förvaltning och nyttjande av skyddade områden för åren 2005–2015. I programmet, som är en konkretisering av delar av innehållet i regeringens skrivelse 2001/02:173 om *En samlad naturvårdspolitik*, står bland annat att Naturvårdsverket i samråd med berörda aktörer ska ta fram nationella riktlinjer för hållbar turism i skyddade områden. Riktlinjerna beräknas vara framtagna 2009 och ska fungera vägledande för turism i skyddade områden i Sverige.

Naturvårdsverket har tagit fram utvärderingen *Skyddad natur – En motor för regional och lokal utveckling*. Där understryks vikten av att myndigheter, samverkansorgan med flera på central, regional och lokal nivå samverkar och arbetar bland annat för att ändra bilden av skyddad natur från förbud och restriktioner till resurser och möjligheter. Utvärderingen uppmanar också att se ekoturismkonceptet som en väg mot hållbart nyttjande av skyddad natur. Det är vidare viktigt att stimulera utvecklingen av kunskaper om hur skyddad natur kan användas för regional utveckling. Detta kan ske genom att i större utsträckning följa upp och utvärdera vidtagna åtgärder samt förmedla resultaten av forskning inom området, skapa gemensamma mötesplatser för erfarenhetsutbyte och ökad ömsesidig förståelse när det gäller nyttjande av skyddad natur mellan regionalutvecklare, natur- och kulturmiljövårdare samt turismfrämjare på regional och kommunal nivå.

Naturvårdsverket har i samverkan med Fiskeriverket kartlagt förutsättningar för fisketurismens utveckling i Sverige som ett resultat av ett regeringsuppdrag.

Naturvårdsverket har samverkat ekonomiskt med Sametinget under 2008 i ett pilotprojekt med målet att utveckla ett i alla delar långsiktigt hållbart turistföretagande bland samiska företag. Ekoturismföreningen

driver projektet i vilket ingår att inventera de turistiska förutsättningarna i fem samebyar samt utbilda företag i att skapa, arbeta med, lansera och sälja samisk turism.

Naturvårdsverket ser till att förutsättningarna för friluftslivet bevaras och utvecklas i Sverige. Myndigheten arbetar med friluftslivsfrågor både i skyddade områden och i områden som är tillgängliga genom allemansrätten. Många av de senare utgör bas för det tätortsnära friluftslivet. Myndigheten har i den fördjupade utvärderingen av miljö kvalitetsmålen föreslagit ett nytt delmål om tätortsnära natur där friluftslivsaspekter ingår; detta delmål handlar om att befolkningen, senast år 2015, ska ha tillgång till tätortsnära natur med höga friluftslivs-, kulturmiljö- och naturvärden. Den tätortsnära naturen kan innebära förutsättningar för främjad turistnäring, bidra till folkhälsan och höja orters attraktivitet.

Naturvårdsverkets arbete på regional och lokal nivå – exempel

Skydd och skötsel av värdefull natur – år 2008 fördelades drygt 670 miljoner kronor till länsstyrelsernas arbete med områdesskydd och cirka 260 miljoner till skötsel av landets skyddade områden. Skyddade områden är bland annat av stort värde för turismen och det rörliga friluftslivet. Iordningställande av leder, serviceanläggningar med mera inom dessa områden skapar sysselsättning, liksom ökade förutsättningar för långsiktigt hållbar turistverksamhet.

Medlen till skötsel av skyddade naturområden hanteras av länsstyrelserna som i sin tur ofta anlitar lokala entreprenörer och naturvårdare för genomförandet av skötselinsatser i områdena. Medlen går också till anläggande och drift av naturum, ett centrum för besökare till ett naturområde med information om såväl natur som kulturhistoria i området. Naturumen är också naturliga utgångspunkter för guidningar, temakvällar och naturstigar. Det finns 27 naturum i Sverige år 2008. Naturumen förvaltas av länsstyrelserna och har årligen cirka en miljon besökare.

Länkar:

Skydd och skötsel av värdefull natur, www.naturvardsverket.se:4545/sv/Arbete-med-naturvard/Skydd-och-skotsel-av-vardefull-natur/

Naturum, www.naturvardsverket.se/sv/Att-vara-ute-i-naturen/Nationalparker-och-andra-fina-platser/naturum/

Regeringen avsatte åren 2004–2006 en summa på 300 miljoner svenska kronor till **lokal och kommunal naturvård (LONA)**. Naturvårdsverket fördelade medlen till länsstyrelserna och gav instruktioner för hur pengarna fick användas. Kommunerna ansökte hos länsstyrelserna om bidrag. Villkoret för stöd var att de själva eller annan part satsade medel motsvarande minst 50 procent av den sammanlagda kostnaden. Totalkostnaden blev cirka 700 miljoner svenska kronor.

Nyckelorden för satsningen var naturvårdsnytta, lokala initiativ och lokal drivkraft, friluftsliv, samverkan och partnerskap, folkhälsa och tätortsnära natur. Insatser kring bland annat vård, förvaltning och restaurering av områden, naturtyper och bestånd av arter samt kunskapsuppbyggnad, information och folkbildning har ingått i projekten.

Nästan samtliga kommuner har nåtts av satsningen. Denna har bidragit till att skapa lokal politisk förankring och brett deltagande i naturvården. Som övergripande arbete i satsningen, vid sidan av naturvård, har drygt 700 projekt haft regional utveckling, över 900 projekt – kulturmiljö och drygt 1000 projekt – turism (flera alternativ kunde väljas).

Länkar:

Lokala naturvårdssatsningen, www.naturvardsverket.se/sv/Arbete-med-naturvard/Detta-ar-naturvard/Lokala-naturvardssatsningen/

5.1.5 Riksantikvarieämbetets arbete med hållbar regional och lokal utveckling och tillväxt

Riksantikvarieämbetet – fortsatt introduktion

Riksantikvarieämbetet har sedan mer än tio år tillbaka arbetat med regional utveckling. Utgångspunkten är att myndigheten är en drivande kraft inom kulturarv som resurs i regional utveckling och tillväxt, men att samarbetet med andra förvaltningsorgan och aktörer är en förutsättning för hållbar regional utveckling.

Kulturarv utgör en kraft för Sveriges utveckling, tillväxt och konkurrenskraft samt är en gemensam angelägenhet för många aktörer. Den svenska kulturmiljövården engagerar ett stort antal människor och är integrerad i många samhällsområden. Regional utveckling och tillväxt har sin utgångspunkt i ett landskap där kulturarv utgör en resurs för boendes livskvalitet, besökarnas upplevelser och företagens produktutveckling.

Riksantikvarieämbetet har haft flera återrapporteringskrav i sitt regleringsbrev inom området regional utveckling och tillväxt. Vidare har myndigheten ingått i olika regeringsuppdrag som syftat till att stärka det regionala utvecklingsarbetet. Fokus och innehåll har successivt vidgats och ändrats beroende på vilka utvecklingsfrågor som haft den största aktualiteten. Regional utveckling och tillväxt har starka samband med flera andra verksamhetsområden inom Riksantikvarieämbetet, bland annat fysisk samhällsplanering, infrastruktur och landsbygdsutveckling. Myndigheten har också prioriterat regional utveckling i sitt FoU-arbete.

De övergripande frågor som Riksantikvarieämbetet driver i arbetet med regional utveckling och tillväxt kan sammanfattas i följande punkter:

- kulturarv som resurs för regional utveckling och tillväxt
- humanistiska och historiska perspektiv i regionalt utvecklingsarbete
- helhetssyn på landskap
- kulturarvet och miljöns kulturvärden ska tas tillvara inom olika samhällssektorer
- nationell samverkan kring uppföljning och utvärdering, till exempel de värden som är kopplade till kulturarv
- balans mellan ekonomiskt, socialt och miljömässigt hållbar regional utveckling
- utveckling av strategiska planeringsunderlag på kulturmiljöområdet
- utvecklad kunskap och gemensamma forskningsinsatser
- hållbar regional utveckling som en tydlig del i det internationella samarbetet på kulturarvsområdet.

Den *Nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007–2013* är av stor betydelse för Riksantikvarieämbetets arbete med regional utveckling och tillväxt. Myndigheten medverkar till att genomföra strategin och har bedömt att samtliga fyra prioriteringar som fastställts i denna är relevanta för kulturarvsområdet.

- Innovation och förnyelse – God förmåga till innovation och förnyelse är avgörande för den regionala konkurrenskraften där kulturarvet under det senaste årtiondet tillmätts allt större betydelse för tillväxt samt regional och lokal utveckling. Kulturarvet används för att framhäva attraktiva regioner men även som utgångspunkt för företagande och entreprenörskap; i regionala tillväxt- och utvecklingsprogram är kulturarvet en viktig utgångspunkt.
- Kompetensförsörjning och ökat arbetskraftutbud – Möjlighet att utnyttja rätt kompetens är en förutsättning för utveckling av näringsliv och kulturarv. För att samhället ska kunna använda kulturarvet som resurs krävs bland annat att det finns tillgång till kulturarvskompetens, disponibelt och aktualiserat kunskapsunderlag samt att delaktigheten stärks i samhällsprocesser, till exempel i den kommunala planeringsprocessen eller vid framtagande av regionala utvecklingsprogram.
- Tillgänglighet – Det demokratiska kulturarvsarbetet där alla kan delta kräver att kulturarvet är åtkomligt utifrån alla aspekter. Riksantikvarieämbetet ska genom stöd, samordning och utbildning vara pådrivande på kulturmiljösektorns olika aktörer så att de på bästa sätt tillgängliggör de kulturhistoriska värdena för alla.

- Strategisk gränsöverskridande arbete – Inom ramen för det internationella utvecklingssamarbetet verkar Riksantikvarieämbetet för att lyfta fram kulturarvets roll i en hållbar samhällsutveckling.

Riksantikvarieämbetets insatser – exempel

Riksantikvarieämbetet har under 2008 haft ett särskilt uppdrag att visa på vilket sätt kulturarvet och kulturmiljön kan bidra till att stärka ett utvecklat företagande och entreprenörskap runt omkring i landet. De presenterade förslagen till framtida åtgärder har tagits fram i nära samarbete med Kulturrådet, Nutek, Riksarkivet och Svenska Filminstitutet. Förslagen omfattar åtgärder inom:

- kartläggning och statistik
- utbildning och kompetensutveckling
- information och mötesplatser
- stöd och finansiering.

Riksantikvarieämbetet var med och anordnade konferensen *Kulturarv och entreprenörskap 2007*. Syftet med satsningen var att utveckla både entreprenörskap och företagande inom kulturarvsområdet men också att visa hur näringsliv och kulturarvssektorn kan samarbeta. En uppföljande konferens för diskussion och erfarenhetsutbyte mellan entreprenörer, företagare, organisationer och myndigheter anordnades hösten 2008.

Myndigheten arbetar för att kulturmiljökompetensen ökar inom processer för regional utveckling. Relaterat till landsbygdsutveckling har Lantbrukarnas riksförbund tillsammans med Riksantikvarieämbetet anställt en inspiratör för kulturarvsentreprenörer på landsbygden som kommer att stimulera entreprenörer att utveckla sina företag med hjälp av landsbygdens natur- och kulturmiljövärden.

Riksantikvarieämbetet har också i uppdrag att stödja Regeringskansliet i framtagandet av en strategisk handlingsplan för landsbygdens utveckling.

En annan viktig fråga har varit att uppmärksamma kulturarvet som en resurs att ta tillvara för regional och lokal utveckling kopplad till de strukturella förändringar som fiskerinäringen genomgår.

Anknuten till kulturarvsturism bedriver Riksantikvarieämbetet besöksverksamhet runt om i landet. Särskilda satsningar görs på Birka, Hovgården, Glimmingehus och Gamla Uppsala. Som en del av *European Heritage Days* anordnas varje år *Kulturhusens dag* vilken har som mål att bidra till att skapa förståelse och intresse för kulturarv och kulturmiljöer.

Riksantikvarieämbetet, Kulturrådet, Riksarkivet och Svenska Filminstitutet har tagit fram en informationskrift om stödmöjligheter i EU:s olika fonder och program för kulturprojekt. Syftet är att få en tydligare och riktad information till kulturarvsföretagare om olika stödsystem och finansieringsmöjligheter.

Sedan 1997 har Riksantikvarieämbetet tillsammans med kultursektorsmyndigheterna rapporterat utfallet för kulturrelaterade projekt i EU:s olika fonder och program. Därtill bistår Riksantikvarieämbetet Nutek i återrapporteringen av regionala tillväxtprogram. Kulturmiljöns mervärde framgår av de kulturmiljöprojekt – finansierade från kulturmiljövårdsbidraget – som redovisas i respektive läns tillväxtprogram.

För programperioden 2007–2013 bidrar Riksantikvarieämbetet med representation i övervakningskommittéerna för EU:s regionala utvecklingsfond och *Landsbygdsprogram för Sveriges år 2007–2013*. Detta innebär ett samarbete med många olika intressen där kultur och natur ingår i ett större sammanhang. Arbetet med programmen gör att kulturarvet lyfts fram som en hållbar resurs för utveckling och tillväxt.

Myndigheten har deltagit i två projekt som syftat till att kartlägga hur kultur och kulturarv presenteras i regionala utvecklingsprogram och strategier, regionala strukturfondsprogram samt regionala tillväxtprogram. Studierna visar att:

- i de regionala tillväxtprogrammen finns en tydlig fokus på kultur som upplevelsenäring
- i de regionala utvecklingsprogrammen uppmärksammas i högre grad kulturens betydelse för att göra en region attraktiv och erbjuda en god livsmiljö
- kultur och entreprenörskap har fått större betydelse genom den *Nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007–2013*.

Inom den urbana utvecklingspolitiken arbetar Riksantikvarieämbetet med att utveckla formerna för hur kulturmiljön kan användas som en resurs i den långsiktigt hållbara samhällsutvecklingen. Myndighetens insatser ska medverka till att målen inom politikområdet uppnås, däribland färre antal stadsdelar som präglas av utanförskap samt fler stadsdelar, storstäder och större städer som karakteriseras av ekonomisk tillväxt och hållbar utveckling för att öka konkurrenskraften. Riksantikvarieämbetet har 2008 ett regeringsuppdrag som går ut på att undersöka möjligheten att samverka med lokala partnerskap för urbant utvecklingsarbete. Myndigheten ska även redovisa hur man i övrigt bidragit till att uppfylla målen i den urbana utvecklingspolitiken.

Riksantikvarieämbetet har även påbörjat ett projekt kring kulturarvets betydelse för hälsa.

Riksantikvarieämbetets arbete på regional och lokal nivå – exempel

Riksantikvarieämbetet ska vara samlande och pådrivande i kulturmiljöarbetet. Dess kontakter med regionerna sker bland annat med länsstyrelsernas kulturmiljöenheter. Deras främsta verktyg i arbetet med hållbar regional utveckling och tillväxt är – vid sidan av gällande lagstiftning och förordning-

ar – bidraget till kulturmiljövård som är efterfrågad när det gäller samfinansiering av angelägna projekt. Samfinansiering sker exempelvis med kommuner, länsarbetsnämnder, arbetsförmedlingar och EU:s strukturfonder.

Den svenska förvaltningsmodellen är uppbyggd så att det framför allt är genom länsstyrelserna som staten samarbetar med kommunerna. Riksantikvarieämbetets samarbete med kommunerna är därför i hög grad kopplade till enskilda projekt. Kommunerna har planmonopol och därigenom ett betydande ansvar för hur natur och kulturvärden tas om hand och används för utveckling och tillväxt. Kommunerna har även mer direkta kontaktytor med andra lokala aktörer som företag eller föreningar vilka på olika sätt brukar natur och kulturarvet som en resurs.

Riksantikvarieämbetet ska stötta regionernas arbete med att ta fram **regionala utvecklingsplaner och tillväxtprogram**. Under 2004 och 2005 utvecklade Riksantikvarieämbetet tillsammans med tolv andra myndigheter och fyra så kallade pilotlän metoder som stärker regionernas och centrala myndigheternas roll inom regionala utvecklingsprogram. Kultur, kulturarv, turism och naturupplevelser som utvecklingsfaktor var ett av sju särskilt utpekade strategiska områden. Gruppen identifierade fyra huvudteman att studera: uppföljningssystem och indikatorer, attraktivitetsbegrepp, regionala underlag för natur och kulturarv samt intressekonflikter i skärningspunkten mellan natur/kultur/turism och hur dessa bidrar till att stärka kulturens roll i det hållbara regionala utvecklingsarbetet.

Länkar:

Kultur i regionala utvecklingsstrategier och program,
www.kulturradet.se/upload/kr/publikationer/2008/kultur_regionala_utvecklingsstrategier.pdf

K-samsökprojekt vilket för närvarande pågår med flera centrala och regionala parter som syftar till att generera en infrastruktur för kulturarvsinformation på Internet. *K-samsök* kan stimulera informationsägare att samlat lyfta ut sin information och skapa en mer offensiv syn på vikten av att dela med sig av kulturarvsinformation med en tydligare fokus på användarnas förutsättningar och behov. Vid sidan av museer, hembygdsföreningar med flera har även kommersiella aktörer visat intresse för att förmedla kunskap om kulturarvet.

Länkar:

K-samsökprojekt, www.raa.se/cms/extern/utveckling/projekt/k_samsok.html

Bidrag till arbetslivsmuseer för att stärka arbetslivsmuseernas möjligheter att bevara och bruka industrisamhällets kulturarv. Det går bland annat att få medel för särskilda projekt för utveckling av den publika museiverksamheten som utställnings- och pedagogisk verksamhet samt förmedling.

Länkar:

Bidrag till arbetslivsmuseer,
www.raa.se/cms/extern/kulturarv/modernt_kulturarv/arbetslivsmuseer/bidrag_till_arbetslivsmuseer.html

Bergslagssatsningen är ett samarbete mellan Riksantikvarieämbetet samt fem länsstyrelser, kommuner och andra lokala aktörer i intresseföreningen Bergslaget. Projektet syftar till att lyfta fram Bergslagen som kulturhistorisk och turistisk region samt tillvarata och utveckla natur- och kulturarv. Satsningen ska stärka ett antal centrum med fokus på upplevelser och aktiviteter samtidigt skapa en långsiktig hållbar struktur för att befrämja turismdriven tillväxt.

Länkar:

Bergslagssatsningen, www.bergslaget.se

5.1.6 Samverkan mellan kulturarvs- och natursektorn i Sverige

I nationella strategier och policys uppmärksammas natur och kulturarv oftast tillsammans som resurser för regional och lokal utveckling. Samverkan mellan dem inom regionala och lokala utvecklingsfrågor pågår naturligtvis också men kan utvecklas. Det är tydligt att detta samarbete inte kan avgränsas till kulturarv och natur, utan även måste inkludera andra intressen både på nationell och regional nivå. Gemensamt arbete behövs därför också med andra myndigheter, intresseorganisationer, föreningar och näringsliv. En viktig aktör i sammanhanget är Nutek som i hög grad fungerar som nationell samordnare vad gäller utvecklings- och tillväxtnfrågor i Sverige. Samverkan på central nivå är oftast uppdragsstyrd.

Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet ligger under olika departement vilket kan påverka omfattningen och formerna för det gemensamma arbetet. På länsstyrelserna berörs samverkan till viss del av om kultur- och naturmiljöfrågor är samlade eller uppdelade på olika funktioner. På regional nivå kan den också försvåras på grund av skilda ekonomiska förutsättningar och sektorsstyrda bidrag. Vad gäller kommunerna är samarbetet i hög grad knutet till planeringsfrågor.

Det finns flera positiva exempel på regional och kommunal samverkan där kopplingar görs mellan kommunal översiktsplanering och regional utvecklingsplanering.

Arbetet med miljö kvalitetsmålen och *den europeiska landskapskonventionen* är viktiga utgångspunkter för samarbetet mellan natur- och kulturmiljövården. Landskapskonventionen innebär att fokus riktas mot landskapet som resurs med ett mer integrerat perspektiv på natur och kulturarv. En stor del av de nationella miljö kvalitetsmålen förutsätter mer eller mindre löpande gemensamt arbete mellan de centrala miljömålsmyndigheterna men också med regionala och lokala myndigheter samt aktörer. Att skapa goda förutsättningar för friluftsliv och rekreation är centralt inom flera mål. Det pågår ett utvecklingsarbete kring samverkansplaner inom målen om kust och hav samt sjöar och vattendrag, där tanken är att olika styrmedel ska samspela för att bevara och utveckla natur- och kulturmiljövården.

Utveckling av skyddade områden är en annan gemensam intressesfär. Exempelvis har arbetet med planering, inrättande och förvaltning av kulturresevat sedan starten 1999 varit föremål för samverkan på central, regional och lokal nivå med sektorerna naturmiljö, jordbruk, skogsbruk men också med privata och ideella aktörer samt näringslivet. Även inrättandet av naturresevat och nationalparker är många gånger en fråga för sektorsöverskridande samarbete. Skyddade områden kan spela en viktig roll som resurs för lokal och regional utveckling eftersom de långsiktigt bidrar till ett områdes attraktivitet och är uppskattade besöksmål.

Arbetet med världsarven är ett framlyft område för samverkan mellan natur- och kultursektorerna i Sverige. Riksantikvarieämbetet och Naturvårdsverket utarbetar förslag till nya världsarv. Även internationellt genom representation i UNESCO:s världsarvskommitté driver myndigheterna frågan om en integrerad kultur- och naturvård som en viktig aspekt vid nominering och förvaltning av världsarv.

Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet ingår i sällskap med ett flertal andra myndigheter i uppdrag (*Regeringsbeslut 2007-06-20*) om att stärka det tvärsektoriella samarbetet för hållbar regional tillväxt genom att medverka i tematiska myndighetsgrupperingar. Bägge myndigheter arbetar tillsammans med prioriteringen *Innovation och förnyelse* inom den *Nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007-2013*. Som ett led i genomförandet av detta uppdrag har ett antal arbetsgrupper bildats. Naturvårdsverket och Riksantikvarieämbetet deltar i arbetsgruppen inriktad på natur- och kulturvärden. Uppdraget ska slutredovisas 2009.

5.2. Finland

Naturvårds- och miljömyndigheterna i Finland deltar inte i projektet, vilket är skälet till att denna presentation är enbart sammanställd av Museiverket och fokuserar på kulturarvssektorns arbete.

5.2.1 Betydelsefulla aktörer för natur- och kulturmiljövårdens arbete med regional och lokal utveckling och tillväxt

Huvudansvaret för skydd och vård av kulturmiljön ligger på förvaltningsområden som hör till miljö- och undervisningsministeriet, eller jord- och skogsbruksministeriet när det gäller lant- och skogsbruksområden. Övriga ministerier har på sina förvaltningsområden ärenden som direkt eller indirekt berör kulturmiljön och även de bär delansvar för att kultur- och naturvärden upprätthålls så att dessa kan utnyttjas som resurs i en hållbar utveckling av goda livsmiljöer och ett mångsidigt näringsliv. Statens regionförvaltning omstruktureras med start år 2009.

Undervisningsministeriet

Ministeriet utvecklar utbildnings-, forsknings-, kultur-, ungdoms- och idrottspolitiken. Målet är att garantera medborgarna möjligheter att utveckla sig med hjälp av utbildning och kulturtjänster, tillgodose arbetsmarknadens behov av yrkesfärdighet, stärka den nationella kulturen och främja det internationella samarbetet.

Museiverket är en kultur- och forskningsinstitution samt skyddsmyndighet som, tillsammans med andra myndigheter och det övriga museiväsendet, ansvarar för skyddet av fornlämningar, byggnadsarv, kulturhistoriskt värdefull miljö och kulturregdom. Museiverket arbetar för en vidare förståelse av kulturarvets betydelse, sårbarhet och utvecklings-möjligheter bland annat genom nationell tvärssektoriell samverkan på avtalsbasis samt internationellt och regionalt projektsamarbete.

Miljöministeriet

Ministeriet främjar en hållbar utveckling. Målet är en god och säker livsmiljö, bevarande av en mångsidig natur, förebyggande av miljörisker samt utvecklande av bostadsförhållandena.

Miljöministeriets förvaltningsområde omfattar 13 regionala miljöcentraler, tre miljötillståndsverk, Finlands miljöcentral och Statens bostadsfond. Dessutom styr och finansierar miljöministeriet Forststyrelsen och Skogsforskningsinstitutet i frågor som gäller naturvård.

Jord- och skogsbruksministeriet

Ministeriet skapar förutsättningar för en hållbar användning och ett mångsidigt utnyttjande av naturtillgångarna samt utveckling av landsbygdens näringar och fritidsaktiviteter.

Forststyrelsen är ett statligt affärsverk med såväl affärsverksamhet som offentliga förvaltningsuppgifter. Forststyrelsens uppgift är att sköta och använda drygt 12 miljoner hektar statsägda mark- och vattenområden så att de på bästa möjliga sätt gagnar det finska samhället. Verksamheten styrs antingen av jord- och skogsbruksministeriet eller miljöministeriet.

Finansministeriet

Ministeriets ansvarsområde omfattar bland annat skötsel av statens egendom, utveckling av den offentliga förvaltningen, områdesindelningar inom regionförvaltningen och statens lokalförvaltning samt samordning av dem, frågor kring kommunindelningen, kommunalförvaltningen och kommunala ekonomin samt förhållandet mellan staten och kommunerna.

Ett projekt för att reformera regionförvaltningen pågår. Syftet är att landskapsförbundens behörighet förstärks i egenskap av samordnande myndighet för regionutvecklingsarbetet. Uppgifterna inom statens regionförvaltning ordnas enligt en modell med två myndigheter, dit man koncentrerar och omorganiserar uppgifterna från de nuvarande sex statliga myndigheterna (länsstyrelserna, arbetskrafts- och näringscentralerna, de regionala miljöcentralerna, miljötillståndsverket, arbetarskyddsdistrikten och vägdistrikten). Reformen träder i enlighet med regeringsprogrammet i kraft vid ingången av 2010.

Arbets- och näringsministeriet

Ministeriet ansvarar för utveckling av regionerna i den globala ekonomin, en fungerande arbetsmarknad, ärenden som anknyter till företagande och innovationsverksamhet, energipolitik och samordning av den nationella beredningen och genomförande av klimatpolitiken.

Justitieministeriet

Till ministeriets ansvarsområde hör bland annat landskapet Ålands självstyrelse och samernas kulturella autonomi.

Brottspåföljdsverket (Rikosseuraamusvirasto) kan grunda öppna fångvårdsinrättningar för restaureringsprojekt som räcker i många år och eventuellt decennier, ett sådant exempel är världskulturarvet Sveaborg.

Kommunikationsministeriet

Till kommunikationsministeriets ansvarsområden hör bland annat väg- och järnvägstrafik, civil luftfart och sjötrafik, trafikleder, hamnar och flygplatser samt havsforskning och atmosfärundersökningar.

Landskapsförbunden

I Finland finns 19 landskap. Landskapsförbunden, som är kommunernas regionala samarbetsorgan, styr och samordnar den regionala utvecklingen.

Landskapsmuseerna

Landskapsmuseerna är kommunala myndigheter som får statsbidrag. Museiverket har genom samarbetsavtal gällande kulturmiljön delegerat största delen av sina myndighetsuppgifter till sådana landskapsmuseer som har tillräckliga personresurser för att sköta ärendena i sitt landskap.

Företag, utbildningsinrättningar och tredje sektorn

Staten har ändrat sin politik för ägande av fastigheter, vilket gör att en stor del av det statliga byggnadsarvet inte längre är statsägt.

Ett sätt att främja bevarande av byggnadsarvet är genom avtal mellan ägaren och Museiverket eller Miljöministeriet. På detta sätt skapas ett förfarande för bevarande av främst större tematiska helheter, till exempel stationsområden, också när användningen förändras.

En del av de viktigaste och mest historiemedvetna industrierna fäster vikt vid att selektivt bevara sitt materiella historiska arv, främst i gamla järn- och skogsindustrimiljöer samt företagsmuseer. Museiverket har slutit samarbetsavtal med de största skogsindustrierna om skydd av deras byggnadsarv på basen av inventeringar. Verksamheten har betydelse för den lokala identiteten, företagets image och i varierande grad turismen.

Det finns ett tiotal utbildningsinrättningar med inriktning på praktisk byggnadsvård och byggnadsvårdscener, vilkas betydelse för kulturmiljön och den regionala näringslivsutvecklingen gärna kunde öka.

Tredje sektorn är viktig för alla delområden inom kulturen. Exempel på detta är ett brett samarbetsprojekt, som koordineras av Finlands Hembygdsförbund och vars syfte är att genomföra en riksomfattande kampanj om kulturlandskapsvärdena år 2010.

5.2.2 Nationella strategier och policys

Allmänna utgångspunkter

Finlands grundlag slår fast att var och en bär ansvar för miljön. Alla har också rätt att röra sig i naturen utan att skada den.

Ansvarstagandet förutsätter att det finns aktuell och relevant kunskap samt att den är tillgänglig i hela landet, så att människor oberoende av bostadsort på ett jämbördigt sätt kan delta i de beslutsprocesser som skapar förutsättningarna för hållbar utveckling och användning av miljön.

Allemansrätten befästs av många olika lagar. Den ger uttryck för en speciell syn på människornas relation till naturen, på betydelsen av ägande och rätten till nyttjande. Som gemensamt förhållnings- och tänkesätt utgör allemansrätten ett betydelsefullt immateriellt kulturarv.

Länkar:

Grundlagen, www.om.fi/74.htm

Allmansrätten,

www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=292645&lan=FI&clan=sv

Miljö- och naturvårdspolitik

Finlands nationella skogsprogram 2015

Finlands nationella skogsprogram 2015 godkändes av statsrådet i mars 2008. Dess mål är att öka medborgarnas välmående genom att skogarna utnyttjas på ett mångsidigt sätt i enlighet med principerna för hållbar utveckling. Programmet är resultat av en öppen process med en bred representation av olika intressegrupper.

Jord- och skogsbruksministeriet genomför det nationella skogsprogrammet med stöd av Skogsrådet, dess sekretariat och arbetsgrupper. I Skogsrådet ingår representanter för olika förvaltningsområden, näringslivet, medborgarorganisationer och sakkunnigorganisationer.

Jord- och skogsbruksministeriet kommer att fästa speciell uppmärksamhet vid könsaspekter under förverkligandet av det nationella skogsprogrammet. Kvinnornas andel av skogsägarna har ökat. Det finns skillnader mellan mäns och kvinnors prioriteringar; kvinnor är bland annat oftare än män intresserade av en mångsidig användning av skogen.

Det nationella skogsprogrammet har relevans både för kulturarvs- och natursektorn.

Riksomfattande mål för områdesanvändning

De av statsrådet fastställda *riksomfattande mål för områdesanvändning* ska säkerställa att omständigheter av nationellt intresse beaktas i landskapens och kommunernas planläggning och i de statliga myndigheternas verksamhet samt främja genomförandet av internationella avtal i Finland. Målen, som trädde i kraft år 2000, reviderades till vissa delar november 2008, huvudsakligen för att svara på klimatförändringens utmaningar. Målen berör följande:

- fungerande regionstruktur
- enhetligare samhällsstruktur och kvalitet på livsmiljön
- kultur- och naturarv, rekreation i det fria och naturresurser
- fungerande förbindelsenät och energiförsörjning
- specialfrågor i Helsingforsregionen
- helheter av särskild betydelse som natur- och kulturmiljöer.

Följande riksomfattande inventeringar ska tas som utgångspunkt för planläggningen:

- Valtakunnallisesti merkittävät esihistorialliset suojelukokonaisuudet/Nationellt betydelsefulla förhistoriska skyddshelheter (Inrikesministeriet, Planläggnings- och byggnadsavdelningen, meddelande 3/1983) – Uppdaterad information finns i Museiverkets fornlämningsregister.
- Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet/Nationellt värdefulla landskapsområden (Miljöministeriet, Miljöskyddsavdelningen, betänkande 66/1992)
- Rakennettu ympäristö – Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt/Den byggda kulturmiljön – kulturhistoriska miljöer av riksintresse (Museiverket, Byggnadshistoriska avdelningen, publikation 16, 1993).

Museiverket påbörjade en revidering av inventeringen av den byggda kulturmiljön av riksintresse i slutet av 1990-talet och har genomfört arbetet i samverkan med samtliga kommuner, landskapsförbund, landskapsmuseer och regionala miljöcentraler i landet. Den reviderade inventeringen belyser landets historiska utveckling med ett urval regionalt och lokalt specifika kulturmiljöer och omfattar drygt 1000 platser med över 90 000 byggnader. Miljöministeriet kommer att begära utlåtanden av samtliga ministerier och några centrala ämbetsverk om urvalet innan det föredras för regeringen 2009. Inventeringens primära uppgift är att fungera som planeringsunderlag, men den kan också utnyttjas som kunskapsbas till exempel vid beredningen av handlingsprogram på regional eller nationell nivå för främjande av vården och användningen av kulturmiljön.

Miljöministeriet har påbörjat en revidering av inventeringen av nationellt värdefulla landskapsområden.

På längre sikt är det eftersträvansvärt att de sektorvis utförda inventeringarna av det arkeologiska och byggda kulturarvet samt landskapet samkörs för att ge en samlad bild av naturens och människornas samverkan i miljön.

De riksomfattande målen för områdesanvändning har betydelse både för kulturarvs- och naturens sektorn.

Finlands arkitekturpolitik – statsrådets arkitekturpolitiska program

Statsrådet godkände år 1998 *Finlands arkitekturpolitik – statsrådets arkitekturpolitiska program, APOLI*. Undervisningsministeriet har gett statens byggnadskonstkommitté i uppdrag att uppfölja programmet.

Dokumentet betonar medborgarnas rätt och skyldighet att ta ansvar för sin egen omgivning. Viktiga målsättningar är att främja arkitekturfostran, höja kvaliteten på offentligt byggande, främja innovationer, förbättra vården av byggnadsarvet och utveckla byggda miljöer som en del av kulturhistorien.

Regionala arkitekturpolitiska program har gjorts i Östra Finlands län, Tavastland och Egentliga Finland. Jyväskylä och Uleåborg var de första städerna som fick egna program år 2001.

Programmet har betydelse för kulturarvssektorn och någon mån för naturektorn.

Byggnadsarvsstrategin

Byggnadsarvsstrategin togs fram 2001 och innehåller en beskrivning av det finska byggnadsarvets tillstånd samt vilka verktyg som finns för dess vård. Där finns följande målsättningar uppdelade i tre huvudgrupper:

- Kunskap och färdigheter – Alla ska ha tillgång till aktuell och adekvat kunskap om byggnadsarvet som kulturell och ekonomisk resurs. Åtgärder som föreslås är att ett nationellt byggnadsteknik- och byggnadsvårdscentrum grundas, att inventeringarna av byggnadsbeståndet görs aktuella och att uppföljningen av kulturmiljöns tillstånd effektivteras.
- Skapa förutsättningar – Här diskuteras de juridiska och ekonomiska verktyg, som staten och kommunerna har för att främja bevarande av byggnadsarvet.
- Vem förverkligar? – Här behandlas frågor om förvaltningens effektivitet, medborgaraktivitet, yrkeskunskap och offentligt ägande av byggnadsarvet. Som åtgärder föreslås tvärsektoriellt förvaltningssamarbete och en förstärkning av resurserna på regional nivå.

Strategin har relevans för kulturarvssektorn.

En strategi för underhåll och grundförbättring av byggnadsbeståndet (Korjausrakentamisen strategia 2007–2017)

Statsrådet fattade ett principbeslut om grundförbättring av byggnadsbeståndet i september 2008 och staten kommer de närmaste åren att öka resurserna för detta. Det bygger på den *nationella strategin för underhåll och grundförbättring av byggnadsbeståndet (Korjausrakentamisen strategia 2007–2017)*, som har utvecklats av Miljöministeriet i samarbete med representanter för andra myndigheter, näringslivet och intresseorganisationer. Under beredningen av strategin har spänningar mellan olika aspekter av hållbar utveckling bearbetats.

Ett åtgärdsprogram för regeringsperioden 2007–2011 är under beredning. Det omfattar utveckling av underhållskulturen i fastighetsbolag och kommuner, ekonomiska incitament och tillämpad forskning.

Strategin berör kulturarvssektorn.

Länkar:

Finlands nationella skogsprogram 2015,

www.mmm.fi/attachments/5fLUy9oi5/5ywg6ulAt/Files/CurrentFile/3_2008SVE_netti.pdf

Riksomfattande mål för områdesanvändning,

www.ymparisto.fi/default.asp?node=1112&lan=sv

Finlands arkitekturpolitik - statsrådets arkitekturpolitiska program på finska, svenska, engelska, tyska, franska och arabiska,

www.apoli.fi

Byggnadsarvsstrategin,

www.rakennusperinto.fi/Sailyttaminen/sv_SE/Programarbete/

Kultur-, utbildnings- och forskningspolitik

Statsrådets beslut om utvecklingslinjerna för sektorforskning

Statsrådet fattade ett principbeslut om utvecklingslinjerna för sektorforskning 2007. Denna forskning fokuserar på samhälle och infrastruktur, kunnande, arbete och välfärd, bärkraftig utveckling och säkerhet. Natur- och kulturvärdenas betydelse för den regionala identiteten och utvecklingen har också plats inom sektorforskningen.

En nationell strategi för digitalisering

Tillgängligheten till kunskap om kulturarvet och dess vård har ökat i alla regioner i Finland som ett resultat av statens satsning på att stärka kunskapssamhället med hjälp av ny informationsteknologi.

Undervisningsministeriets mål är att skapa förutsättningar för att Finland ska vara bra både på innehållsproduktion och datakommunikationsteknologi samt öka proportionen av finsk kultur både på den inhemska och utländska marknaden.

Informationssystemen för kulturmiljön har utvecklats jämsides med informationssystemen för markanvändning. Digitaliseringen av uppgifter om kulturarvsobjekt och kulturarvsplatser har kopplats till geografiska informationssystem samt strukturerats i en form som underlättar styrningen av markanvändningen.

Material om kulturmiljön har framställts främst av Museiverket och miljöförvaltningen. Vissa landskapsförbund samt regionala och lokala museer har producerat digitalt material med platsbestämning. Material om objekt av riksintresse har digitaliserats väl. Registren innehåller uppgifter om byggnader, kulturmiljöer och fornlämningar; däremot saknar den en betydlig del av kunskapen om det regionala och lokala betydelsefulla kulturarvet.

Det riksomfattande materialet används mycket av museimyndigheterna, miljöförvaltningen, landskapsförbunden och kommunerna. Dessutom görs det stegvis tillgängligt för privatpersoner.

Digitaliseringsstrategin har relevans både för kulturarvs- och natursektorn.

Ett nationellt handlingsprogram för kultur- och naturturism 2008–2013

Undervisningsministeriet tillsatte 2007 en arbetsgrupp med representanter från handels- och industriministeriet, utrikesministeriet, MEK (Finlands turistcentral), Museiverket och upplevelseproducenterna. Gruppen fick i uppgift att utarbeta ett nationellt handlingsprogram för att främja natur och kulturturism med internationell dragningskraft.

I Finlands turismpolitik betonas naturens, kulturarvets och evenemangens betydelse för turismen. Statistiken om detta sammanställs av MEK. En långsiktig studie 1985–2001 visar att turismrelaterat intresse för kulturarvet ökar.

Programmet berör både kulturarvs- och naturen.

Länkar:

Beslut om utvecklingslinjerna för sektorforskning,

www.vnk.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/sv.jsp?oid=180311

Nationell strategi för digitalisering,

www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/kuuu_17_2006_p.shtml

Registerportal med information om fornlämningar och byggnadsarv,

<http://kulttuuriymparisto.nba.fi>

Portal inriktad på byggnadsvård,

www.byggnadsarv.fi

5.2.3 Strategier och policys på regional och lokal nivå

Landskapsutvecklingsplaner

Landskapsförbunden gör upp landskapsöversikter, landskapsplaner och landskapsprogram för att styra landskapsutvecklingen i en positiv riktning.

Landskapsöversikten är en lagstadgad strategisk plan, vilken anger den utveckling som eftersträvas i landskapet på lång sikt och de strategiska linjedragningar som behövs för detta. Bestämmelser om landskapsöversikten finns i *markanvändnings- och bygglagen (132/1999)*. Den förverkligas genom landskapsplanen och landskapsprogrammet.

Landskapsplanen är en översiktlig plan som fastställer principerna för områdesanvändningen och samhällsstrukturen i landskapet. Den ska främja förverkligandet av de riksomfattande målen för områdesanvändning. Planen fastställs av miljöministeriet och styr kommunernas planläggning och myndigheternas övriga planering gällande områdesanvändningen. Bestämmelser om landskapsplanen finns i *markanvändnings- och bygglagen (132/1999)*, vilken är det mest centrala verktyget för att främja bevarande av det byggda kulturarvet och ett hållbart nyttjande av miljöns kulturhistoriska värden som resurs i samhällsplaneringen. Lagen understryker kulturarvets och kulturlandskapets betydelse i planeringen av all markanvändning. Planläggningen måste grunda sig på tillräckliga utredningar och utvärdering av konsekvenserna på miljön i hela det området som planen påverkar. En obligatorisk plan för deltagande och bedömning

ger berörda myndigheter, organisationer och medborgare möjlighet att bli hörda under planläggningsprocessen.

Landskapsprogrammet tar upp centrala utvecklingsmål som är baserade på landskapets möjligheter och behov. Dessutom anger det åtgärder för att uppnå dessa mål. Bestämmelser om landskapsprogrammet finns i *lagen för regional utveckling (602/2002)*.

Regionala kulturstrategier

Många landskapsförbund har utarbetat kulturstrategier och andra förbereder sådana. Syftet är att lyfta fram kulturens ekonomiska, sociala och kulturella betydelser samt presentera kulturbranschens möjligheter i utvecklingen av landskapen. Alla kulturstrategier behandlar kultur som offentliga eller privata tjänster och evenemang; en del fördjupar resonemanget om kulturen i den mentala och fysiska miljön.

Regionala kulturmiljöprogram

Regioner och kommuner har gjort kulturmiljöprogram, vilka kan användas som diskussionsunderlag eller mer formaliserat styrmedel vid utveckling av en mångsidig livsmiljö. Miljöministeriet har gett bidrag till arbetet med programmen, vilket vanligen inkluderar en samarbetsprocess med många deltagare.

Länkar:

Så skapas ett kulturmiljöprogram,
www.ymparisto.fi/default.asp?node=9849&lan=sv

Program baserade på EU:s fonder

Under den tid Finland har varit medlem i EU har bytvecklings- och landskapsvårdsprojekt blivit ett allt betydelsefullare sätt att utveckla landsbygden. Verksamheten har gett mycket synliga resultat då den ofta berör stora områden. EU-finansieringen förutsätter privat och kommunal delfinansiering.

Landskapsförbunden och TE-centralerna (arbetskrafts- och näringslivscentraler) administrerar de bidrag som kommer från EU:s regionutvecklingsfonder. Arbetskraftspolitiskt stöd har traditionellt kanaliserats mest till de svaga områdena i norra och östra Finland. Bidragen ges till projekt som kan skapa långvariga arbetsplatser. Detta har gjort att de flesta EU-finansierade kulturarvsprojekten på något sätt är kopplade till kulturturism.

5.2.4 Museiverkets arbete med hållbar regional och lokal utveckling och tillväxt

Museiverket – fortsatt introduktion

Museiverkets är underställt undervisningsministeriet och dess verksamhet styrs av resultatavtal. Till ministeriets samhälleliga målsättningar hör bland annat att stärka skydd, vård och aktiv användning av kulturarvet samt förbättra tillgängligheten och möjligheten till delaktighet för flera människor. Museiverket förbinder sig i resultatavtalet för åren 2008–2010 att främja ministeriets mål genom att:

- förbättra innehållet i nättjänsterna som tillgängliggör kunskap om kulturarvet och vården av det
- prioritera fysisk och kunskapsmässig tillgänglighet i arbetet med de slott, museifastigheter och fornlämningar som ägs av Museiverket
- öka samarbetet med aktörer utanför kulturarvs- och miljöförvaltningen angående kulturarvets betydelse för samhällsutvecklingen
- samarbeta med forskningsanstalter kring frågor om ekonomi och kulturarv, klimatförändring och kulturarv samt det nyare byggnadsarvet.

Museiverket har inte något uttalat uppdrag att främja regional utveckling och tillväxt, men frågor om utveckling och samhällsekonomi berörs i myndighetens arbete med kulturarvets betydelse för nationell, regional och lokal identitet. Vidare är de aktuella eftersom Museiverket äger byggnader och fornlämningar som har stort kulturhistoriskt värde samt positiv samhällsekonomisk inverkan fastän de inte är företagsekonomiskt lönsamma. (Det förbereds en förändring av förvaltningen av de statliga fastigheterna, som är kulturhistoriskt värdefulla och samhällsligt betydelsefulla men företagsekonomiskt olönsamma.)

Museiverkets insatser – exempel

Economics and Built Heritage är ett projekt som Museiverket har startat tillsammans med vidareutbildningcentrum för samhällsplanering vid Tekniska Högskolan i Esbo. Nordiska ministerrådet/Arbetsgruppen för natur, friluftsliv och kultur har gett resurser för att skapa ett nätverk på området. Resultat av projektet är två nordiska seminarier och publikationer.

Länkar:

Economics and Built Heritage, www.ebheritage.fi/

Economics and Built Heritage, www.nba.fi/en/economicsandbuiltheritage

Mälkki, M., Mäntysalo, R., & Schmidt-Thomé, K., (2008). *Economics and built heritage – towards new European initiatives*, Tekniska högskolan, Helsinki university of technology, <http://lib.tkk.fi/Reports/2008/isbn9789512293971.pdf>

Effekter av klimaendringar på kulturminner og kulturmiljö är ett projekt om klimatförändringen, hotbilderna och kulturarvet som stöds av Nordiska ministerrådet.

Länkar:

Effekter av klimaendringar på kulturminner og kulturmiljö,
www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=303971&lan=fi

Museiverkets arbete på regional och lokal nivå – exempel

Rapolaåsens utvecklingsprojekt för utveckling av turismen på Rapolaåsen i Valkeakoski har som mål att öka den fysiska och kunskapsmässiga tillgängligheten till kulturmiljön och värna kultur- och naturvärdena.

Rapolaåsen ägs av staten, förvaltas av Museiverket och innehåller både exceptionella kulturarvsvärden och naturvärden. Med sina 150 hektar är det det största området som har fredats med fornminneslagen. Rapolaåsen är en central del av Vanajavesidalens nationallandskap och Sääksmäki nationellt betydelsefulla byggda kulturmiljö. Kulturarvet omfattar en stor tidsrymd från förhistoriska fornlämningar till Rapola gård, som är president P. E. Svinhufvuds födelsehem. En stor del av åsen ingår i Natura 2000 och där finns två naturskyddsområden, nationellt betydelsefulla kulturbiotoper och två åsgravar från istiden.

Exempel på insatser är landskapsvård, anordnande av stigar och skyltning, en utställning och undervisningsmaterial för skolorna. Projektet pågår 2007–2009 och har beröringspunkter med den riksomfattande bostadsmässan som arrangeras i Valkeakoski 2009. Det finansieras av Birkalands TE-central (arbets- och näringslivscentral), Museiverket, Valkeakoski stad och Brottspåföljdsverket.

Länkar:

Valkeakoski Rapola, www.nba.fi/sv/valkeakoskirapola

Skogens kulturarv i regionen Kvarken är ett EU-finansierat gränsregionalt samarbetsprojekt mellan Museiverket och Södra Österbottens skogscentral i Finland samt Västerbottens museum och Skogsstyrelsen i Sverige. Projektet startar 2009 och omfattar utveckling av inventeringsmetoderna samt inventering av vårdplaner för fornlämningar.

Linnasta linnaan (Från slott till slott) är ett projekt som initierades av Museiverkets. År 2001 grundades ett finsk-ryskt nätverk för slott och fästningar i det område där gränsen mellan Sverige, Finland och Ryssland har rört sig fram och tillbaka avsevärt under århundradenas lopp samt lämnat efter sig ett kulturarv som är gemensamt på ett speciellt sätt. Utöver att slotten och fästningarna visar den europeiska befästningsteknikens utveckling från medeltiden till 1800-talet har gränsförskjutningarna åstadkommit en situation där Finland upprätthåller en del av det ryska kulturarvet och Ryssland en del av det svensk-finska. Nätverket är kopplat till det baltiska och europeiska slottsnätverket.

Institut för regional utveckling och forskning som är en del av Joensuu universitet har i samarbete med Museiverket berett ett femårigt kulturturismprojekt för att utveckla turismnätverket tillsammans med kulturmyndigheten i Sankt Petersburgsregionen. Finansiering söks från EU, TE-centralen (arbetskrafts- och näringslivscentraler) i södra Savolax och städerna Villmanstrand och Nyslott.

Länkar:

Linnasta linnaan (Från slott till slott), www.fort.fi

5.2.5 Samverkan mellan kulturarvs- och natursektorn i Finland

I Finland samarbetar Museiverket, som hör till undervisningsministeriet, med miljöministeriet om övergripande riktlinjer för förvaltandet av kulturmiljön och man upprätthåller tillsammans portalen www.byggnadsarv.fi.

Museiverket och Forststyrelsen har ett samarbetsavtal som på olika nivåer berör arbetet med kulturlandskapet, kulturarvet och skogsvården på de drygt 12 miljoner hektar statsägda mark- och vattenområden som förvaltas av Forststyrelsen. I många av Museiverkets fornlämningsvårds- och restaureringsprojekt förekommer också någon form av samverkan med natursektorn.

5.3. Norge

5.3.1 Betydelsefulla aktörer för natur- og kulturmiljövårdens arbete med regional og lokal utveckling og tilvæxt

Direktoratet for naturforvaltning

Direktoratet for naturforvaltning er Miljøverndepartementets sentrale rådgivende og utøvende fagorgan på naturforvaltningsområdet. Sentrale oppgaver er sikring av variasjonsbredden i norsk natur, opprettholde produksjonsevnen i naturen, langsiktig disponering av naturressursene, sørge for at befolkningen kan drive friluftsliv og formidling av kunnskap og annen informasjon.

Riksantikvaren

Riksantikvaren er direktorat for kulturminneforvaltning og Miljøverndepartementets rådgivende og utøvende faginstans for forvaltning av kulturminner, kulturmiljø og det kulturhistoriske innholdet i landskapet. Riksantikvaren skal stimulere eiere og næringsliv til økt verneinnsats og verdiskaping. I saker som Riksantikvaren utøver etter særlov (Kulturminneloven), skal både kulturminnefaglige og andre samfunnshensyn legges til grunn for avgjørelsen.

Innovasjon Norge

Formålet med Innovasjon Norges virksomhet er å fremme næringsutvikling i hele landet, og utløse ulike regioners næringsmessige fortrinn og muligheter. Innovasjon Norge tar på seg oppdrag og forvalter virkemidler rettet mot næringsutvikling fra en rekke departementer.

Norges forskningsråd

Norges forskningsråd er underlagt Kunnskaps- og forskningsdepartementet. Forskningsrådet tar på seg oppdrag for samtlige departementer og er Norges sentrale aktør for strategiutvikling og iverksetting av forskning. Når det gjelder anvendt forskning og implementering av forskningsresultater i næringsliv, er det et utbredt samarbeid mellom Forskningsrådet, Innovasjon Norge og Senter for industrianlegg.

Fylkeskommunene

Fylkeskommunene har et viktig ansvar for regional utvikling gjennom fylkesplanlegging, tjenesteproduksjon, forvaltning av distrikts- og regionalpolitiske virkemidler og internasjonalt samarbeid. Rolla som regional utviklingsaktør innebærer blant annet å etablere møteplasser, lede regionale partnerskap, sette dagsorden og identifisere problemstillinger relatert

til nærings- og samfunnsutviklingen i regionen, inngå i nettverk og ha dialog med aktører og brukergrupper.

Mange fylkesplaner eller fylkesdelplaner staker ut hvordan en kan bruke natur- og kulturarv i arbeidet med regional utvikling. Ofte samarbeider fylkeskommunene om disse spørsmålene, og en rekke fylkeskommuner har også samarbeid med tilsvarende regionale myndigheter i Sverige, Finland og også andre land, blant annet gjennom Interregprosjekt.

Fylkesplanen skal samordne statens, fylkeskommunens og hovedtrekkene i kommunenes fysiske, økonomiske, sosiale og kulturelle utvikling i fylket. I fylkesplanen settes det mål for utviklingen i fylket og et samordnet program for statlige og fylkeskommunen for hvordan målene skal nås. Programmet omfatter kommunal sektor i spørsmål som har vesentlig betydning for fylker eller deler av det.

Fylkeskommunene har ansvaret for å forvalte midler til regional utvikling over Kommunal- og regionaldepartementets budsjett. De regionale utviklingsmidlene blir delegert til fylkeskommunene som igjen fordeler dem til Innovasjon Norge, kommunale og interkommunale næringsfond og lokale og regionale utviklingstiltak. Midlene skal i hovedsak nyttes for å fremme en positiv utvikling i områdene innenfor det distriktpolitiske virkeområdet og skal støtte opp under mål og tiltak definert i den aktuelle fylkesplanen. Stimulering til verdiskaping med basis i natur og kulturarv ligger innenfor formålet med de regionale utviklingsmidlene.

Fylkeskommunen er også regional kulturminnemyndighet, referer omtale under Kulturminneforvaltningen i Norge. Fylkeskommunene, sammen med Sametinget, forvaltningsmuseene og Sysselmanen på Svalbard, utgjør den regionale forvaltning på kulturminneområdet. Deler av kulturminneloven er delegert til dette forvaltningsnivået.

Fylkesmannen

Fylkesmannen er Kongens og regjeringens representant i fylket og skal arbeide for å følge opp Stortingets og regjeringens vedtak. Fylkesmannen samordner og formidler statlig politikk til kommunene. Når det gjelder regional utvikling og natur- og kulturarv er ansvaret fylkesmannen har for miljø og landbruk sentralt. På miljøområdet har fylkesmannen ansvar for vilt- og fiskeforvaltning og forvaltning av verneområder, i tillegg til en rekke andre miljøoppgaver. På landbruksområdet har fylkesmannen delegert myndighet for sentrale lovverk og administrerer en rekke statlige virkemiddel. Som statlig myndighet skal fylkesmannen bidra til at statlige mål og interesser blir forstått og ivaretatt av kommunene, og kan også gi innsigelser til kommunenes arealplaner dersom de går på tvers av nasjonale mål.

En fagavdeling hos fylkesmannen er miljøvernavdelingen. Direktoratet for naturforvaltning har faglig instruksjonsmyndighet for fylkesmannen og i årlige tildelingsbrev til fylkesmannen gis det oppdrag og føringer for fylkesmannens arbeid med naturforvaltning

Kommunene

Kommunene skal ha en løpende planlegging som skal samordne den fysiske, økonomiske, sosiale, estetiske og kulturelle utviklingen i kommunen. Den skal bland annet inneholde mål for utvikling i kommunene og en arealdel for forvaltningen av arealer og naturressurser. I kommuner med mange turister, reiselivsbedrifter og med mange fritidsboliger, er dette viktige aktiviteter og virksomheter i kommunene og dermed viktige politikkområder. Kommunene har stor mulighet til å styre gjennom arealplanleggingen. Dette er svært viktig for hvordan naturverdier og landskap tas vare på og for utbygging og stedsutvikling. Kommunene skal søke samarbeid innhente synspunkt fra offentlige myndigheter som har interesse i saker som berøres av planen. Statlige myndigheter vil se til om nasjonal politikk på viktige områder følges opp.

Kommunene har mye ansvar på naturforvaltningsområdet og skal ta vare på natur og miljøverdier i sin virksomhet. Kommunene skal følge opp nasjonal politikk og dialogen med fylkesmannen et viktig ledd i arbeidet med å tilpasse den til lokale forhold. Kommunene har myndighet etter en rekke lover (Plan og bygningsloven, naturvernloven, viltloven, innlandsfiskeloven, motorferdselloven med flere), myndigheten kan være omfattende eller gjelde enkelte paragrafer.

Kommunene har gjennom sitt ansvar for areal og bygningspolitikken et vesentlig ansvar for forvaltning av kulturminner, kulturmiljøer og landskap.

5.3.2 *Nationella strategier och policys*

Miljøpolitikk

Den norske miljøpolitikken baseres på prinsippet om bærekraft. Det innebærer vern av livsnødvendige miljøressurser og en forsvarlig forvaltning av natur – og kulturarvsressurser. Miljøpolitikken skal bygge på prinsippene om Føre var, at forurensere skal betale og bruk av best tilgjengelig teknologi. Miljøhensyn skal integreres i alle virksomheter i samfunnet og alle sektorer har et selvstendig ansvar for å bygge inn miljøhensyn i virksomheten sin.

Fjellteksten, st.prp. nr. 65 (2002–3003)

Regjeringen sier her at det er et potensial for økt miljøtilpasset turistmessig bruk av våre fjellområder og at natur- og kulturhistoriske verdiene er de viktigste innsatsfaktorene. Nasjonalparker og andre verneområder i fjellområdene har mye av den mest storslåtte og mangfoldige naturen i Norge og de vil kunne fungere som «trekkplaster» for turister og gi kommunene et ekstra fortrinn i reiselivssammenheng.

Regjeringen la følgende rammer til grunn for en overordnet politikk for økt miljøtilpasset turistmessig bruk av fjellområdene:

- Norsk fjellnatur skal bevares som kilde til friluftsliv, rekreasjon og natur- og kulturopplevelser, samtidig som disse ressursene skal gi grunnlag for sysselsetting og verdiskaping i fjellbygdene.
- Forvaltningen av fjellområdene skal ta utgangspunkt i de rammebetingelsene som den sårbare fjellnaturen setter, det vil si en økosystemtilnærming.
- Norsk fjellnatur og kulturhistoriske verdier i fjellet skal utvikles som merkevare for økt turistmessig bruk av fjellområdene.

Regjeringen sa at det er en viktig og krevende oppgave å finne balansen mellom vern og bruk samtidig som potensialet for verdiskaping blir utnyttet. I verneområdene er det aktiviteter og tilrettelegging som er hovedspørsmålene når en skal finne denne balansen. Utenfor verneområdene er planlegging etter plan- og bygningsloven det viktigste virkemiddelet for å finne gode løsninger. Regjeringen ønsket at kommunene i større grad bruker arealene inntil verneområdene når de utnytter verneområdene for turisme. Nasjonalparkene kan tiltrekke seg turister, det kan gi samfunnsøkonomiske fordeler og det er viktig i større grad å synliggjøre koplingen mellom verneområdene og omkringliggende lokalsamfunn og bosetting.

Det som er sagt om verdiskaping, reiseliv og turisme i denne meldingen og de prioriteringene som gjøres der, er i stor grad grunnlaget også for dagens politikk på området.

Hvert annet år kommer regjeringen med en stortingsmelding om *Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand*. Meldingene som kom i 2005 og 2007 gjentok at nasjonalparkene vil være viktige for verdiskaping i distriktene. Verdiskaping i denne sammenhengen omfatter både sosial, kulturell, miljømessige og økonomisk verdiskaping. Norsk natur som er relativt uberørt, vil bli viktigere for reiselivsnæringene. Reiselivsnæringen og annen bruk av verneområdene skal ikke føre til at naturverdiene ødelegges. Retningslinjer for turisme som er laget i tilknytning til konvensjonen om biologisk mangfold skal være veiledende og *den europeiske landskapskonvensjonen* skal følges opp.

Leve med kulturminner, st.meld nr. 16 (2004–2005)

Stortingsmeldingen, som ble lagt fram av Miljøverndepartementet, innebærer en klar dreining i kulturminnepolitikken i retning av vern gjennom bruk. Kulturarven skal i større grad aktiveres som samfunnsressurs. Meldingen tar utgangspunkt i visjonen *Kulturminner og kulturmiljøer – kilder til opplevelse, utvikling og verdiskaping*. Den tar til orde for en helhetlig kulturminnepolitikk som underbygger visjonen ved å legge vekt på kulturell variasjon og mangfold, gi muligheter for et differensiert vern og gi rom for åpne og fleksible verddivurderinger som tar hensyn til historiske, sosiale og kulturelle variasjoner. Meldingen legger større vekt på formidlingen av og tilgjengeligheten til kulturminner og kulturmiljøer, og på

prosesser med bred deltagelse og lokal forankring. Den retter større oppmerksomhet mot kulturminner og kulturmiljøer som ressurs for kunnskap og opplevelser, og legger vekt på miljømessige sammenhenger, blant annet mellom natur og kultur. Politikken legger til rette for tilpassing mellom formålet med å verne et kulturminne og eierens, rettighetshaverens og brukerens interesser. Det skal legges vekt på å videreføre og utvikle næringsvirksomhet.

Arbeidet med å tilrettelegge for verdiskaping og regional utvikling konkretiseres. Regjeringen vil:

- styrke satsingen på kystkultur
- øke oppmerksomheten om kulturminner og kulturmiljøer i byer og tettsteder
- satse på bevaring av landbrukets kulturarv og kulturlandskapet som grunnlag for nyskapende vare- og tjenesteproduksjon
- videreutvikle Kulturminnefondet
- etablere et verdiskapingsprogram
- etablere et kunnskapsnettverk for kulturhistoriske eiendommer.

Meldingen sier videre at det er behov for å styrke samarbeidet mellom departementene for å finne fram til hvordan de ulike sektorene kan bidra til å utløse det potensialet for verdiskaping som bruk og vern av kulturminner representerer.

Länkar:

Fjellteksten, www.dovrefjellradet.no/FLIB/590-Fjellteksten.doc

Leve med kulturminner,

www.regjeringen.no/se/dep/md/Dokumeanttat/regpubl/stmeld/20042005/Stmeld-nr-16-2004-2005-/1.html?id=406292

Lokal- og regionalpolitikk

Kommunal- og regionaldepartementet har hoved- og koordineringsansvar for distrikts- og regionalpolitikken. Departementet har (bland annet) et overordnet ansvar for å støtte opp om og tilrettelegge for attraktive arbeidsplasser og lokalsamfunn i hele Norge. Departementet skal stimulere til en bærekraftig og varig kvalitet i boliger, bygg og bygde omgivelser. Departementet overfører frie utviklingsmidler til fylkeskommunene som er regionalt politisk nivå.

I tillegg er det en rekke initiativ fra andre sentrale myndigheter som gjelder regional utvikling og verdiskaping. Det er både tiltak som skal bidra til utvikling av lokalsamfunnene og regionene, og tiltak som er mer konsentrert mot næringsutvikling (se omtaler i kapitlet om regionale program og strategier).

Hjarte for hele landet, st.meld. nr. 21 (2005–2006)

I denne meldingen om distrikts- og regionalpolitikken understrekes viktigheten av å utvikle attraktive og miljøvennlige tettsteder. Steder som er attraktive for tilflytting gir grunnlag for etablering av bedrifter og virksomheter. Statlige midler til regional utvikling kan derfor brukes til å utvikle attraktive steder. Utforming av de fysiske omgivelsene i byer og tettsteder og i natur- og kulturlandskapet er viktige i hverdagen til folk, både som goder for befolkningen og som identitetsskapende faktorer. Å ta vare på og bruke disse verdiene er viktige i arbeidet med å skape gode lokalsamfunn som er attraktive for folk å bo i. Dessuten er de viktige som ressurser for næringsutvikling.

Videre pekes det på at målrettede innsatser i stedbundne næringer er viktige for å fremme regjeringens distrikts- og regionalpolitiske mål. Regjeringen legger vekt på en målrettet innsats for økt verdiskaping og innovasjon i næringer og sektorer som har vekstpotensial. Regjeringen vil utvikle flere verdiskapingsprogram for å utnytte verdiskapingspotensialene og øke innovasjonsevnen innenfor flere sektorer og næringsområder.

Länkar:

Hjarte for hele landet, st.meld. nr. 21 (2005–2006),
www.regjeringen.no/Rpub/STM/20052006/021/PDFS/STM200520060021000DDDPDFS.pdf

Næringspolitikk

Nærings- og handelsdepartementet har et overordnet ansvar for næringspolitikken. Det innebærer å påvirke alle politikkområder som har betydning for verdiskaping, noe som impliserer nært samarbeide med de ulike sektordepartementene. Gjennomføringsansvaret for de spesielle satsingene er i ofte lagt til Innovasjon Norge, Norges forskningsråd og Senter for industrianlegg (SIVA) i fellesskap.

Länkar:

Nærings- og handelsdepartementet,
www.regjeringen.no/nb/dep/nhd.html?id=709

Reiseliv

Nasjonale reiselivsstrategi

Nærings- og handelsdepartementet utarbeidet har overordnet ansvar for reiselivspolitikken, og var i 2007 ansvarlig for å legge fram Regjeringens reiselivsstrategi.

Reiseliv er et av fem prioriterte områder i regjeringens næringspolitikk. Regjeringens reiselivsstrategi skal stimulere til økt lønnsomhet og verdiskaping i norsk reiselivsnæring. Verdiskapingen skal skje på en bærekraftig måte slik at miljøhensyn ivaretas og natur- og kulturarven

brukes som konkurransefortrinn. Reiselivsnæringen må samarbeide om å skape helhetlige opplevelsproduktter som inkluderer kultur, mat, historie, natur og aktiviteter. Visjonen er at Norge igjennom å tilby verdifulle opplevelser, skal skape verdier for de besøkende, bedriftene, de ansatte, lokalsamfunnet, miljøet og fellesskapet. Det skal bidra til økt verdiskaping innen norsk reiseliv. De tre hovedmålene for strategien er:

- økt verdiskaping og produktivitet i reiselivsnæringen
- levedyktige distrikter gjennom flere helårs arbeidsplasser innen reiselivsnæringen
- Norge – et bærekraftig reisemål.

I strategien er det satt opp 72 tiltak innen syv innsatsområder: innovasjon, et bærekraftig reiseliv, kvalitet, kompetanse, områdeutvikling, markedsføring og organisering. Det understrekes at reiselivsstrategien er regjeringens strategi og at den angår mange departement, ikke bare Nærings- og handelsdepartementet. I alt 12 departement har ansvar for tiltak i strategien. De fleste politiske målsetningene som er referert til i stortingsdokumentene ovenfor og som har med reiseliv å gjøre, er konkretisert som tiltak i reiselivsstrategien.

Mange av tiltakene i reiselivsstrategien tar for seg hvordan en skal bruke natur- og kulturverdier i næringsutvikling. Disse er blant annet knytta til verdensarv, nasjonalparker, utvikling av bærekraftig reiseliv og nasjonale turistveier.

Norge v/Innovasjon Norge undertegnet i 2005 en avtale med National Geographic om at Norge skal drive sin reiselivsvirksomhet i tråd med prinsippene for geoturisme. Retningslinjene skulle danne en plattform som skulle bidra til å støtte opp om et reiseliv som ivaretar, forsterker og fremhever et steds lokale egenart – miljø, kultur, estetikk, kulturarv – og dermed kommer lokalsamfunnet til gode. Innovasjon Norge følger opp dette i sin virksomhet.

Länkar:

Verdifulle opplevelser - Nasjonal strategi for reiselivsnæringen,
www.regjeringen.no/upload/NHD/Vedlegg/strategier2007/nhd_reiselivsstrategi%20-%20endelig%20utgave.pdf

Geoturisme i lokalsamfunnet,
www.innovasjonnorge.no/Satsinger/Reiseliv/Geoturisme/Ny-utgave-av-geoturisme-i-lokalsamfunner/

Landbruks- og matpolitikk

Landbruks- og matdepartementet har ansvar for jordbruks-, skogbruks-, reindrift- og matpolitikken. Landbruket forvalter viktig natur- og kulturarv, og er sentral for næringer som reiseliv og næringsmiddelindustrien.

Et delmål for landbrukspolitikken er en bærekraftig ressursforvaltning med et sterkt jordvern, bevaring og vedlikehold av kulturlandskapet og sikring av det biologiske mangfoldet. I matpolitikken legger en blant annet vekt på nyskaping, mangfold, matkultur og verdiskaping.

I landbruks- og matpolitikken er det viktig å utnytte synergier og stimulere til samspill som kan fremme norsk matkultur, reiseliv, kulturlandskap og medvirke til god helse og livskvalitet. Landbruket har også mye å bidra med når det gjelder lokal kulturhistorie, kulturlandskap, matkultur og jakt og fiske. Regjeringa ønsker å synliggjøre disse verdiene og medvirke til samarbeid mellom landbruk og andre næringer og sektorer.

Landbruksdepartementet har ansvar for og deltar i flere program for verdiskaping.

Länkar:

Landbruks- og matdepartementet,
www.regjeringen.no/nb/dep/lmd.html?id=627

Kulturpolitikk

Kultur- og Kirkedepartementet har blant annet ansvar for kultur, medier og frivillig virksomhet.

Kultur og næring, st.meld nr. 22 (2004–2005)

I Stortingsmeldingen om *Kultur og næring St.meld nr. 22 (2004–2005)* rettes søkelys mot uutnytta potensial for kulturnæringene og kulturbasert næringsutvikling. For å lykkes med å utnytte potensialet, er det en forutsetning at kultur settes inn i en helhetlig politikk for regional utvikling. Meldingen skiller ikke skarpt mellom kulturnæringer og kulturbaserte næringer. Slik sett legges det til rette for å se kulturnæringer og verdiskaping med basis i kulturarven i sammenheng. Det presiseres i denne meldinga, som i *Leve med kulturminner, st.meld. 16* (ovenfor) at sektoren må gjøres til en grunnleggende og integrert del av samfunnsutviklinga for å utløse potensialet som samfunnsressurs. Som én oppfølging av verdiskapingsprogrammet er det igangsatt et verdiskapingsprogram på kultur og næring.

Länkar:

Kultur og næring, st.meld nr. 22 (2004–2005)
www.regjeringen.no/Rpub/STM/20042005/022/PDFS/STM200420050022000DDDPDFS.pdf

Fiskeri-, havbruk og kystforvaltning

Fiskeri- og kystdepartementet har blant annet ansvar for fiskeri- og havbruksnæringa og sjømattrygghet og -kvalitet, havner og infrastruktur for sjøtransport.

Ressursene i havet og langs kysten har alltid vært viktige i Norge og har hatt betydning for bosettingen. Ivaretagelse av natur- og kulturarvsverdier omtales i departementets årlige budsjettframlegg. I departementet miljøhandlingsplaner framheves forholdet mellom den historiske kystkulturen mulighetene for verdiskaping og utvikling.

Gjennom de siste årene er det utviklet et godt nettverkssamarbeid mellom Fiskeridirektoratet, Kystverket, Riksantikvaren og Statens senter for arkiv, bibliotek og museum (ABM-utvikling). I samarbeidet legges vekt på bedre forvaltning og formidling av kystkulturen, herunder koordinering mellom ulike kystkulturaktører, og ikke minst å ta kystkulturen i bruk som en ressurs for næringsutvikling og samfunnsutvikling. Nettverket har satt i gang rammeprosjektet *Fortellinger om kyst-Norge* med nasjonal, regionale og lokal formidling av utvalgte kulturhistoriske viktige epoker fra kysthistorien. Hovedintensjonen er å synliggjøre kysten og kystressursenes betydning for utvikling av Norge, men prosjektet vil også kunne være nyttig for utviklingen av ulike opplevelsestilbud og for markedsføring av fiskemat og reiselivsprodukter.

Strategi for kystbasert reiseliv 2008–2011

Reiseliv og marin sektor er begge viktige satsingsområder uttalt i nåværende regjeringens tiltredelseserklæring. Departementet har utviklet en egen *Strategi for kystbasert reiseliv 2008–2011*. Denne må sees som et element i oppfølgingen av *Nasjonal Reiselivsstrategi*.

Strategien er utarbeidet ut fra erkjennelse av at innovasjon og utvikling ofte skjer i samspill mellom ulike næringer og sektorer med felles interesse. Tilgang på og servering av kvalitetsfisk og annen sjømat kombinert med tilrettelagte, ekte fiskeri- og kystopplevelser er gode reiselivsprodukter. Samarbeidet mellom aktører fra reiselivssektoren og marin sektor er vektlagt, men det er framgår også at samarbeid med natur, kultur- og kulturarvsaktører kan være avgjørende for en positiv utvikling. Det er igangsatt et marint verdiskapingsprogram og en satsing på kystbasert reiseliv.

Länkar:

Fiskeri- og kystdepartementets strategi for kystbasert reiseliv 2008–2011, www.regjeringen.no/upload/FKD/Vedlegg/Diverse/2008/Strategi%20for%20kystbasert%20reiseliv_web.pdf

Helsepolitikk

Helse- og omsorgsdepartementet og helsemyndighetene er oppmerksomme på de positive effektene for helsen av fysisk aktivitet, og det er utarbeidet en handlingsplan om dette. Det er også gitt ut en rapport om kunnskapsstatus når det gjelder Miljø og helse. Den er revidert i 2008. Friluftslivet medfører fysisk aktivitet i friluft som er helsefremmende, friluftsliv innbyr til varierte aktiviteter som har betydning for motorikk og

motorisk utvikling hos barn. Mennesker reagerer emosjonelt på natur, naturopplevelser og utsikt til natur og det kan redusere stress og påvirke immunforsvaret. Problemløsning knyttet til friluftsliv gir ofte positive mestringsopplevelser som også har positive effekter. Friluftslivsaktiviteter fører derfor sannsynligvis til bedre folkehelse. Sammenheng mellom kulturarv og helse og kulturarvens betydning i friluftslivet er aktuelle tema, dog ikke fokusert i samme grad.

Länkar:

Handlingsplan for fysisk aktivitet 2005 – 2009,

www.regjeringen.no/upload/kilde/hod/pla/2004/0001/ddd/pdfv/231922-fa-handlingsplan_2005-2009.pdf

Samepolitikk og samisk reindrift

Arbeids- og inkluderingsdepartementet kom i 2008 med en stortingsmelding om *Samepolitikken, st. meld. nr.28 (2007–2008)*. Den har omhandler blant annet ressursutnytting og verdiskaping i samiske områder.

Det drives samisk reindrift i fjell- og utmarksområder i Norge fra Finnmark og sørover til og med Trøndelag og i deler av et par fylker lenger sør, arealet utgjør cirka 40 prosent av det norske landarealet.

Samisk reindrift og annen næringsvirksomhet er en viktig faktor i regional og lokal utvikling i store deler av disse områdene. Regjeringen har satt i gang et verdiskapingsprogram for næringskombinasjoner som også skal ta opp satsing på samisk reiselivsutvikling og styrke næringsutvikling i samiske områder. Sametingsrådet skal fungere som styre for programmet. Det skal også etableres et Utviklingsforum som samiske næringsorganisasjoner inviteres til å delta, formet skal sikre at den samiske dimensjonen og samisk naturforståelse blir med i utviklingsarbeidet.

Länkar:

Samepolitikken, st. meld. nr.28 (2007–2008),

www.regjeringen.no/pages/2077889/PDFS/STM200720080028000DDD/PDFS.pdf

Forskningspolitikk

Norges Forskningsråd har flere program som angår bruk av natur- og kulturarv i regional og lokal utvikling og verdiskaping.

Natur og næring 2008–2013

Programmets hovedfokus er kunnskapsproduksjon til støtte for næringsutvikling basert på bærekraftig bruk av skog, kyst og andre arealressurser knyttet til natur og kultur. Programmet skal blant annet være en aktiv medspiller for næringslivet i produksjon av kunnskap som styrker utvikling og nyskaping innen tjenesteproduksjon, turisme og nonfood produksjoner. Det skal styrke samspillet mellom næring, lokalsamfunn og forvaltning.

VRI – Virkemidler for regional FoU og innovasjon

Programmet er forskningsrådets særskilte satsing på forskning og innovasjon i norske regioner. Programmet skal bidra til økt innovasjon og verdiskaping i regionalt næringsliv. Dette skal skje ved å stimulere til økt samhandling mellom FoU-institusjoner, bedrifter og regionale myndigheter, og å knytte tette bånd til andre nasjonale og internasjonale nettverks- og systemvirkemidler som Arena, Norwegian Centres of Expertise (NCE) og Regions of Knowledge. Reiseliv, natur, kultur og kulturarv er tungt inne i flere av de regionale satsingene.

Norsk miljøforskning mot 2015 (MILJØ 2015)

Programmet skal utvikle ny forskningsbasert kunnskap som fremmer bærekraftig bruk og forvaltning av natur- og kulturmiljøet. Forskningen skal gi økt kunnskap om ulike faktorerens påvirkning på miljøet og gjøre det mulig å mer presist forstå tålegrensene for bruk av natur og miljøressurser, hvordan andre hensyn kan balanseres med dette og hvordan politikk og virkemidler kan utformes og gjennomføres for å gi varige løsninger på miljøspørsmål.

Länkar:

Natur og næring 2008–2013,

www.forskningsradet.no/servlet/Satellite?cid=1112128071656&pagenam e=areal%2FPage%2FHovedSide

VRI – Virkemidler for regional FoU og innovasjon,

www.forskningsradet.no/servlet/Satellite?c=Page&pagenam e=vri%2FP age%2FHovedSide&cid=1161810080778

Norsk miljøforskning mot 2015 (MILJØ 2015),

www.forskningsradet.no/no/Finn+programnetsider/1179737967125

5.3.3 Strategier og politik på regional og lokal nivå

5.3.3 Strategier og politik på regional og lokal nivå

Regionale utviklingsmidler

Kommer fra Fylkeskommunene og används for Innovasjon Norge, kommunale og interkommunale næringsfond og lokale og regionale utviklings tiltak. Fylkeskommunene har fått rollen som regional utviklingsaktør. Dette innebærer ansvar for å initiere, koordinere og iverksette utviklingsaktiviteter for å møte utfordringer knyttet til regional utvikling i eget område. Fylkeskommunene samarbeider med en rekke offentlige etater og næringslivets organisasjoner for å iverksette en helhetlig regionalpolitikk i fylkene.

Fylkeskommunene har ansvaret for å forvalte midler til regional utvikling over Kommunal- og regionaldepartementets budsjett. De regionale utviklingsmidlene blir desentralisert til fylkeskommunene som igjen fordelar dem til Innovasjon Norge, kommunale og interkommunale næringsfond og lokale og regionale utviklingstiltak. Midlene skal i hovedsak

nyttes for å fremme en positiv utvikling i områdene innenfor det distriktspolitiske virkeområdet og skal støtte opp under mål og tiltak definert i den aktuelle fylkesplanen. Fylkeskommunene skal bruke Innovasjon Norge til direkte bedriftsrettede satsinger mot enkeltbedrifter og etablere. Fylkeskommunene står for øvrig relativt fritt i hvordan de vil prioritere bruken av de regionale utviklingsmidlene.

Stimulering til verdiskaping med basis i naturområdene og kulturarv ligger innenfor formålet med de regionale utviklingsmidlene. Regional utvikling gjennom forpliktende samarbeid mellom ulike aktører kan være et viktig virkemiddel for verdiskaping og etablering av for eksempel grønn turisme og bærekraftig reiseliv. Regional utvikling basert på samarbeid mellom kommuner, fylkeskommuner, regional stat, næringsliv og organisasjoner er viktig for å få regioner til å fremstå som mer attraktive for sysselsetting og bosetting. Eventuelt nye nasjonalt initierte tiltak og satsinger må sees i sammenheng med fylkeskommunenes egne mål og strategier for det regionale utviklingsarbeidet.

Utviklingsprogrammet for grønt reiseliv

Kommer fra Innovasjon Norge og används for tilbydere og bedrifter i det bygdebaserte reiselivet, aktører i nettverk innen bygdeturismen og mellom bygdeturismen og det tradisjonelle reiselivet. Fag- og næringsorganisasjoner som er engasjert innen landbruk og reiseliv

Utviklingsprogrammet for grønt reiseliv skal bidra til å videreutvikle de ressurser som gården og bygda rår over. Målet er økt verdiskaping og bedriftsøkonomisk lønnsomhet i reiselivsrettede aktiviteter på gården, basert på mat, kultur, natur og aktivitetsbaserte opplevelser. Utviklingsprogrammet er en del Landbruk- og Matdepartementets strategi for næringsutvikling, Ta landet i bruk, og finansieres via jordbruksavtalen. Det kan gis tilskudd til nasjonale utviklingsprosjekter samt lokale og regionale pilotprosjekter med erfaringsmessig overføringsverdi. Tiltak som kan finansieres gjennom utviklingsprogrammet er produkt- og kompetanseutvikling, samt samarbeid, nettverk og alliansebygging. Fellesmarkedsføring av bygdebasert reiseliv finansieres også via programmet.

Länkar:

Grønt reiseliv,

www.innovasjon norge.no/Satsinger/Landbruk/Bygdeturisme

Økoturisme-sertifisering

Kommer fra Innovasjon Norge og används for bedrifter. Innovasjon Norge overtok Norsk økoturisme etter en konkurrs i GRIP (Grønt i praksis), organisasjonen som hadde utviklet konseptet Norsk økoturisme og stått for kursing, veiledning og sertifisering av bedrifter. I Norge har vi flere miljømerker og kvalitetsmerker for reiselivet. Økoturismekonseptet skiller seg fra disse gjennom å ikke bare være et miljømerke eller kvalitetsmerke, men et helhetlig

konsept med fokus på å tilby minneverdige opplevelser og være en god økoturismeaktør – for gjester, ansatte, miljø og lokalbefolkning.

Länkar:

Norsk Økoturisme,
www.innovasjon norge.no/Satsinger/Reiseliv/Okoturisme/
 Norsk Økoturisme, www.ecotourismnorway.org/

Annen reiselivssatsing i Innovasjon Norge

Kommer fra Innovasjon Norge og används for reiselivsnæringen. For inneværende år er det bevilget 215 millioner norske kroner til Innovasjon Norge til reiseliv fra Nærings- og handelsdepartementet. Disse midlene benyttes i hovedsak til markedsføring og profilering av Norge, men også i noen grad til utvikling av kompetanseprogrammer for reiseliv og innovasjonsprogrammet *Kort og godt* som fokuserer på innovasjon i nettverk og korte ferier. Innovasjon Norge benytter også cirka 240 millioner norske kroner fra andre departementer og fylkeskommunene til innovasjon i reiselivet. Disse midlene kommer fra andre departementer, kommuner og fylkeskommuner.

Länkar:

Reiseliv, www.innovasjon norge.no/system/Globale-snarveier/Reiseliv/

Utvikling av lokalsamfunn – Den nasjonale småsamfunnsatsingen

Kommer från Kommunal- og regional departementet i samarbeid med fylkeskommunen. Används for prosjektene i denne satsingen skal kunne falle innenfor følgende temaområder: næringsutvikling, attraktive steder eller gode tjenestetilbud.

I *Med hjarte for heile landet, st. meld. nr. 21 (2005–2006)* ble det lovet minst 100 millioner norske kroner i stortingsperioden til den nasjonale småsamfunnsatsingen. Fram til nå er det satt av nesten 110 millioner norske kroner og det står fremdeles igjen ett år av satsingen. Dette er midler som Kommunal- og regional departementet samarbeider med fylkeskommunene om, for å finne fram til gode pilotprosjekter som kan være med å underbygge lokalt engasjement og utviklingskraft i lokalsamfunn med lange avstander til regionale sentra, sårbart næringsliv og vedvarende tilbakegang i folketallet.

Länkar:

Smasamfunnsatsningen,
www.regjeringen.no/nb/dep/krd/tema/regional-_og_distriktspolitikk/smasamfunn.html?id=435287

Livskraftige kommuner – kommunenettverk for miljø- og samfunnsutvikling

Kommer fra Kommunenes sentralforbund og Miljøverndepartementet og används av kommuner. Miljøverndepartementet og Kommunenes sentralforbund har inngått en femårig samarbeidsavtale for å styrke miljø- og samfunnsutviklingen i kommunene. Programmet er et tilbud til kommunene om å delta i et systematisk og kreativt arbeid med miljø- og samfunnsutvikling i nettverk med andre kommuner. Formålet med programmet er å løfte det lokale miljøarbeidet og styrke kommunenes miljøkompetanse. Ved å synliggjøre og styrke kommunenes rolle som samfunnsutvikler, skal det oppnås økt gjennomslagskraft for viktige miljøhensyn innen en rekke politikkområder i kommunene. I løpet av 2007 har 150 kommuner fattet politisk vedtak om å delta. Flest kommuner arbeider med nettverkene om klima og energi og viktige arealpolitiske hensyn.

Länkar:

Livskraftige kommuner, www.livskraftigekommuner.no/

BLEST – Bolyst og engasjement i små byar og tettstadar

Kommer fra Husbanken og används av småbyer og tettsteder. Formålet er å gjøre småbyer og tettsteder mer attraktive. Bygger på erfaringer som er gjort tidligere, bland annet gjennom Miljøverndepartementets program *Miljøvennlige og attraktive tettsteder*. Gjennom BLEST-kommunene ønsker Husbanken å få satt i gang arbeid som kan bidra til å skape attraktive steder og velfungerende, trygge og identitetsskapende lokalsamfunn. Hösten 2008 er det åtte BLEST prosjekter i Norge: Iveland, Farsund, Suldal, Leirfjord, Gjenreisningsbyene (Namsos, Steinkjer, Åndalsnes, Kristansund og Molde), Voss, Rennebu, Stor-Elvdal).

Länkar:

Husbanken, www.husbanken.no/Venstremeny/Stedsutvikling/blest.aspx

Bygdeutviklingsmidler (BU-midler)

Kommer fra Innovasjon Norge, Fylkesmannen, Landbruks- og matdepartementet. Används for næringsretta tiltak på den enkelte gård eller landbrukstilknyttet virksomhet, bedriftsovergrepene tiltak. I jordbruksavtalen er det avsatt midler for å fremme lønnsom og bærekraftig næringsutvikling i og i tilknytning til landbruket. Landbrukets natur- og kulturarv blir aktivisert som utviklingsressurs gjennom ordningen.

Länkar:

Bygdeutviklingsmidler,

www.innovasjon Norge.no/Satsinger/Landbruk/Bygdeutviklingsmidler/

Inn på tunet,

www.innovasjon Norge.no/Satsinger/Landbruk/Inn-pa-tunet/

Verdiskapingsprogrammet for matproduksjon

Kommer fra Innovasjon Norge og används for næringsmiddelbedrifter. Målet for programmet er å bidra til at næringsmiddelbedriftene styrker konkurransekraften og øker lønnsomheten. Programmet prioriterer bedrifter som har fokus på marked og lønnsomhet og har vilje og evne til å utnytte mulighetene i markedet. Programmet skal sikre et mangfold av norske matprodukter med høy kvalitet som forbruker er villig til å betale for. Det skal også bidra til en positiv utvikling og verdiskaping i hele verdikjeden både innen norsk landbruk og i norsk næringsmiddelindustri. Dette gir bland annat effekt for vitalisering av immateriell kulturarv, beitebruk og pleie av kulturlandskapet.

Länkar:

Matprogrammet,

www.innovasjon norge.no/Satsinger/Landbruk/Matprogrammet/

Verdiskapingsprogram for næringskombinasjoner i samiske strøk

Kommer fra Sametinget og används for samisk næringsliv. Regjeringens mål med verdiskapingsprogrammet er å bidra til å fremme levedyktige virksomheter og gi en bærekraftig utvikling i samiske samfunn. Satsingsområdene i programmet er å sikre utvikling og innovasjon innen innlandsfiske, laksefiske, fjordfiske og reindriftsturisme. Videre skal det satses på utvikling av duodji (samisk husflid) som næring ved å bygge ut en struktur med veilednings- og produksjonsverksteder. Programmet legger også opp til å gi ekstra tilskudd til bedrifter som har lærlinger i duodji. Samerådet fungerer som styre for programmet. Programmet er basert både på søkerbaserte og egeninitierte prosjekter.

Länkar:

Programbeskrivelse for verdiskaping i næringskombinasjoner og samisk reiseliv. (2008). Sametinget,

[www.samediggi.no/kunde/filer/Verdiskapingsprogram%20for%20naeringsskombinasjoner%20og%20samisk%20reiseliv\(norsk\).pdf](http://www.samediggi.no/kunde/filer/Verdiskapingsprogram%20for%20naeringsskombinasjoner%20og%20samisk%20reiseliv(norsk).pdf)

Kulturminnefondet

Kommer fra Kulturminnefondets styre og används for eiere og næringsliv av/med kulturminner. Norsk kulturminnefond skal stimulere til økt verneinnsats fra eiere og næringsliv, og til mer effektive arbeidsformer mellom det offentlig og private aktører. Fondet kan brukes innenfor hele kulturminnefeltet. Tilskuddsmidlene blir fordelt av kulturminnefondets styre etter søknad. Tilskuddene blir benyttet til tiltak som fører til vern og sikring av kulturminner og kulturmiljøer og til prosjekt som fremmer verdiskaping, næringsvirksomhet og aktivitet i lokalsamfunnet. En tredje del av fondsmidlene skal nyttes til fredete kulturminner og kulturmiljøer.

Länkar:

Norsk Kulturminnefond, www.kulturminnefondet.no/

Kultur og næring

Som oppfølging om kultur og næring er det i 2007 igangsatt en interdepartemental satsing om kultur og opplevelse som Innovasjon Norge har gjennomføringsansvar for. Målet med satsingen er å bidra til økt vekst og lønnsomhet i kultur- og opplevelsesnæringene ved å øke kompetansen, nyskapingen og profesjonaliseringen i næringene. Videre er det et mål å bidra til internasjonalisering, bedre bransjestruktur og til at næringene oppnår økt synlighet, oppmerksomhet og anerkjennelse.

Målgruppene er:

- kulturnæringene, som film, foto, video, design, videospill, dataspill og musikk
- kulturbaserte næringer, det vil si næringer hvor kulturelle produkter representerer en viktig innsatsfaktor for verdiskapingen i andre næringer, som landbruk, reiseliv og marin
- samarbeid kulturnæringer og andre næringer.

Länkar:

Kultur og opplevelse,

www.innovasjon Norge.no/Satsinger/Kultur-og-opplevelsesnaringene/

Verdiskapingsprogram for marin sektor

I 2008 er avsatt 75 millioner norske kroner til marint verdiskapingsprogram. Formålet er å styrke sjømatnæringen gjennom bedre utnyttelse av konkurransefortrinnene i Norge. Viktige stikkord her er tilgangen på kvalitetsråstoff og høy kompetanse. Norge har lang historisk erfaring med utvikling og eksport av sjømat, fra den tidligste tørrfiskproduksjon til dagens oppdrettsvirksomhet. Denne kulturhistoriske kompetansen har et stort potensiale for produktutvikling, annen innovasjon og for markedsføring.

Marint verdiskapingsprogram koordineres av Innovasjon Norge på oppdrag fra Fiskeri- og kystdepartementet. Som et ledd i programmet vil det bli etablert et nettverk av produksjonsbedrifter med produksjon, salg og markedsføring av kulturhistoriske fiskeprodukter slik som tørrfisk, klippfisk, tradisjonsbasert foredling av sild. Nettverket har sitt utgangspunkt i et av pilotprosjektene *Norsk Tradisjonsfisk* under verdiskapingsprogrammet for kulturminneområdet.

Länkar:

Marint verdiskapingsprogram,

[www.innovasjon Norge.no/Satsinger/Marin-sektor3/](http://www.innovasjon Norge.no/Satsinger/Marin-sektor3/Marint-verdiskapingsprogram/)

[Marint-verdiskapingsprogram/](http://www.innovasjon Norge.no/Satsinger/Marin-sektor3/Marint-verdiskapingsprogram/)

5.3.4 Direktoratet for naturforvaltningens arbete med hållbar regional och lokal utveckling och tillväxt

Direktoratet for naturforvaltningen – fortsatt introduktion

Miljøverndepartementets budsjett og årlige tildelingsbrev for Direktoratet for naturforvaltningen er de dokumentene som gir direktoratet oppdrag og oppgaver, også de som gjelder naturverdier som grunnlag for verdiskaping.

I de siste budsjettene til Miljøverndepartementet slås det fast at mangfoldet av liv i naturen er grunnlaget for vår eksistens og avgjørende for verdiskaping, velferd og livskvalitet. Vern av naturområder er nødvendig for å stanse tapet av biologisk mangfold og for å sikre verdier som er viktige for utviklingen i distriktsnorge. Det prioriteres å lage forvaltningsplaner for verneområdene. De gir retningslinjer for hvordan verneverdiene skal forvaltes. Regjeringens målsetning at det skal være 14 nasjonalparksenter i Norge og målsetningen er nå nådd.

Jakt og fiske ligger under Miljøverndepartementets ansvarsområde, mens det er kommunene og grunneiere og rettighetshavere har ansvaret for den løpende forvaltningen. Tradisjonelt har disse aktiviteter og fritidsliv knyttet til vandring og skiløping, som også ligger under Miljøverndepartementet, gitt grunnlag for overnattings- og serveringsbedrifter, utleie av husvære og utstyr, transport, guiding med mer. Jakt, fiske, og da særlig laksefiske, har stor betydning i deler av landet, det er viktig for lokalbefolkningen og mange steder gir det også store økonomiske inntekter. Laksefiske og storviltjakt er de formene for høsting som får mest oppmerksomhet og som er de viktigste økonomisk.

De endringene som har med regional og lokal utvikling å gjøre og som i dag er viktigst for miljøforvaltningen, er likevel de som er knyttet arealforvaltning (utenfor verneområder) og til endringer i aktiviteter og aktivitetsmønster i natur og verneområder. Det er et generelt økt press på arealer i fjell- og kystområder, på viktige naturområder og på verneområder. Det er derfor viktig tas miljøhensyn ved utbygginger utvikling av aktiviteter og at miljøhensyn integreres i alle myndigheters og næringers virksomheter i tråd med regjeringens miljøpolitikk.

Regjeringen vil at nasjonalparker og andre større verneområde skal bli mer tilgjengelige på en bærekraftig måte. Opparbeiding av stier og løyper, merking og andre tiltak bidrar til å sikre dette og at ferdsel og aktivitet blir kanalisert til bestemte områder. Ved at naturen blir lettere tilgjengelig blir også grunnlaget for lønnsom reiselivsnæring bedre. Miljøverndepartementet har tilskuddsposter som kan gå til slike tiltak og størrelsen på postene er økt.

Mesteparten av det biologiske mangfoldet er utenfor de vernede områdene. Det er derfor viktig at hensynet til bevaring av biologisk mangfold også legges til grunn for all virksomhet og planlegging, og det er nødvendig å se næringsutvikling og verdiskaping, areal- og miljøforvaltning, levekår, befolkningsutvikling og kommunal tjenesteyting i nær sammenheng.

I 2009 setter regjeringen i gang et program som skal prøve ut hvordan naturarven kan bli en ressurs for samfunnsutviklingen. Økonomiske virkemidler fra Miljøverndepartementet og andre skal settes inn for å øke verdien av verneområder og andre verdifulle naturområder økologisk, for allmennheten og som grunnlag for økonomisk verdiskaping.

Direktoratet for naturforvaltningen får ved årlige tildelingsbrev sine oppdrag fra Miljøverndepartementet. Blant de tingene Direktoratet for naturforvaltningen har fått beskjed om å legge særlig vekt på de siste to årene er tiltak for å ta vare på natur- og bruksverdiene i verneområdene, å lage forvaltningsplaner for verneområdene, å ha en god dialog med brukerinteressene og bidra til at områdene kan brukes mer uten at verneverdiene ødelegges. Videre skal det legges vekt på å stanse tapet av biologisk mangfold. Direktoratet for naturforvaltningen skal også bidra i arbeidet med en samordnet arealpolitikk som forener de nasjonale mål for lokal og regional omstilling med målene for bevaring av natur-, kultur- og landskapsverdier. Arbeidet med verdiskaping med basis i naturverdiene skal prioriteres og Direktoratet for naturforvaltningen skal utvikle kompetansen på området og bistå Miljøverndepartementet i utviklingen av dette området.

I Direktoratet for naturforvaltningen har arbeid med verdiskaping og reiseliv og det å ta vare på naturverdier, biologisk mangfold og øke forståelsen for nødvendigheten av å verne naturområder vært tett knyttet sammen. Vern og bærekraftig bruk skal danne basis for verdiskaping.

Direktoratet for naturforvaltningens insatser – eksempel

Direktoratet for naturforvaltningen har siden 2005 hatt en egen gruppe som har arbeidet med oppfølging av sentrale politiske føringer om naturbasert reiseliv og det er arbeidet med å integrere reiseliv i andre deler av virksomheten. Det er særlig viktig i forvaltningen av nasjonalparkene og de store verneområdene og i arbeidet med arealforvaltning. Arbeidet med forvaltningsplaner for de store verneområdene er forsert og reiseliv har fått en bredere plass i disse planene. Det er brukt større ressurser en tidligere på tilretteleggingstiltak for å bedre tilgjengeligheten for allmennheten til verneområder og til drive informasjon:

Av andre ting Direktoratet for naturforvaltningen har lagt vekt på er å klargjøre hva naturforvaltningen mener er et miljøtilpasset naturbasert reiseliv og spre informasjon om det, blant annet:

- en tema om miljøtilpasset reiseliv på direktoratets hjemmeside med veiledningsmateriell og omtaler av gode eksempler på naturbaserte og miljøtilpassete reiselivsvirksomheter
- har deltatt i utvikling av en norsk ordning for økoturismesertifisering
- arbeidet med å klargjøre hva slags reiselivsvirksomhet som kan skje i verneområder
- drevet bevisstgjøring om viktigheten av god arealplanlegging og forvaltning i randsonene til verneområder

- pleie kontakter mot næringsorganisasjoner, reiselivsaktører, myndigheter og frivillige organisasjoner
- disponerer tilskuddsposter som kan gå til tilrettelegging i og rundt verneområder.

I februar 2008 ble det arrangert en konferanse om naturverdier og verdiskaping. I samarbeid med Miljøverndepartementet har Direktoratet for naturforvaltningen utviklet programmet *Naturarven som verdiskaper*, et femårig verdiskapingsprogram for naturarven som har som formål å legge til rette for at naturområder skal bli en viktig ressurs sosialt, kulturelt, økonomisk og miljømessig. Programmet skal starte opp i 2009.

Direktoratet for naturforvaltningens arbeid på regional og lokal nivå – eksempel

Jotunheimen nasjonalpark ble opprettet i 1980 og omfatter et område på 1151 km² i Oppland og Sogn og Fjordane. Området har bratte fjell og breer, og flere av de høyeste fjelltoppene i Nord-Europa. Området er et av de mest populære turmålene i landet for fjellvandring, brevandring og andre friluftaktiviteter.

Turen over Besseggen har i mange år har vært landets mest brukte turstrute i fjellet og er et høyt profilert reiselivsprodukt for bygdene rundt. På grunn av den høye ferdselen er stiene opp fra Memurubu og Gjendesheim utsatt for sterk slitasje og erosjon. Med grunnlag i forvaltningsplan for nasjonalparken ble det derfor i 2005 igangsatt et stiutbedrings-prosjekt i området, både i og utenfor nasjonalparken.

Prosjektet har vært et pilotprosjekt i Norge mht restaureringsarbeid i fjellet, og det har vært lagt vekt på å bygge kompetanse i steinlegging med mer, som vil ha overføringsverdi til andre områder. Det har vært hentet viktig erfaringer fra Snowdonia nasjonalpark i Wales i dette arbeidet. Ved siden av steinlegging har det blitt satt opp sperregjerder for å stenge bruk av "villstier" og det er gjort bruk av stedege vegetasjon for å revegetere eroderte områder langs stien.

Prosjektet er et samarbeid mellom Fylkesmannen i Oppland, Statens naturoppsyn, Lom fjellstyre, Vågå fjellstyre og DNT Oslo og Omegn.

Tilrettelegging i verneområder, Verneområdene på Runde - På øya Runde i Herøy kommune i Møre og Romsdal ligg Norges sørligste større fuglefjell, og sammen med Røst er det også av de to største i landet. Det spesielle med Runde er at det er relativt lett å komme nær mange av de ulike sjøfuglene. Fuglefjellet tiltrekker seg derfor fugleinteresserte fra hele verden. På øya fins tre fuglefredningsområder og ett naturreservat.

Sjøfuglkoloniene er et viktig og populært reisemål for turister, leirskoleelever og andre. Særlig attraktive er koloniene av lunde, alke, lomvi, krykkje, havhest og havsule som er lett tilgjengelige/observerbare. En annen populær art er storjoen som hekker oppe på Rundeplatået (myrområdene).

Det er noen mindre reiselivsbedrifter (camping, overnatting) på Goksøy og ved Runde havn, og det er leirskole på øya. Ålesund-Sunnmøre turistforening har rustet opp en bygning på den avbemannede Runde fyrstasjon. Det går guidede båtturer til fuglefjellene sommerstid. Det yrende fuglelivet er utvilsomt den avgjørende faktoren for reiselivet på øya.

Det er ferdselsforbud inne i fuglekoloniene i hekkesesongen (15.03 til 31.08). Det er likevel anledning til å bruke merkede stier og utkikkspunkter, og det går sti ned ura i Kaldekloven og ut til lundeura der man kan oppnå nær kontakt med fuglene. Stiene på Runde er delvis kavellagt, og det er satt opp grunder og gjerdeklyv. Det er skiltet etter stiene med en spesiell logo, og det er satt opp informasjonstavler.

Forvaltningsutfordringene er faren for slitasje i fuktige partier. Faren for forstyrrelse er størst for storjoen og lundefuglen som hekker lettest tilgjengelig. Ytterligere tilrettelegging/kanalsering og informasjon er aktuelle forbyggende tiltak.

5.3.5 Riksantikvarens arbeid med hållbar regional og lokal utveckling och tillväxt

Riksantikvaren – fortsatt introduktion

For Riksantikvaren er Miljøverndepartementets årlige budsjett og tildelingsbrev de dokumentene som beskriver oppdrag og oppgaver.

Et vedvarende mål for kulturminneforvaltningen, nedfelt i Miljøverndepartementets budsjett, er at kulturminner, kulturmiljøer og landskap skal forvaltes og tas vare på som bruksressurser, og som grunnlag for kunnskap, opplevelse og verdiskaping. Kulturminneforvaltningen skal medvirke til aktiv bruk og bevaring av kulturminner, kulturmiljøer og landskap som gir grunnlag for økonomisk, sosial, kulturell og miljømessig verdiskaping. Videre medvirke til at kommuner og andre samfunnssektorer tar mer ansvar for kulturarven.

Regjeringen legger stor vekt på helhetlig planlegging og arealforvaltning som skal bidra til bærekraftig lokal og regional utvikling og sikre landskaps, natur og kulturverdier. I denne sammenheng skal miljøforvaltningen bland annet:

- fremme fokus på miljø, livskvalitet og helse i byer og tettsteder knytta til byomforming, sentrumsutvikling, grønnstruktur og bymarker, bosetting og næringsliv
- styrke arbeid med universell utforming
- bidra til bevaring og styrking av miljøkvaliteter i landskapet gjennom å veilede kommuner og følge opp *den europeiske landskapskonvensjonen*
- fremme bærekraftig utvikling og arealbruk utenfor byer og tettsteder gjennom kommunale og regionale planer med langsiktige rammer for natur- og kulturverdier, verdifulle landskapsområder, verdiskaping og stedsutvikling.

I kjølvannet av Stortingsmeldingen *Leve med kulturminner* har Riksantikvaren fått et tydeligere oppdrag knytta til vern gjennom bruk og verdiskaping. Det er bevilget budsjettøkninger på områder som skal sikre miljøkvaliteter i kulturminner, kulturmiljøer og landskap og til tiltak som fremmer og tar kulturarven i bruk som utviklingsressurs. Riksantikvaren skal blant annet:

- sammen med Direktoratet for naturforvaltningen bidra til å samordne arealpolitikken som forener nasjonale mål for lokal og regional omstilling med målene for bevaring av natur-, kultur- og landskapsverdier
- gjennomføre et Verdiskapingsprogram på kulturminneområdet
- i samarbeid med Direktoratet for naturforvaltningen og Statens naturoppsyn fremme forslag til tiltak for å følge opp kulturhistoriske verdier i verneområdene etter naturvernloven
- i samarbeid med Direktoratet for naturforvaltningen og Statens landbruksforvaltning bidra til mest mulig konkret identifikasjon av landbrukets miljøutfordringer knyttet til kulturlandskap
- fullføre prosjekt med metodeutvikling for identifisering av nasjonale kulturminneinteresser i by
- beskrive og formidle eksempler på gode løsninger på universell utforming i kulturminner og kulturmiljøer
- følge opp og iverksette *Handlingsplan for kystkultur* i samarbeid med relevante departementer og direktorater.

Riksantikvarens insatser – eksempel

Det overordnede målet med *Verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet 2006–2010* er å medvirke til at kulturarven (den materielle og immaterielle) brukes som ressurs i samfunnsutviklingen. Programmet har tre delmål:

- verdiskaping (økonomisk, kulturell, sosial og miljømessig) – bruke kulturarven til beste for befolkning, næringsliv, lokalsamfunn og regioner
- bevaring – ta bedre vare på kulturarven
- kunnskap – utvikle og spre kunnskap om kulturarven som ressurs.

Programmet har nå en årlig tildeling over Miljøverndepartementets budsjett på vel 20 milliona norske kroner. I tillegg kommer midler fra private, kommunale, regionale og nasjonale aktører. Det er et mål å få til utbredt spleiselag og samhandling i programmet.

Det er etablert 11 pilotprosjekter rundt omkring i landet. Flere av disse omfatter store geografiske områder. De fleste av prosjektene har god forankring i lokale eller regionale utviklingsplaner og strategier. Til tross for kulturarv og verdiskaping som fellesnevner er prosjektene av svært ulik karakter. Det legges vekt på at prosjektene har klare og realistiske mål samtidig som de er dynamiske slik at konkrete tiltak kan konkretiseres gjennom prosjektarbeidet, i dialog og samhandling med en stor bredde av aktører. Blant temaer som berøres i prosjektene er steds- og næringsutvikling knytta til utsatt kyst-, maritim- og fiskerikultur, landbruk i fjellstrøk med hele verdikjeden fra jord til bord, næringsutvikling i tilknytning til områder verna etter naturvernloven, transformasjon av industriområder i pressområde og i fraflyttingsutsatt område. Regionalpark, et konsept hentet hjem fra mellom-europa, testes ut i to av prosjektene. Opplevelses- og besøksnæringer og steds attraksjonskraft for næringslivsetablering og bosetting inngår som helt sentrale deler av prosjektene.

Prosjektene møtes på programsamlinger fire ganger per år. Programmet følges opp og evalueres. Midtveisevaluering vil foreligge cirka februar 2009.

Länkar:

Verdiskaping på kulturminneområdet, www.riksantikvaren.no/verdiskapingsprogrammet

Håndverksopplæring og byggevarer – For å oppnå god kulturminneforvaltning i praksis trengs gode håndverkere. Mange av håndverksfagene som er nødvendig for istandsetting og vedlikehold av kulturminner har dårlig rekruttering og viktig praktisk kunnskap er i ferd med å forsvinne. For å bøte på dette prioriterer Riksantikvaren håndverksopplæring som et integrert element i større istandsettingsprogram. Gode eksempler på dette er det løpende *Uthusprosjektet* på verdensarvstedet Røros, Stavkirkeprogrammet og det store arbeidet som nå igangsettes med å istandsette alle freda bygg. *Uthusprosjektet*, som ble startet 1995, har kontinuerlig cirka 20 håndverkere knytta til seg. Flertallet av håndverkerne som deltar i Riksantikvarens istandsettingsprosjekter utvikler ettertrakta kompetanse. Det er etter hvert mange eksempler på at håndverkerne etablerer egne firma som retter seg mot nisjer i det ordinære byggmarkedet. Istandsettingsprosjektene stimulerer også etablering av bedrifter som leverer byggevarer, som kulturminnevernet trenger, av høy kvalitet. Disse byggevarerne er produkter som også etterspørres i det ordinære byggmarkedet.

SUHITO (Sustainable historic Towns) og Co-Herit (Communicating heritage in urban development processes) – Interreg-prosjektet *SUHITO* ble avsluttet i 2006. Sluttrapporten heter *Bærekraftige historiske byer – med kulturarven som utviklingsressurs*. Målet med prosjektet var å utvikle verktøy for bedre forvaltning av historisk verdifulle byområder, og øke forståelsen for at disse verdiene også er ressurser for byutvikling. Gjennom prosjektet ble det fra norsk side utviklet en modell for kulturmiljøanalyse, kalt *DIVE* (describe – interpret – value – enable). Denne modellen videreutvikles i et prosjekt (2007–2008) som er støttet av Nordisk Ministerråd, Co-Herit. I tilknytning til dette prosjektet er modellen blant annet brukt i Odda, et industristed i omstilling i Hardanger. Odda og ny bruk av smelteverkstomta i byen inngår i *Verdiskapingsprogrammet på kulturminneområdet 2006–2010*.

Länkar:

Bærekraftige historiske byer, www.riksantikvaren.no/filestore/Sluttrapport.pdf
Sustainable Historic Towns – Urban Heritage as an Asset of Development,
www.nba.fi/en/sustainablehistorictowns

Forum for stedsutvikling – For noen år siden inngikk Riksantikvaren et samarbeid med Husbanken (som blant annet er statens senter for boligpolitikk, underlagt Kommunal- og regional departementet) og Nors Form (Stiftelse etablert etter initiativ fra Kultur- og kirke departementet). Har blant annet som formål å øke forståelsen for arkitektur og design) om etablering av et forum for stedsutvikling. Dette er et faglig forum for aktører som er involvert i stedsutvikling på nasjonalt nivå. Forumet skal bidra til utvikling av attraktive og miljøvennlige steder gjennom kompetanseheving om stedsutvikling lokalt og regionalt og bedre nasjonalt samarbeid på tvers av sektorer. Statens Vegvesen, Kommunal- og regional departementet og Miljøverndepartementet har nå sluttet seg til forumet. Et aktuelt spørsmål nå er blant annet hvordan naturforvaltningen bør trekkes med i arbeidet.

Det gjennomføres stedsutviklingskonferanser rundt omkring i landet hvor lokal og regional forvaltning trekkes med i planlegging og gjennomføring. Som eksempel på en slik konferanse kan nevnes at siste konferanse, som ble holdt i Ski kommune i Akershus fylke i september 2008 så var kreativ stedsutvikling og universell utforming satt på dagsorden. Blant temaer på foredrag kan nevnes Kulturarven som resurs i by- og stedsutvikling, Stedsutvikling og imagebygging, Samarbeidet i arbeid med stedsutvikling; næringsliv, kulturliv og kommune.

Riksantikvaren ser på forumet som et vellykket initiativ for løpende å utvikle samhandling og gode konkrete resultater på stedsutviklingsfeltet, både i sentrale og rurale strøk av landet.

Länkar:

Nasjonalt samarbeid om stedsutvikling,
www.riksantikvaren.no/Norsk/Utvikling/Stedsutvikling/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=4825

Riksantikvarens arbete på regional och lokal nivå – exempel

Kulturminneforvaltningen setter premisser, utvikler kunnskap, gir veiledning og tildeler midler som er vesentlig for å ivareta, utvikle og bruke

kulturarven bærekraftig som ressurs for utvikling i lokalsamfunn og regioner. Dette knytter seg blant annet an til å ta kulturminner i bruk i næringsssammenheng, by- og stedsutvikling som fremmer attraksjonskraft og næringsmessig bruk av landskapet som fremmer opplevelseskvaliteter.

5.3.6 Samverkan mellom kulturarvs- og natursektoren i Norge

Områdene Direktoratet for naturforvaltningen og Riksantikvaren har mest samarbeid på i dag er verdensarv og forvaltning av verdensarvområder, arbeidet med landskap og oppfølging av *den europeiske landskapskonvensjonen*, og i arbeidet med hvordan ta vare på biologiske og verdier og kulturminneverdier i kulturlandskapet. De siste årene har det også blitt en god del kontakt mellom etatene gjennom arbeidet med verdiskaping og reiseliv basert på natur- og kulturminneverdier.

Samarbeidet mellom kulturminnemyndighetene og naturforvaltningen på regionalt nivå varierer mellom fylkene. I forbindelse med landbruksordninger rettet mot forvaltning av landbrukets kulturlandskap er det et felles samarbeid mellom regional kulturminne- og naturmyndighet og landbrukssektoren.

I forbindelse med fylkeskommunenes rolle som regional utviklingsaktør utvikles møteplasser hvor natur- og kulturminnemyndigheten deltar. Likedan i forbindelse med verdensarv.

5.4. Island

5.4.1 Betydelsefulla aktörer för natur- och kulturmiljövårdens arbete med regional och lokal utveckling och tillväxt

Miljöstyrelsen

Miljöstyrelsen (Umhverfisstofnun) ansvarar för bland annat naturvården i Island. Naturvård och bruk av naturresurser hör under Avdelningen för naturrikedom. Den har två enheter: Naturvårdsenheten som till exempel tar hand om 90 naturreservat och en nationalpark samt Enheten för biologisk mångfald och jaktstyre.

Statens fornminnesvård

Statens fornminnesvård (Fornleifavernd Ríkissins) ansvarar för fornminnen i Island. Den har tio anställda arkeologer och historiker som arbetar på fem kontor runt om i landet. Huvudkontoret ligger i Reykjavik och där sitter tre arkeologer och en historiker. Västlandet, Västfjordarna, Västra norrland, Östra norrland och Östlandet har sina egna distriktarkeologer. Reykjaviks stadsantikvarie är anställd av kommunen och har ansvar för kulturminnen i huvudstaden (både arkeologiska fornminnen och skyddade byggnader). Alla förvaltningsbeslut angående fornminnen tas dock av Fornminnesvården i samråd med stadsantikvarien.

Statens husfredningsstyrelse

Statens husfredningsstyrelse (Husafridun) ansvarar för fredade hus i Island. Den har fyra anställda som alla jobbar på kontoret i Reykjavik .

Kommuner

Kommunerna har ansvar för all planering inom sitt område och för regional utveckling. De ger bidrag till regionala museer och andra lokala initiativ.

5.4.2 Nationella strategier och policys

Kulturarvspolitik

Undervisnings-, forsknings- och kulturministeriet samt Statens Fornminnesvård och Statens Husfredningsstyrelse har huvudansvar för bevaring av kulturminnen i Island.

Statens fornminnesvård arbetar enligt *Kulturminneslag nr. 107/2001* och Statens husfredningsstyrelse enligt *Lag om husfredning nr. 104/2001*. Ny *Kulturminneslag* har dock lagts fram och kommer att diskuteras på Alltinget under hösten 2008. Enligt det första utkastet samlas all administ-

ration om kulturminnen (hus och fornminnen) i en institution. I fortsättningen ska en strategi utarbetas för kulturminnesvården som en helhet.

I nuläget arbetar Fornminnesvården enligt ett *Resultatkontrakt* som skrevs mellan den och Undervisnings-, forsknings- och kulturministeriet i december 2005. Myndighetens mål enligt upprättat kontrakt är bland annat:

- vara en ledande och synlig aktör i fornminnesvård och dokumentering av fornminnen samt kyrkoartefakter
- öka förståelsen och intresset för fornminnen i Island
- visa Islands befolkning vilka möjligheter som finns i fornminnen och hur man kan öka sin livskvalitet.

Husfredningsstyrelsen arbetar enligt ett strategiskt program från 2002.

Naturvårdspolitik

Miljöstyrelsen är en offentlig institution som hör under Miljöministeriet. Den har tillsyn över naturvården i Island enligt *lag nr. 44/1999 om naturvård*. Strategin som institutionen arbetar efter kommer från Miljöministeriets rapport *Velferð til framtíðar, sjálfbær þróun í íslensku samfélagi – áherslur 2006–2009 (Välfärd till framtiden, hållbar utveckling i det isländska samfundet – prioriteringar 2006–2009)*. Där sätts fram de mål och riktningar som ska prioriteras inom naturvården: vård av ekosystem, enastående geologi och orörda områden byggda på premisen hållbar utveckling. I rapporten tas också upp frågan om bruk av naturresurser.

Målen inom naturvården handlar bland annat om att:

- bibehålla biologisk, ekologisk och geologisk variation
- undvika att naturliga ekosystem i Island förminskas
- återhämta våtmarker och andra viktiga ekosystem i naturen.

Dessutom ska det finnas en försäkring om att stora sammanhängande orörda områden kommer att existera kvar i landets obygd.

Länkar:

Rapporten ”Velferð til framtíðar”,
www.umhverfisraduneyti.is/utgefing-efni/nr/249

Miljöpolitik

Miljöministern har pekat ut de sakområden som måste betonas under valperioden 2007–2011. Det ska bland annat slutföras den så kallade *Ramplan om bruk av naturresurser före år 2011*, där det utpekats vilka naturområden kommer att brukas som resurs för vatten- och ångkraftverk. Enligt den är det också nödvändigt att avsluta strategin om biologisk mångfald och bevakning av ekologiska system.

En ny naturvårdslag arbetas nu fram och kommer att vara klar i slutet av 2009.

Länkar:

Ramplan om bruk av naturresurser,
www.idnadarraduneyti.is/malaflokkar/jardraenar-audlindir/te/Rammaaetlun

Näringspolitik

Turistfrågorna har nyligen flyttats från Transportministeriet till Industriministeriet, som behandlar alla näringslivsfrågor inklusive fiskeri och lantbruk.

Alltingsbeslut om en strategisk bygdeplan för 2006–2009

Planen, som beslutats i juni 2006, syftar till att förbättra livsvillkoren ute i glesbygden och öka landet konkurrenskraft. Huvudmålen är att:

- stödja de olika landsdelscentrer och undersöka hur de bygder som karakteriseras med ständig folkminskning kan stärkas
- anpassa bygder till en snabb samhällsförändring och rapida förändringar av arbetsförhållanden
- stärka områdena näringsliv, utbildning och kultur
- öka innovationen och arbetsutvecklingen
- förbättra förbindelserna och kommunikation
- styrka landsdelscentrerna Akureyri, Ísafjörður och Mittöstlandet samt andra viktiga arbets- och servicecentrer ute på landet.

Tillväxtavtal

Sedan 2005 har Industriministeriet utvecklat så kallade tillväxtavtal i olika landsdelar under tillsyn av Institutionen för regional utveckling (Byggðastofnun), som tillhör ministeriet. Avtalen görs i nära samarbete med lokalbefolkningen. De är företagsplaner om nyskapande inom särskilda delar av näringslivet samt bygger på en överenskommelse mellan offentliga och privata parter om hur man når specifika mål. Detta är en metod för att få i gång en dialog mellan det offentliga rummet, utbildnings- och forskningsinstitutionerna och privata företagen.

Strategi om kulturturism

I november 1999 utnämnde den dåvarande Transportministern en nämnd som skulle sammanställa information om kulturturismen i Island och komma fram med förslag till hur denna kan stimuleras. Detta resulterade i bland annat två förslag till strategi om kulturturism som presenterades i rapporten *Meningartengd ferðapjónusta (Kulturturism)*, utgiven 2001. Enligt detta dokument ska:

- kulturturismen kategoriseras som en speciell branch inom turistindustrin med mål att presentera och öka förståelsen för Islands kulturella särställning i nutid och dåtid
- isländsk turistindustri i framtiden ska bygga på två huvudpelare: isländsk natur och isländsk kultur samt samverkan mellan dem.

Länkar:

Kulturturism,

www.samgonguraduneyti.is/media/Skyrsla/menningartengd_ferdathonust.a.PDF

Strategisk bygdeplan för 2006–2009,

www.byggdastofnun.is/page/byggdaaetlun0609

5.4.3 Strategier och policys på regional och lokal nivå

Avtal om kultur och kulturturism

Undervisnings-, forsknings- och kulturministern samt transportministern har undertecknat ett *Avtal om kultur och kulturturism* med landsbygdskommuner. Det omfattar alla landsdelar utom Reykjavik. Enligt avtalet stiftas inom varje landsdel ett kulturråd med representanter från tillhörande kommuner. Syftet är att förstärka kulturaktiviteterna i de olika landsdelarna samt öka antalet bidrag till projekt inom kultur och kulturturism.

Länkar:

Avtal om kultur och kulturturism,

www.menntamalaraduneyti.is/menningarmal/Menningarrad/nr/4496

5.4.4 Miljöstyrelsens arbete med hållbar regional och lokal utveckling och tillväxt

Miljöstyrelsen – fortsatt introduktion

Miljöstyrelsens huvuduppgift är att bidra till allmän välfärd genom att arbeta för en hälsosam omgivning, säkra födoprodukter samt värna och verka för hållbar användning av naturresurser. För att nå dessa mål inom naturvårn har Miljöstyrelsen formulerat tre huvudmål för de närmaste fem åren:

- att arbeta för värn, vård, återhämtning och hållbar användning av de naturresurser som finns i Islands enligt synpunkter om biologisk mångfald, bevarande av geologiska fenomen samt landskap
- att presentera allmänhetens rätt till att njuta av naturen och därmed förbättra och försäkra befolkningens hälsa
- att idéen om ekosystem används för att se på och styra omgivningen som en helhet både på land och i vatten.

Miljöstyrelsens insatser – exempel

Miljöstyrelsen har de senaste åren lagt vikt vid att **starta nya arbetsmöjligheter ute på landsbygden** genom att hyra specialister till att arbeta på naturreservat. Just nu har Avdelningen för naturrikedom sex kontor ute på landet derav fem som direkt arbetar med naturvård. Det sjunde kontoret kommer förhoppningsvis att öppnas i början av 2009.

Detta försök har lyckats väl och har gjort ett gott intryck i de gällande områdena eftersom det har skapat högavlönade arbeten på landsbygden.

På senare år har **frivilligt arbete inom naturvård** ökat drastiskt i Island i samverkan med europeiska organisationer. Nu arbetar runt 250 volontärer i isländska naturreservat varje sommar. De hjälper bönderna och markägarna med att underhålla naturreservat, bistå företag att ställa till rätta byggnadsområden eller anlägga stigar i omtåliga områden. Detta har nu erkänts som ett av de bästa frivilliga arbeten i Europa och är väldigt populärt.

Länkar:

The Environment Agency Conservation Volunteers, <http://english.ust.is/of-interest/ConservationVolunteers>

I **Snæfellsjökul nationalpark** har naturvården arbetat med kommuner och företag i närområdet i ett tillväxtavtal om arbetsskapande åtgärder på landsbygden. I detta projekt är det tänkt att använda nationalparken som en turistattraktion för att öka arbetsmöjligheterna i området genom naturvård.

Länkar:

Snæfellsjökul nationalpark, www.ust.is/Natturuvernd/Thjodgardar/Snaefellsjokull/

5.4.5 Fornminnesvårdens arbete med hållbar regional och lokal utveckling och tillväxt

Fornminnesvården – fortsatt introduktion

Fornminnesvårdens huvuduppgifter är bland annat att:

- utveckla strategier angående fornminnesinventering och registrering samt registrera minnesmärken i kyrkogårdar och kyrkoartefakter
- förvalta fredade³ fornlämningar och kyrkoartefakter samt eventuell *fredlysning* av dessa
- övervaka arkeologiska utgrävningar och ge arkeologer licens till sådana
- vara rådgivare angående arkeologi och fornminnen

³ Enligt isländsk lag är alla fornlämningar som fyllt 100 år fredade. Särskilt speciella fornlämningar som är yngre än 100 år kan också fredlysas/fredas.

- publicera register över *fredlysta* fornlämningar, kyrkoartefakter och minnesmärken.

Fornminnesvårdens insatser – exempel

Register över Islands fornminnen – sedan 2001 har Fornminnesvårdens prioritering varit att registrera fornminnen; det uppskattas att detta har gjorts för endast en tredjedel av landets fornminnen. Registreringen sker dock oftast i samband med kommuners planeringsarbete och enligt *Kulturminneslagen*. Den görs nästan uteslutande av privata arkeologiföretag, vilket har orsakat vissa problem vad gäller överlämnande av information till Fornminnesvården. (En central databas med data om arkeologi och fornminnen i Islands finns inte än.)

The Iceland Saga Trail Association startades 2006 och arbetar för utveckling av historisk och sagorelaterad turism. I dag har denna organisation över 50 medlemmar där bland annat Fornminnesvården ingår.

Länkar:

The Iceland Saga Trail Association, www.sagatrail.is

Fornminnesvårdens arbete på regional och lokal nivå – exempel

I Þjórsárdalur på Sydlandet har Fornminnesvården i samarbete med den lokala turistföreningen och kommunen i några år arbetat med ett **pilotprojekt inom regional och lokal utveckling**. Syftet är att synliggöra ett medeltida kulturlandskap och fornminnen i en dal som ödelagdes efter ett vulkanutbrott i Hekla.

Länkar:

Iceland's own Pompeii, www.sagatrail.is/enski/20tjorsardalur.htm

5.4.6 Samverkan mellan kulturarvs- och natursektorn i Island

Fornminnesvården, Miljöstyrelsen och Planstyrelsen träffas 3–4 gånger om året för att diskutera de konsekvensutvärderingar samt kommunala och lokala planer som har koppling till områdena dessa institutioner ansvarar för.

Miljöstyrelsen och Fornminnesnämnden har också egna representanter i styrelserna för nationalparken Snæfellsjökull och naturreservatet Breiðafjörður.

I de flesta naturreservat finns kulturminnen vilket kräver samverkan om beslut mellan institutionerna.

Vatnajökuls national park är den största nationalparken i Europa. Dess policy är att använda natur och kulturarv som turistattraktion och faktor för lokal utveckling men utan att förstöra de resurser som finns i området.

Thingvellir national park är på UNESCO:s världsarvslista som kulturlandskap. Inom området finns kulturminnen och enastående geoliska formationer som har stor bevarande värde. Parken besöks av hundratusentals turister varje år.

Länkar:

Thingvellir national park, www.thingvellir.is

5.5. Danmark

5.5.1 Betydelsefulla aktörer för natur- och kulturmiljövårdens arbete med regional och lokal utveckling och tillväxt

Kulturarvsstyrelsen

Kulturarvsstyrelsen er en styrelse under Kulturministeriet. Styrelsen har det overordnede ansvar for Danmarks kulturarv og arbejder bredt med kulturarven. Kulturarvsstyrelsen har ansvar for de fredede bygninger, fortidsminderne, kulturmiljøerne og de statsanerkendte museer.

Igennem de seneste år er der kommet yderligere fokus på, at Kulturarvsstyrelsen skal udvikle kulturarven til „en aktiv ressource i samfundet“ gennem dialog og partnerskaber med andre. Det sker for eksempel gennem dialog og spydspidsprojekter med kommunerne, hvor kulturarven inddrages i kommunernes planlægning og gøres til en ressource i byudvikling, erhvervsudvikling og turisme.

Skov- og Naturstyrelsen

Skov- og Naturstyrelsen er en styrelse under Miljøministeriet. Styrelsen varetager driften af statsskove og tilhørende naturarealer (cirka 200.000 hektar). På skovområdet har styrelsen en særlig status som myndighed for Skovloven og er såvel planlæggende som udførende i forhold til Natura 2000 i skov. Desuden er Skov- og Naturstyrelsen naturprojektudførende på det statslige niveau (naturgenopretning og statslig skovrejsning). Til styrelsen hører 19 lokale enheder, der står for den daglige drift af arealer og gennemførelse af naturprojekter.

VisitDenmark (under Økonomi- og Erhvervsministeriet)

VisitDenmark har som Danmarks nationale turismeorganisation til opgave at udvikle og markedsføre dansk turisme. VisitDenmark arbejder på udviklingen af en ny, fælles strategi for dansk turisme, der ved at samle aktørerne om et fælles mål for 2015, skal styrke dansk turisme i den internationale konkurrence og skabe større vækst. Bæredygtige rammer for livsglæde og livskvalitet er centrale værdier i det foreløbige udkast.

Slots- og Ejendomsstyrelsen (under Finansministeriet)

Slots- og Ejendomsstyrelsen er en landsdækkende statslig ejendomsvirksomhed. Styrelsens hovedopgaver er at forsyne staten med fremtidssikrede kontorarbejdspladser samt at bevare og nyttiggøre statens slotte og haver. Slots- og Ejendomsstyrelsen bevarer og udvikler størstedelen af Danmarks kendte slotte og haver, blandt andet Kronborg Slot, Amalienborg, Christiansborg Slot, Koldinghus og Kongens Have i København.

By- og Landskabsstyrelsen

By- og Landskabsstyrelsen er en styrelse under Miljøministeriet. Styrelsen varetager planlægning, naturbeskyttelse og tilhørende lovgivning. Til styrelsen hører 7 miljøcentre, som er styrelsens decentrale enheder, der lægger de planlægningsmæssige rammer for de kommende vand- og naturplaner som følge af EU direktiver om habitatområder og vandrammer.

Velfærdsministeriet

På baggrund af regeringens byfornyelsesstrategi arbejder Velfærdsministeriet med at igangsætte udvikling og omdannelse af de dårligste byområder for at gøre dem attraktive for bosætning og privat investering. Velfærdsministeriet har på baggrund af byfornyelsesstrategien blandt andet arbejdet med metoder og værktøjer til medarbejdere i kommunerne, så de bedre kan involvere borgerne i byernes udvikling. I 2007 afsatte ministeriet 225 millioner danske kroner til byfornyelse.

Nationalmuseet

Nationalmuseet er Danmarks statslige, kulturhistoriske hovedmuseum og omfatter såvel danske som udenlandske kulturers historie. Nationalmuseet udfører en række centrale opgaver på landsplan inden for især følgende områder: arkæologi, etnologi, numismatik, etnografi, naturvidenskab, bevaring, formidling, rådgivning vedrørende kirkerestaurering, behandling af danefæ og udlån af museets genstande. Nationalmuseet ejer og driver blandt andet Kommandørgården på Rømø og formidlingscenteret Kongernes Jelling. Museet ejer også Ladbyskibsgraven - verdens eneste vikingeskibsgrav, der udstilles, der hvor den oprindeligt blev udgravet - som drives af Kertemind Museum.

Kommunerne

Reformen af det lokale og regionale niveau i Danmark i 2007 betød, at 98 kommuner har afløst de hidtidige 271 kommuner. De fleste af amternes tidligere opgaver på kultur- og naturområdet blev lagt ud til de danske kommuner, der efter kommunalreformen i gennemsnit har over 40.000 indbyggere og mange af dem flere.

Kommunerne er nu blevet en af de væsentligste aktører i udviklingen af natur- og kulturarv som en aktiv ressource. Kommunerne har blandt andet overtaget flere af de tidligere amtslige natur- og miljøopgaver. Kommunerne har desuden overtaget de mindre naturforvaltningsopgaver efter amterne. Kommunerne forventes således fremover sammen med staten at blive centrale i forhold til implementering af naturprojekter.

Kommunerne er blevet den største forvalter af kulturarven, og det er en kommunal forpligtigelse at tage vare på kulturarven og beskytte den. Kommunerne har efter kommunalreformen fået et større ansvar for de lokale kulturtilbud.

De nye og større kommuner anvender aktivt både kulturarv og natur i forhold til bosætning og i deres udvikling af turisme.

Regioner

Regionernes rolle er afgrænset til at beskrive de overordnede udviklings-spørgsmål i samarbejde med øvrige regionale og lokale aktører. Regionerne skal udarbejde „regionale udviklingsplaner,“ der skal indeholde en vision for regionens overordnede udvikling med hensyn til natur, miljø, turisme, kultur og erhvervsliv, og de kommunale planer må ikke stride imod disse regionale udviklingsplaner. I forhold til natur og miljø har regionerne høringsret og mulighed for indspil i forhold til statslige planlægningsforslag.

Museumsråd og regionale faglige kulturmiljøråd

I alle amter fandtes museumsråd og regionale faglige kulturmiljøråd, som samordnede indsatsen på de to områder. Med nedlæggelsen af amterne bort-faldt den struktur, og som konsekvens heraf blev rådene nedlagt. Det står nu kommunerne frit for at oprette lokale museumsråd eller kulturmiljøråd enten alene eller flere kommuner i forening. De lokale museums- og kulturmiljøråd vil kunne søge om tilskud fra Kulturarvsstyrelsen. På museumsområdet kan tilskud gives til fremme af et fælles museumssamarbejde.

5.5.2 Nationella strategier och policys

I Danmark danner regeringsgrundlaget retning for den statslige politik på området. Af relevante initiativer kan nævnes:

Miljømilliarden

Regeringen afsætter 1 milliard danske kroner ekstra til miljøområdet i perioden 2010–2013. Den nye miljømilliard afløser den nuværende, som løber til og med 2009. Det samlede naturareal skal øges gradvis ved at lave mere skov i nærheden af byerne og ved at få de eksisterende natur-arealer til at hænge bedre sammen. Den nye miljømilliard skal også bruges til at leve op til EU's krav til renere vand og bedre naturområder.

Natur for alle

Aktiv og respektfuld brug af naturen kan øge forståelsen for naturværdierne. Regeringen vil udarbejde en strategi for, hvordan naturen bliver mere tilgængelig for borgerne.

Formidling af den danske kulturarv

Kulturarven har væsentlig betydning for danskernes identitetsfølelse i en globaliseret verden. Regeringen vil derfor fortsætte arbejdet med formidling af den danske kulturarv nationalt og internationalt.

Link:

Mulighedernes samfund,
www.stm.dk/publikationer/Regeringsgrundlag2007/index.htm

Af andre initiativer med afsæt i regeringsgrundlag og handlingsplaner kan nævnes:

Arkitekturpolitik

Arkitekturen udgør en vigtig ramme for liv og vækst i Danmark og dermed også for vores velfærd. Derfor har regeringen fremlagt en samlet arkitekturpolitik under overskriften: „*Arkitekturation Danmark, rammer for liv - rammer for vækst*“. Her er beskrevet 10 forskellige indsatsområder og en lang række konkrete initiativer, der skal bidrage til at fastholde og fortsætte udviklingen af høj kvalitet i dansk arkitektur.

Målsætningerne er blandt andet, at det offentlige byggeri skal have højere kvalitet, at innovativ arkitektur skal skabe sundt, tilgængeligt og bæredygtigt byggeri samt at den arkitektoniske kulturarv skal vedligeholdes og udvikles.

Landdistriktsudvikling

Danmark og EU investerer i udviklingen af landdistrikter frem til 2013. Landdistriktsprogrammet skal give befolkningen gode muligheder for at leve i og af landdistrikterne. Det skal ske ved at arbejde målrettet med at skabe nye arbejdspladser i landdistrikterne, hjælpe erhvervsudviklingen i gang i fødevarebranchen, så fødevaresektoren klarer de udfordringer, som globaliseringen giver. Der skal sættes på at passe på naturen og miljøet og på at forbedre levevilkårene.

Fælles strategi for Danmarks turisme

Visit Denmark bestyrelse har igangsat en stor og omfattende proces for at etablere en ny fælles strategi for dansk turisme, der kan samle alle aktørerne i dansk turisme om en samlet vision for dansk turismes udvikling - og i forlængelse deraf - en prioriteret fælles ressourceindsats blandt turismens aktører. Strategien ventes offentliggjort i 2015. I Danmark er der tæt samarbejde mellem Kulturministeriets og Miljøministeriets styrelser i relation til udvikling af turisme i Danmark.

Handlingsplan for offensiv global markedsføring af Danmark

Gennem en sammenhængende markedsføringsindsats og nye markedsføringsværktøjer skal handlingsplanen bidrage til at skabe et klart og positivt billede af Danmark i udlandet - blandt andet som turistmål. I alt er der afsat 60 millioner danske kroner i perioden 2007–2010 til en styrket markedsføring af dansk kystferie- og storbyturisme.

Under handlingsplanen har regeringen etableret Fonden for global markedsføring af Danmark. Der er frem til 2010 afsat 150 millioner dan-

ske kroner til fondens målsætning: At yde økonomisk støtte til større begivenheder i Danmark, der kan øge omverdenens kendskab til dansk erhvervs- og kulturliv.

Øvrige strategiske udviklingsprojekter og initiativer

Regeringen har derudover iværksat en række strategiske udviklingsprojekter, der skal styrke rammerne for innovation og oplevelsesværdi i turismeerhvervet.

I projektet „Udvikling af helårsdestinationer“ er der udpeget 7 potentielle helårsdestinationer i Danmark, hvor der satses på udvikling og markedsføring af sæsonuafhængige produkter og aktiviteter. Udviklingen og markedsføringen skal ske i tæt, lokalt samarbejde mellem kommuner og turismeaktører.

Som en del af regeringens strategiske udviklingsprojekter nævnes Kulturarvsstyrelsens årlige spydspidsprojekter om kulturarv og turisme (i perioden 2008–2011). Allerede nu har kulturarvskommuneprojekterne fokus på anvendelse af kulturarven som strategisk ressource i forhold til blandt andet turismeudvikling inden for oplevelsesøkonomien. Kulturarvsstyrelsens projekt „1001 fortællinger om Danmark“ er rettet mod at give danske og udenlandske turister en oplevelse af Danmarkshistorien gennem 1001 fortællinger (tekst og speaks på dansk og engelsk) på web og mobiltelefon.

Fra statslig side er der afsat 34 millioner danske kroner i perioden 2008–2009 til etableringen af fem nationalparker i Thy, ved Mols Bjerger, ved Skjern Å, ved Vadehavet samt i Nordsjælland.

Link:

Redegørelse af 26. november 2008 om dansk turisme,
www.horesta.dk/Service/Aktuelt/Nyhedsarkiv/2008/11/~~/media/Filer/Nyheder/Turismepolitisk%20redeg%20C3%B8relse%20pdf.ashx

Oversigt over statslige interesser i kommuneplanlægningen – 2009

De statslige interesser i regional udvikling går i høj grad gennem den kommunale planlægning. I *Oversigten over statslige interesser i kommuneplanlægningen – 2009* opsummeres de statslige interesser i kommuneplanlægningen, som stammer fra politisk vedtagne beslutninger i form af lovgivning, handlingsplaner sektorplaner, landsplanbeslutninger samt aftaler mellem myndigheder.

I oversigten er blandt andet følgende mål for arbejdet med kulturhistorien i kommunerne opsummeret:

- at de kulturhistoriske enkeltelementer – både monumenterne og de mere ydmyge spor – sikres
- at de kulturhistoriske helheder i det åbne land og byerne kulturmiljøerne kortlægges, beskrives og sikres

- at kirker og kirkeomgivelser, markante fortidsminder og fredede bygningsanlæg bevares som tydelige kendingsmærker i landskabet
- at indsatsen retter sig mod sporene efter menneskers virksomhed i alle perioder, fra forhistorisk tid og middelalder til nyere tid og nutiden
- at der sker en formidling af kulturarven.

De statslige mål for naturbeskyttelsen er blandt andre:

- at den sammenfattende kommuneplan bliver et væsentligt grundlag i de kommende års naturforvaltning
- at kommunerne sikrer balancen mellem benyttelse og beskyttelse af naturen og landskabet.

Det fremgår endvidere af oversigten, at udviklingen af rekreative tilbud kan medvirke til at skabe gode rammer for bosætning og erhvervsudvikling. Derfor ønsker den danske regering, fremgår det af oversigten, at der i de kommende år skal ske en styrkelse af indsatsen for at fremme den danske turisme. Udfordringen vil blive „at finde den rigtige balance, så turismens udviklingspotentiale udnyttes uden at ødelægge de natur-, landskabs- og kulturværdier, som udgør kernen i turismen.“

Link:

Oversigt over statslige interesser i kommuneplanlægningen – 2009, www2.sns.dk/udgivelser/2006/87-7279-752-5/html/indhold.htm

5.5.3 Strategier och policys på regional och lokal nivå

Regioner

Regionernes rolle er afgrænset til at beskrive de overordnede udviklingsspørgsmål i samarbejde med de øvrige regionale og lokale aktører. Regionerne skal udarbejde „regionale udviklingsplaner“ som skal indeholde en vision om regionens overordnede udvikling med hensyn til natur, miljø, turisme, kultur og erhvervsliv, men vil ikke indeholde præcise udpegninger. Udviklingsplanen skal koordineres med de planer og strategier, der udarbejdes af det regionale vækstforum og det regionale beskæftigelsesråd.

Den regionale udviklingsplan skal udarbejdes i den første halvdel af planperioden sideløbende med, at kommunerne udarbejder deres planstrategier. Der er oplagte muligheder for at koordinere strategiarbejdet på regionalt og kommunalt niveau. De kommunale planer må ikke stride imod disse regionale udviklingsplaner.

Link:

Kommuner og regioner, www.im.dk/im/site.aspx?p=188

Kommuner

I Danmark er kommunerne efter kommunalreformen de væsentligste aktører i udviklingen af natur- og kulturarv som en aktiv ressource. De nye og større kommuner anvender aktivt kulturarv og natur i forhold til bosætning og i deres udvikling af turisme. Omdannelse af industrielle anlæg til kreative erhverv finder for eksempel også sted i flere af de største kommuner.

Kommunerne har efter kommunalreformen i 2007 fået kompetence til at planlægge deres egen udvikling – både i byerne og i det åbne land. Det er en forudsætning, at den kommunale planlægning sker inden for rammerne af de overordnede interesser og hensyn, som stammer fra politisk vedtagne beslutninger i form af lovgivning, handlingsplaner, sektorplaner, landsplanbeslutninger samt aftaler indgået mellem myndigheder.

Med henblik på at sikre, at kulturarvens interesser varetages på kvalificeret måde i planlægningen, er der i lovgivningen fastlagt en række samarbejdsrelationer. Kulturministeren og de statslige og statsanerkendte museer skal gennem samarbejde med plan- og fredningsmyndighederne virke for at væsentlige bevaringsværdier sikres for eftertiden. Planmyndighederne skal inddrage vedkommende statslige eller statsanerkendte kulturhistoriske museum, når der udarbejdes kommuneplan eller lokalplan, der berører bevaringsværdier.

Kommunerne kan nedsætte et lokalt kulturmiljøråd med henblik på at understøtte arbejdet med de kulturhistoriske og bygningskulturelle værdier. Kulturmiljørådet – der kan repræsentere ekspertise indenfor bygningskultur, nyere tids kulturhistorie, arkæologi, byplanlægning, landskabsarkitektur og kunsthistorie – er tiltænkt en rådgivende funktion med henblik på at understøtte de kulturhistoriske og bygningskulturelle værdier i den fysiske planlægning. Forslag til kommuneplaner og lokalplaner, der omfatter områder med kulturmiljøinteresser, skal samtidig med offentliggørelsen sendes til det lokale kulturmiljøråd, hvis et sådan er nedsat.

Mange af de statslige natur- og kulturarvsmyndigheders opgaver og initiativer vedrørende regional udvikling er rettet mod kommunerne. Nogle af dem vil blive præsenteret i de følgende kapitler.

Link:

Kommuner og regioner, www.im.dk/im/site.aspx?p=188

5.5.4 Naturforvaltningens arbejde med hållbar regional och lokal utveckling och tillväxt

Naturgenopretning og naturforvaltning

Kommunerne og staten har overtaget naturforvaltningsarbejdet efter de nedlagte amter. I forvejen havde staten en hovedrolle i forhold til imple-

mentering af større naturgenopretninger, friluftslivsprojekter og offentlig skovrejsning.

I forbindelse med bynær skovrejsning har staten ved Skov- og Naturstyrelsen indgået en række samarbejdsaftaler med kommunerne og vandværker om at fremme etablering af nye bynære skov- og naturområder. Her har kommunerne typisk ydet medfinansiering til projekterne, mens staten har stået for det udførende. Dette arbejde fortsætter, men efter kommunalreformen lægges der op til, at kommunerne i højere grad også selv skal være udførende på naturprojektområdet. Hidtil har det kun været de største kommuner, som her har spillet en aktiv rolle. Der vil således i de kommende år ske en opprioritering af kommunernes engagement på naturprojektområdet. I mange tilfælde vil der kunne etableres et samarbejde mellem staten/Miljøministeriet og kommunerne, idet Miljøministeriet har erfaring, mandskab og maskiner til at gennemføre større naturprojekter, mens kommunerne har betydelig viden om de lokale behov.

I forbindelse med gennemførelse af statslige naturprojekter sker der en grundig involvering af forskellige interessenter. Således er der fast til alle Skov- og Naturstyrelsens lokale enheder tilknyttet brugerråd og andre rådgivende organer, der skal sikre, at flest mulige interesser varetages. De lokale museer og kommunerne inddrages i udstrakt grad i forbindelse med forberedelse af naturprojekter. Eftersom det danske landskab er et kulturlandskab vil stort set ethvert naturprojekt (genskabelse af søer, restaurering af vandløb eller skovrejsning) indebære en kulturhistorisk vinkel. Med de lokale parter drøftes en afvejning af interesser. Meget ofte vil naturprojekter indebære en forbedret beskyttelse og formidling af det kulturhistoriske aspekt. I forbindelse med statslig skovrejsning er der indgået en aftale med Kulturministeriet om undersøgelse af fortidsminder i jorden, hvis man påtænker at anvende jordbearbejdning som kan skade de kulturhistoriske levn.

Rådgivende udvalg inden for naturbeskyttelse

Staten har nedsat flere udvalg, hvor interessenter inden for det åbne land har mulighed for at rådgive staten om varetagelse af de enkelte interesser. Her skal konkret fremhæves Naturforvaltningsudvalget. Udvalget rådgiver miljøministeren om anvendelse af de årlige naturforvaltningsmidler på finansloven, cirka 100 millioner danske kroner, som anvendes til statslige naturprojekter. I udvalget indgår foruden en lang række andre aktører, herunder erhverv, også både kommuner og Kulturministeriet. I udvalget forsøger man at samtænke interesser således, at man i projektudmøntningen sikrer en bred interessevaretagelse.

Som resultat af udvalgets arbejde er der udarbejdet et kriteriepapir for anvendelse af statens naturforvaltningsmidler.

Naturprojekter som udviklingsfaktor

Siden 1989 har staten gennemført naturprojekter på cirka 25.000 hektar, svarende til godt en halv procent af Danmarks areal. Projekterne er gennemført over hele landet. Det er velkendt, at større projekter ofte ses som et nyt aktiv for den egn, hvor de gennemføres. Et godt eksempel er genopretningen af Skjern Å, som efter en vanskelig planlægnings- og realiseringsfase, nu fremstår som et stort aktiv for den vestjyske egn. Naturprojekter er med til at gøre området langt mere attraktivt for bosætning og erhvervsudvikling. Desuden tiltrækker projektet mange besøgende fra ind- og udland til området og byerne i nærheden af projektet.

Flere undersøgelser har desuden vist at gennemførelse af naturprojekter, herunder bynær skovrejsning, klart påvirker huspriser i opadgående retning. Mange kommuner indgår i samarbejdsprojekter med Miljøministeriet om bynær skovrejsning, fordi projekterne er med til at skabe attraktive bosætningsområder. Især i udkantsområder kan dette være af stor betydning for de fremtidige udviklingsmuligheder.

5.5.5 Kulturarvsstyrelsens arbejde med hållbar regional och lokal utveckling och tillväxt

Kulturarven som en aktiv ressource i samfundet

Kulturarvsstyrelsen vil „sikre kulturarven og give den betydning for den enkelte og for samfundet som helhed.“ Det kommer blandt andet til udtryk i styrelsens arbejde med at beskytte, registrere, udvikle og formidle kulturarven i dialog og samarbejde med kommuner, ejere, institutioner og foreninger. Igennem de seneste år er der kommet yderligere fokus på, at Kulturarvsstyrelsen skal udvikle kulturarven til „en aktiv ressource i samfundet“ gennem dialog og partnerskaber med andre.

I styrelsens seneste resultatkontrakt med Kulturministeriet er der konkretiseret en række strategiske indsatsområder for 2008–2011, der skal være med til at realisere visionen om kulturarven som en aktiv ressource:

- „*Det nye landskab*“. Den nye kommune struktur lægger op til nye samarbejder mellem styrelse og kommuner, for eksempel i relation til at anvende kulturarven som ressource i byudvikling, erhvervsudvikling og turisme. Det skal ske gennem dialog og spydspidsprojekter med kommunerne, hvor kulturarven inddrages generelt i kommunernes planlægning.
- Kulturarvens synlighed. Kulturarvsstyrelsen vil synliggøre kulturarven for en befolkning, der stiller stadigt større krav til indhold, formidlingsform samt mulighed for dialog og involvering.
- Sagsbehandling. Kulturarvsstyrelsen vil højne kvaliteten i sagsbehandlingen og forkorte sagsbehandlingstiden. Sagsbehandlingen skal i fremtiden – i endnu højere grad – være baseret på dialog med brugerne og anvendelsen af internettet.

- Digital infrastruktur. Kulturarvsstyrelsen vil udvikle sine digitale tilbud, så det bliver muligt for brugerne at finde informationer og vejledninger – og ordne et helt sagsbehandlingsforløb – via nettet samt formidle kulturarven via for eksempel mobile teknologier.

Kulturarvskommuneprojektet

Kulturarvsstyrelsen har i samarbejde med Realdania i 2005 gennemført en analyse af befolkningens holdning til kulturarven, *Agenda Kulturarv*. Den viste blandt andet, at borgerne mener, at kulturarven tiltrækker turister. Flertallet af de adspurgte virksomheder mente desuden, at kulturarven kan skabe et godt miljø omkring virksomheder.

Kulturarvsstyrelsen igangsatte efterfølgende (igen i samarbejde med Realdania) et kulturarvskommuneprojekt i fire „kulturarvskommuner.“ Gennem projektet har kommunerne arbejdet konkret med at udvikle kulturarven som en aktiv ressource - blandt andet gennem udviklingen af ideer og metoder til udnyttelse af den lokale kulturarv som udviklingspotentialer for bosætning, erhvervslokalisering og turisme. Kulturarvskommuneprojektet har i alle fire kommuner ændret perspektivet på kulturarven: Kulturarven er gået fra at være et passiv, der står i vejen for udvikling til at være en aktiv ressource, der er udgangspunkt for udvikling.

På baggrund af erfaringerne fra det første kulturarvskommuneprojekt har Kulturarvsstyrelsen og Realdania i foråret 2008 igangsat et nyt toårigt forløb med fire nye kulturarvskommuner.

Link:

Kommunerne og kulturarven,
www.kulturarv.dk/kulturarv/kulturarv_kommuner/

Industrisamfundets kulturarv

Kulturarvsstyrelsen vil øge kendskabet til industrisamfundets kulturarv. Der foreligger nu en regional udpegning af industriminder publiceret på Kulturarvsstyrelsens hjemmeside. Industriminderne repræsenterer centrale faser i landets industrielle udvikling, som især afspejles i bebyggelsesmiljøer – fabrikker og boligkvarterer – og infrastrukturen. Industrihistoriens danmarkskort vil kunne bruges af kommunerne i deres planlægning og arbejde med bevaring af kulturarven. Kulturarvsstyrelsen har udgivet udgivet bogen *Industrisamfundets havne 1840–1970*, der skal inspirere kommuner og havneejere til at inddrage industrikulturen og de tidligere havnefunktioner i udviklingen af nye bolig- og erhvervsområder.

Links:

industrisamfundets kulturarv,
www.kulturarv.dk/kulturarv/industrisamfundet/
 Tonnage, tjære og tovværk,
www.kulturarv.dk/tjenester/nyheder/arkiv/2008/okt/havnebog.jsp

1001 fortællinger om Danmark

Et nyt dialogbaseret website, *1001 fortællinger om Danmark*, der lanceres i foråret 2010, vil blive en moderne digital danmarkshistorie og kulturguide med video- og lydclip (på dansk og engelsk) rettet mod blandt andre danske og udenlandske turister. Websitet vil i kraft af bruger- og ekspertdeltagelse vokse som vidensbank om kulturarv og kulturmiljøer og samtidig være en digital mødeplads for kultur- og historieinteresserede. Kulturarvsstyrelsen står for udvælgelsen af de 1001 fortællinger.

Links:

1001 fortællinger om Danmark,
www.kulturarv.dk/tjenester/nyheder/arkiv/2008/nov/1001-fortaellinger.jsp

Det Maritime Danmark

Ideen med „*Det Maritime Danmark*“ er at formidle udvalgte dele af Danmarks maritime kulturarv set fra vandet. Projektet vil i første omgang henvende sig til fritidssejlere, men kan selvfølgelig anvendes af andre - for eksempel turister og fastboende. „*Det Maritime Danmark*“ vil blive udgivet elektronisk på Kulturarvsstyrelsens hjemmeside. Projektet udføres for Kulturarvsstyrelsen af Fiskeri- og Søfartsmuseet i tæt samarbejde med de lokale museer og i dialog med Visit Denmark.

Links:

Kulturarven står til søs,
www.kulturarv.dk/tjenester/nyheder/arkiv/2008/sept/maritimt_danmark.jsp

5.5.6 Samverkan mellan kulturarvs- och natursektorn i Danmark

I Danmark udvikler samarbejdet mellem natur- og kulturarvsinteresser sig løbende, og det vil fortsætte i de kommende år – ikke mindst i kommunerne og i forbindelse med den nye danske turismestrategi, der blandt andet lægger op til øget fokus på tematurisme. Her følger nogle konkrete eksempler på, hvordan samarbejde mellem flere myndigheder - og på tværs af sektorer - kan skabe lokal og regional udvikling.

Københavns Befæstning. Projektet er et samarbejde mellem Realdania, Skov- og Naturstyrelsen og Kulturarvsstyrelsen med det formål at revitalisere centrale dele af Københavns nyere Befæstning i løbet af perioden 2007-2010. Budgettet er på op til 225 millioner danske kroner. Projektet skal således både fremme natur, friluftsliv og kultur på en gang. Der er nedsat en styregruppe og en projektgruppe som koordinerer indsatsen, som omfatter formidling af anlægget samt nedskæring/frilægning af voldanlæg, etablering af nye stier på arealer, gangbroer over stærkt trafikerede veje samt istandsætning af udvalgte bygningselementer på volden.

Länkar:

Københavns Befæstning, www.befaestningen.dk

Hammershus, Bornholm. Formidling og naturpleje ved den gamle borgruin på Bornholms nordspids. Hammershus er en af de største borgruiner i Nordeuropa, og borgen er det vigtigste turistmål på Bornholm. Her kommer mere end 300.000 gæster om året, hvorfor stedet har stor turistmæssig betydning. Projektet kombinerer naturpleje og kulturrestaurering og formidling af stedets historiske betydning. Der samarbejdes løbende om varetægelse af de natur- og kulturhistoriske værdier.

Länkar:

Hammershus, www.skovognatur.dk/Lokalt/Bornholm/Hammerhus/Hammershus.htm

„Det brune johanneskors“. 204 seværdigheder „af særlig national interesse og oplevelsesværdi“ inden for kultur, natur og attraktioner/forlystelser har i 2008 fået ret til vejvisning med et brunt skilt forsynet med et johanneskors.

Det brune johanneskors retter sig blandt andet mod følgende attraktionstyper: Kirker, slotte og herregårde, parker og anlæg, museer og samlinger, oldtidsminder, naturområder, oplevelses- og forlystelsesparker samt kulturhistoriske seværdigheder i øvrigt (for eksempel sammenhængene bymiljøer). Det er Vejdirektoratet, der godkender tildelingen af det brune johanneskors-skilt efter indstilling fra *Samarbejdsudvalget vedrørende servicevejvisning og turistinformation* på baggrund af faglig indstilling fra Kulturarvsstyrelsen, Skov- og Naturstyrelsen og VisitDenmark. Seværdighedernes særlige oplevelsesværdi kan både være af naturmæssig, kulturhistorisk eller forlystelsesmæssig art.

Bekendtgørelsen bag det brune johanneskors muliggør også som noget nyt en særlig skiltehenvielse (med UNESCO-symbol) til de tre „syddanske“ verdensarvssteder: Roskilde Domkirke, Kronborg og Jellingemonumenterne. Det er Vejdirektoratet, der godkender anvendelsen af UNESCO's verdenarvsmonumentskilte, efter indstilling fra Kulturarvsstyrelsen på vegne af UNESCO.

Länkar:

Det brune johanneskors, www.kulturarv.dk/tjenester/nyheder/arkiv/2008/jun/skilte_m52.jsp

Naturkanon. I forlængelse af de udgivne kulturkanonbøger har de naturhistoriske museer under Kulturministeriet foreslået udarbejdelsen af en tilsvarende naturkanon. En kanon formidler de vigtigste fænomener, steder og begivenheder med videre inden for et givent tema. Udvikling af en kanon sker også for at tilgodese undervisningsformål. Arbejdet med en naturkanon fortsættes nu i Miljøministeriet i samarbejde med relevante interessenter.

Länkar:

Danmarks Naturkanon, www.skovognatur.dk/Ud/Naturkanon/

Udpegning af nationalparker. I Miljøministeriets indledende fase af arbejdet med udpegning af danske nationalparker fungerede en national følgegruppe som rådgivende for processen. Heri indgik Kulturministeriet for at sikre varetagelse af kulturhistoriske interesser i de kommende nationalparker. I forbindelse med udpegning af Mols Bjerge som nationalpark er der sket en nærmere vurdering af de kulturhistoriske interesser for sikre en optimal interessevaretagelse. Følgegruppen er nu nedlagt, idet nationalparkerne skal indvies, hvorefter der skal udarbejdes planer for de udpegede 5 nationalparkområder over hele landet. En af nationalparkerne (Thy) er indviet. Lokalt udpegede nationalparkbestyrelser skal lægge en nærmere plan for indholdet i den enkelte nationalpark. Sammensætningen af bestyrelserne skal afspejle de værdier, nationalparkområdet indeholder. Her kan kulturhistorie komme på tale. Lov om nationalparker fra 2007 sætter rammerne for arbejdet med nationalparker. Miljøministeriet er ressortministerium.

Länkar:

Nationalparker, www.skovognatur.dk/Ud/Oplev/Nationalparker/

5.6. Färöarna

Føroyar er et selvstyrende område i det danske rige, og er selvbestemmende med hensyn til kultur- og naturområdet.

5.6.1 Betydelsefulle aktører for natur- og kulturmiljøvårdens arbejde med regional og lokal udvikling og tillvækst

Det overordnede ansvar for kultur- og naturarv ligger hos Mentamálaráðið (Kulturministeriet) og Vinnumálaráðnum (Erhvervsministeriet), mens det overordnede ansvar for miljøforhold ligger hos Innlendismálaráðið (Indenlandsministeriet).

Føroya Fornminnissavn

Føroya Fornminnissavn (Færøernes kulturhistoriske museum) blev stiftet som en institution under Kulturministeriet i 1952, og museets direktør blev udnævnt til landsantikvar.

Føroya Fornminnissavn registrerer, undersøger og har tilsyn af fortidsminder på land og i vand. Museet planlægger og har ansvaret, da arkæologiske undersøgelser skal udføres. Museet indsamler, registrerer, forsker, formidler og udstiller arkæologiske og historiske genstande, der belyser dagligdagsliv, arbejdsvikår og kultur på forskellige tidspunkter i Færøernes historie.

Føroya Náttúrugripasavn

Føroya Náttúrugripasavn (Færøernes naturhistoriske museum) blev stiftet som en institution under Kulturministeriet i 1955, og museets direktør er født medlem af overfredningsnævnet.

Museet rummer en botanisk og en zoologisk forskningsafdeling foruden det naturvidenskabelige arkiv og udstillingerne.

Museets opgave er at indsamle viden om og forske i den færøske natur til lands og til vands, samt udbrede viden om arbejdet gennem publikationer, foredrag og udstillinger, såvel permanente som temporære og transportable.

Jarðfeingi

Jarðfeingi (Geologisk institut) er en offentlig institution under Erhvervsministeriet. Formålet er at besidde forskning, rådgive og udbrede viden om olie, energi og geologiske naturværdier.

Jarðfeingi administrer lovgivning om søgning efter og udvinding af olie, og energi sager. De forsker i geologi og naturvidenskab på landjorden, på havbunden og i undergrunden.

Jarðfeingi kortlægger, indsamler og bevarer geologisk materiale, for også at forske, rådgive og formidle geologiske emner og anliggender. Institutionen fungerer som geologisk database for forskningsresultater fra alle geologiske undersøgelser og søgning efter olie på det færøske olie-felt. Jarðfeingi rådgiver blandt andet. Landverk (vejdirektoratet) og andre i forbindelse med tunnel projekter og lignende samarbejder med Fróðskaparsetur Føroya (Færøernes Universitet) inden for undervisning og med Føroya Náttúrugripasavn (Naturhistorisk museum) om geologiske udstillinger.

Umhvørvisstovan

Umhvørvisstovan (Miljøkontoret) ligger under Inlendismálaráðnum (Indenlandsministeriet).

Umhvørvisstovan blev oprettet i 2007 og er en sammenlægning af Matrikulstovan (kort og matrikelstyrelsen), Tinglýsingarstovuni (Tinglysningskontoret), Landsfólkayvirlitinum (Folkeregisteret), Skógrøkt Landsins (Landets skovrøgt), Umhvørvisdeildini á Heilsufrøðiligu starvstovuni (Miljøafdelingen på fødevarer- og hygiejnekontoret).

Umhvørvisstovan opgave er blandt andet at synliggøre naturværdier og give oplysninger om natur og miljø, for at skabe en miljøvenlig tankegang og styrke en holdbar samfundsudvikling. Umhvørvisstovan koordinerer registreringer og kort. Umhvørvisstovan varetager internationale aftaler og konventioner.

Samvit – Faroe Islands Enterprise

Samvit er organiseret under Udenrigsministeriet. Samvit har til opgave at udvikle og markedsføre færøsk erhvervsliv – herunder turisme, så der bliver konkurrencedygtigt på det globale marked.

Formålet med Samvit er at støtte op omkring og udvikle bæredygtigt erhverv til det globale marked. Samvit skal øge bevidstheden om færingeres konkurrencedygtige identitet og arbejde for, at det færøske erhverv bliver konkurrencedygtigt på globalt plan.

Gennem nye erhvervs- og eksportmuligheder skal det interne samarbejde styrkes for derigennem at stå stærkere eksternt, skabe netværk og alliancer både på Færøerne og i udlandet.

I samarbejde med erhvervslivet skal Samvit oplyse om og markedsføre Færøerne, færøske varer og tjenester, Færøerne som investeringsland og som rejsemål.

Kommuner og sysler

Færøerne er indelt i 34 kommuner. Den landspolitiske strategi er, at kommunerne skal være færre og påtage sig større ansvar for en del områder, som i øjeblikket varetages af landsstyret. Derudover er Færøerne inddelt i 6 sysler, det vil sige politidistrikter. På lokalt plan forvaltes kulturmiljøet af kommunerne gennem lagtingets lovgivning om byplanlægning og byggevedtægter.

Naturmiljøområdet forvaltes af landsmyndigheder gennem lagtingets naturfredningslovgivning, og opsynet varetages på lokalplan af syslerne og landsplan af et overfredningsnævn, bestående af domsmyndighed, ombud for befolkning samt antikvarisk og naturfaglig ekspertise indenfor hjemmestyrets institutioner.

5.6.2 Nationella strategier och policys

Vision 2015

I 2006 nedsatte landsstyret 13 ekspertgrupper, som skulle arbejde frem mod en samlet strategi for det færøske samfund – *Vision 2015*. Der blev nedsat ekspertgrupper inden for områderne globalisering, uddannelse, forskning, iværksættelse, informationsteknologi, ressourcer, samfundsstruktur, infrastruktur, miljø, kultur, arbejdsmarked, velfærd og selvstændighed. Delvisionerne blev samlet i bogen *Mål og vegir – vision 2015*.

Delvisionen kultur forudsiger, at i 2015 er kreativitet en af de mest eftertragtede kompetencer på arbejdsmarkedet. Da kunst og kultur står for en hæderlig del af landets BNP, og kunst er en integreret del af uddannelsen i 2015, er Færøernes konkurrencesituation stærk på dette område. Der tales om at oprette nye institutioner på kulturområdet, blandt andet et kulturråd og en sammenslutning af de eksisterende museer, som skal sikre kulturarven.

Delvisionen for miljø beskriver miljøet som en konkurrenceparameter. Videre hedder det, at i 2015 har Færøerne fået en renommé som et ansvarsbevidst land, der arbejder for et rent miljø. Færøerne skal deltage direkte i internationalt miljøarbejde med værn af natur, hav og biologisk diversitet. Der forudsiger, at miljøadministrationen er en stærk medspiller, der kan administrere de aftaler på miljøområdet, som lagtinget vedtager. Undervisning i miljø skal være en integreret del af folkekolen og skoler og børneinstitutioner skal være grønne.

Länkar:

Vision 2015,

www.visjon2015.fo/?gid=f5881f52f-c873-4952-af4b-07b4cc0c5bfa

Competative Identity – branding af Færøerne

Siden 2006 har en gruppe embedsfolk arbejdet med et projekt om branding af Færøerne. Projektet er et samarbejde mellem Udenrigsministeriet, Erhvervsministeriet og Kulturministeriet. Efter en del forundersøgelser besluttede landsstyret i 2008 at anvende den engelske ekspert på området, Simon Anholt, og hans metode, som er at finde frem til et lands *Competitive Identity* – konkurrencedygtig identitet – og derigennem styrke landets position på verdens markeder. Ifølge Simon Anholt er det en regerings fornemste opgave at finde ud af, hvordan omverdenen opfatter

dets land og befolkning, og derefter lægge en plan for, hvordan man vil forvalte landets omdømme.

Globaliseringen betyder, at lande og regioner er i konkurrence med hinanden om verdens forbrugere, turister, investorer, studerende og kvalificeret arbejdskraft. Derudover konkurreres der om internationale idræts- og kulturbegivenheder samt interesse for og respekt fra internationale medier og andre landes regeringer og befolkninger. Der er meget at vinde ved, at de ressourcer, der lægges i markedsføring hos de forskellige stakeholdere, bliver koordineret i en overordnet plan for hele landet, med tydelige målsætninger for økonomi og samfundet som helhed, samt de politiske og kulturelle forhold til andre lande.

Et lands Competitive Identity findes ved at interessenter fra et hexagon bestående af turisme, brands, investering, det politiske system, befolkning og kultur i fællesskab finder frem til de styrker, som landet besidder.

Länkar:

Nation branding and public diplomacy, www.earthsspeak.com

Digitalisering af kultur- og naturarv

Føroya Fornminnisavni har et GIS-projekt, hvor kulturarven i landskabet og på havbunden bliver registreret og stedfæstet på digitalt kort med en tilhørende geodatabase. Planen er at lave en internetversion og GPS version til brugerne.

SEMD (Stedfæstede Elektroniske Metadata)- er et projekt, hvor institutioner, der arbejder med geodata, laver beskrivende oplysninger - "metadata" - om digitale land- og søkort og andre former for stedfæstede data på Færøerne, og oplyser, hvor man kan henvende sig hvis man vil have yderligere information om kortene. Formålet er at få overblik og tilgang til det eksisterende kortmateriale og fremme brugen af geodata til oplysning og forskning.

Aktører: Biofar, Búnaðarstovan, FDS (Føroya DátuSavn), Føroya Fornminnisavni, Føroya Náttúrugripasavn, Hagstovan, Heilsufrøðiliga Starvstovan, Jarðfeingi, Klaksvíkar kommuna, Landsverk, Matrikulstovan (US), Munin, Runavíkar Kommuna, Tórshavnar Kommuna.

Länkar:

Stedfæstede Elektroniske Metadata, www.semd.fo

Finansiering: Aktiviteterne omkring bevaring af kultur- og naturarv finansieres ved bevillinger på finansloven til de respektive institutioner og nævn. Der er ikke tradition for, at de færøske virksomheder går ind i finansieringen af kultur- og naturbevaring.

5.6.3 Eksempel på kulturarvs- og natursektorns arbejde

Destination Viking Sagalands – Det internationale projekt *Destination Viking Sagalands* begyndte i 2003 og sluttede i 2005. Det er støttet af EU igennem Northern Periphery Programme. I projektet deltog 17 partnere fra seks europæiske lande, alle med historisk tilknytning til de islandske sagaer.

Føroya Fornminnisavni (Færøernes Nationalmuseum) og Ferðaráð Føroya (Færøernes Turistråd) udpegede Sandoy, Skúvoy og Stóra Dímun til projektområdet på grund af øernes mange sagn og historier og omtale i Færingsagaen. Man har arbejdet tæt sammen med Sandoyar Sýsla Ferðalag (Sandoy Syssel Turistforening), kommuner og privatpersoner på stedet.

Projektet har skabt netværk og følgende fælles resultater:

- udstilling med tekst og billeder fra alle projektområderne
- bog, som beskriver projektet og partnernes andel i projektet.

Kort over sagalandene:

- formålet med den færøske del af projektet var:
- at styrke den historiske turisme og skabe historiske ture
- at foretage arkæologiske udgravninger og gøre historiske steder indbydende for turister
- at sætte skilte op på historiske steder og lave et saga- og historie-kort.

Länkar:

Northern Periphery Programme, www.northernperiphery.net/main-projects.asp?intent=details&theid=44
Sagalands, www.sagalands.org

Économusées Northern Europe – Formålet med économusée er at promovere innovation og konkurrencedygtighed i afsidesliggende og perifere områder, samt bæredygtig udvikling af naturlige og kulturelle ressourcer.

Économusée er oprindeligt et kanadisk projekt. I maj 2008 blev en aftale lavet med den kanadiske organisation, om levering af rådgivning og ekspert-hjælp, til at etablere projektet i Europa. Færøerne, Island, Norge, Nordirland og Irland er med i projektet. Senere kommer Grønland og Sverige med.

Économusées Northern Europe vil kombinere kultur, håndværk og turisme for at skabe en økonomisk platform for kunsthåndværkere, som beskæftiger sig med traditionelt håndværk, således at håndværket kan overleve og skabe nye jobs.

Mentamálaráðið og Samvit har støttet projektet.

Länkar:

Économusées, www.economusees.com

Nationalpark Koltur – I 2005 satte Indenlandsministeriet og Kulturministeriet i gang et strategisk samarbejde, som har dannelse af nationalparker som sigte. Det konkrete objekt er øen Koltur, hvis bebyggelse blev fredet i 2000, og hvis naturmiljø anses at være en ressource både som naturhistorisk laboratorium og turistmål. Øens bebyggelse har to bydele, hvor den ene drives som offentligt ejet landbrug og den anden af et offentligt ejet fond, som har antikvarisk bevaring som formål. Øen kan således tilbyde både store naturoplevelser, fuglefangst, fiskeri og intakte kulturmiljøer. Et spektrum som spænder vidt i forhold til mange andre turistudbud som dagens samfund har at byde på. Et sted, som stadig har rod i fælles nordiske traditioner fra landnamstiden for mere end tusind år tilbage og et sted hvor kulturen og naturen går op i en højere enhed. Et sted som vil kunne inspirere til et nordisk samarbejde om at skabe en dynamik omkring en fælles nordisk kystkultur.

Færøernes natur er overalt kraftigt påvirket af fåregræsning. Derfor har det længe været et ønske at få fredet en ø, således at naturen med dets mangfoldighed af planter og dyr kan udvikle sig. Således begyndte man allerede i 1988 at forberede en naturfredning af øen i forbindelse med, at daværende bonde ikke havde i sinde at fortsætte på øen. Da så man en mulighed at få en ø helt uden fåregræsning. Dette arbejde blev indstillet da man besluttede, at der skulle være en bonde på øen. Arbejdet med naturfredning af øen blev genoptaget i 2005 i forbindelse med det ovenfor nævnte strategiske samarbejde om dannelse af nationalparker, denne gang med positivt engagement fra øens bonde.

Rent konkret er øen interessant som naturfredet område, idet den på trods af sin ringe størrelse på 2.5 km² rummer et relativt stort antal arter af planter og dyr. I og med at den når en højde på 478 meter over havet rummer den både borel lavlandsvegetation og alpin vegetation i højden.

En total naturfredning af øen uden husdyr i udmarken vil kunne give os ny viden om, hvorledes det naturlige økosystem vil se ud uden påvirkning. Og vil kunne skabe interesse for at fremme forskningen indenfor området.

Hvalfangststationen við Áir – I 2006 nedsatte kulturministeren et udvalg til at arbejde med spørgsmålet om bevaring af hvalfangststationen við Áir. Udvalgsmedlemmer var landsantikvaren, direktøren for naturhistorisk museum, borgmesteren i Sunda kommune, afdelingschef i planstyrelsen og fuldmægtig i Kulturministeriet.

Hvalfangststationen ligger i et naturområde med spredt bebyggelse. Udvalget anbefaler, at hvalfangststationen bevares som en del af et nyt søfartsmuseum og det anbefales, at der sættes en milion danske kronor af til nærmere undersøgelser.

Hvalfangststationen er oprindeligt bygget i 1905 som en af syv norskejede hvalfangststationer på Færøerne. I 1930 blev stationen overtaget af færinger og gennemgik en omfattende ombygning. Hvalfangststationen við Áir havde frem til 1960 stor økonomisk og social betydning for området. Hvalfangststationen var i drift til 1984.

I dag kan hvalfangststationen við Áir ses som et eksempel på et industrianlæg fra det 20. århundrede. Udover at være en betydningsfuld del af den færøske erhvervs-historie har hvalfangststationen global betydning, da den er den eneste bevarede hvalfangststation på den nordlige halvkugle. To andre hvalfangststationer er bevarede, en i Albany i Australien og en i Grytviken på South Georgia. Hvalfangststationen við Áir er bevaret, men bevaringsstanden er dårlig, og andre aktiviteter trænger sig på i området.

Visionen er, at hvalfangststationen bevares som en del af et søfartshistorisk museum, og at der i området anlægges fritidsaktiviteter for familier, for eksempel campingplads, udlejning af robåde med videre. Aktiviteterne organiseres som et samarbejde mellem land, kommuner og lokalt erhverv, således at hvalfangststationen ud over den kulturelle betydning igen får økonomisk og social betydning for området.

Länkar:

Mentamálaráðið, <http://mmr.fo/Default.asp?sida=492>

Miljøkampagnen 2008 – Hvert år står Faroe Islands Enterprise, Samvit, for en *Miljøkampagne*. Formålet med kampagnen er at vække interesse for og stimulere en indstilling, som er opmærksom på natur, miljø og kulturverdier. Kampagnen er organiseret som en konkurrence, hvor kommuner og beboere har mulighed for at engagere sig i natur- og miljøbeskyttelse og nærmiljøet som helhed.

Der konkurreres om:

- bedst røgtede bygd, by eller bydel
- bedst røgtede erhvervsområde
- serligt naturområde
- bedste kampagne.

Formålet med kampagnen er multibelt. Delvist udvikler Miljøkampagnen engagementet i bygder og kommuner, men derudover kan kampagnen ruste Færøerne til konkurrencen om økoturismen.

Länkar:

Miljøkampagne 2008, www.samvit.fo/fo/ferdavinna/umhvoervisatakid.html

Heart of the Atlantic, Sandoy – Projektet er et tværfagligt arkæologisk samarbejde som undersøger ændringerne i kultur- og naturlandskaber på Sandur fra de første bosættelser til moderne tid. Projektet har forskere fra Færøerne, Island, Storbritannien og USA.

Der anvendes arkæologiske, historiske, geografiske og palæoekologiske teknikker til tidsfastsættelse og undersøgelse af påvirkningen af bosættelsen og de kulturelle tilpasninger, der har været nødvendige for en langsigtet bosættelse på Færøerne. De arkæologiske undersøgelser fokuserer på de omfattende udgravninger Undir Junkarinsfløtti og Á Sondum i bygden og systematiske arkæologiske undersøgelser på forskellige dele af øen.

Projektet finansieres af Granskingarráðið (Færøsk Forskningsnævn), Anadrako (Færøerne), the Leverhulme Trust (UK) og the National Science Foundation (US)

I området er også det eneste klitområde på Færøerne, í 1983 lyste overfredningsnævnet området som naturfredet, det vil sige at det skule bevares så naturligt som muligt med dets planter, dyr og geologiske formationer. Fredningen sætter total forbud mod bygning og andre indgreb, der forringede kvaliteten af området, samtidig med at der også er sat forbud for at tage sten, sand, planter og dyr fra området. Området rummer flere rødlistede planter.

Länkar:

Heart of the Atlantic: cultural landscapes of Sandoy, www.dur.ac.uk/archaeology/research/projects/?id=249&mode=project

Heart of the Atlantic: cultural landscapes of Sandoy, <http://fornminni.fo/00006/00102/00197>

/

Toftavatn som natur- og kulturverdi – Området er en sø med en omkringliggende lynghede. Lyngheden er en af de største på Færøerne. Den rummer mange rødlistede plantearter og flere rødlistede fugle i tilknytning til søen.

I 1970 blev området lyst som naturfredet på grund af dens specielle natur. I bekendtgørelsen pålægges kommunen af overfredningsnævnet, at det naturfredede område skal bevares, så naturligt som muligt med dets planter, dyr og geologiske formationer. Fredningen sætter total forbud mod bygning og andre indgreb, som forringede kvaliteten af området, samtidig med at der også er sat forbud for at tage sten, sand, planter og dyr fra området.

Kommunen er i gang med at gøre dele af området mere tilgængeligt for offentligheden ved at lave stier i området. Disse stier bliver lagt i samråd med Náttúrugripasavn således, at de ikke forstyrrer fuglene og heller ikke går igennem områder med sjældne planter. Naturhistorisk museum vil sommer 2009 monitere biologien og lave et vegetationskort over området.

I området findes også strategisk placerede kulturminde fra 2 verdenskrig, der potentielt kan indrages som en del af oplevelsen.

Området indgår også i projektet *Lokal Biodiversitet 2010* et projekt under Nordiska ministerrådet. Færøernes Agenda 21 kontor arbejder sammen med medlemmer fra kommunen. Formålet er at engagere kommunerne i forbindelse med at standse tabet af biodiversitet.

Länkar:

Nordisk samarbeid om 2010-målet: Nes kommune, www.dirnat.no/content.ap?thisId=500033197

Agenda 21 Stovan, www.fkf.fo/agenda.asp?Cmd=31&ShowId=177

Yhteenvedo

Nykyään ollaan yhä tietoisempia siitä, että luonto- ja kulttuuriperinnöllä on voimakas vetovoimavaikutus matkailijoihin. Vetovoimassa ei kuitenkaan ole kysymys pelkästään siitä, että saadaan ihmisiä käymään paikalla. Muun muassa elinympäristön laatu, mukaan luettuna kaupunkiympäristö, asutus ja virkistymismahdollisuudet ovat tärkeitä, kun halutaan houkutella asukkaita, kävijöitä ja yrityksiä eri paikoille ja alueille.

Käsillä oleva raportti on ensimmäinen etappi yhteispohjoisessa projektissa Luonto- ja kulttuuriarvot alueellisena ja paikallisena kehitys- ja kasvutekijänä. Projekti aloitettiin 2008 ja saatetaan loppuun vuonna 2010. Projekti on jaettu kolmeen osaan ja siihen kuuluu kansallisia viranomaisten edustajia sekä luonto- että kulttuuriympäristön aloilta.

Projektin tavoite on tuoda esille luonnon ja kulttuuriperinnön merkitys kestäväen kehityksen ja kasvun osatekijänä sekä vahvistaa kyseisten sektorien yhteistoimintaa. Kehitys- ja kasvuprosesseihin liittyviä kysymyksiä ovat mm. seuraavat:

- Mitä lisäarvoja luonto- ja kulttuuriperintö voivat tuoda yhteiskunnan prosesseihin?
- Miten luonto- ja kulttuuriperintöä voidaan käyttää ympäristön laadun säilyttämisessä ja/tai kehittämässä?
- Mitkä ovat hyviä esimerkkejä luonnosta ja kulttuuriperinnöstä voimavaroina?
- Mitä voittoja saadaan kulttuuriperintö- ja ympäristösektorien yhteistyöllä?
- Mitä haasteita on matkan varrella?

Tämän raportin tarkoituksena on luoda yleiskatsaus kulttuuriperintö- ja luontosektorien työhön alueellisen ja paikallisen kehityksen ja kasvun alalla. Muutamia asetettuja kysymyksiä ovat:

- Mitä kansainvälisiä ja kansallisia strategioita/ohjelmia on alalla?
- Miten kussakin maassa käsitellään luonto- ja kulttuuriarvoja kestäväen alueellisen ja paikallisen kehityksen ja kasvun resurssina?
- Mitä kysymyksiä viranomaiset asettavat etusijalle?
- Millainen on yhteistoiminta luonto- ja kulttuurisektorien välillä kussakin maassa?

Raportin ensisijaisia kohderyhmiä ovat:

- kunkin maan luonto- ja kulttuuriympäristösektorit
- viranomaiset/organisaatiot, joilla on suurin vastuu alueellisista ja paikallisista kehitys- ja kasvukysymyksistä

Raportti koostuu viidestä pääasiallisesta osasta. Ensimmäinen luku sisältää informaatiota projektista ja toinen luku keskittyy projektin ensimmäiseen etappiin. Kolmannessa luvussa esitellään lyhyesti muutamia projektille merkityksellisiä kansainvälisiä sopimuksia ja ohjelmia. Neljännessä luvussa luodaan yleiskatsaus eri maiden työskentelyyn alueellisen ja paikallisen kehityksen ja kasvun parissa. Siinä valaistaan esimerkkien avulla myös meneillään olevaa ja potentiaalista kulttuuriperintö- ja luontosektorien hallintojen yhteistyötä samoin kun näiden välisen vuorovaikutuksen myönteistä merkitystä. Viides luku on liite ja koostuu kansallisista esityksistä maiden työstä luonnon ja kulttuuriperinnön parissa suhteessa alueelliseen ja paikalliseen kehitykseen.

Luonto ja kulttuuriperintö voimavarana tehtävässä työssä on havaittu joukko keskeisiä näkökulmia:

- Kestävyyšnäkökulma – Tämä tarkoittaa sitä, että taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristökehityksen välillä on olemassa tasapaino. Ympäristön käyttö täytyy sopeuttaa niin, ettei kulttuuriperintö- ja luontoarvoja tuhota.
- Maisemanäkökulma – Luonto ja kulttuuriperintöarvot yhdistyvät maisemassa yhteisen perinnön osina. Maisema on hyvän elinympäristön ja biologisen monimuotoisuuden perusta, mutta se on myös elinkeinoelämän sekä paikallisen ja alueellisen kehityksen ja kasvun tärkeä voimavara. Maisema on se arena, jossa kulttuuri, luonto ja elinkeinot kohtaavat.
- Historiallinen näkökulma – Ymmärtääksemme nykyaikaa ja sitä, miksi nykyinen maisema ihmisten, eläinten ja kasvien elinympäristöineen on juuri tämän näköinen, meidän täytyy etsiä tietoja historiallisista tapahtumista ja kehityskuluista.
- Demokraattinen näkökulma – Katsontakanta luontoon ja kulttuuriperintöön kollektiivisena ja yhteisenä varana, joka on kaikkien jaettavissa ja käytettävissä. Suhteutettuna alueellisiin ja paikallisiin kasvukysymyksiin on haasteena, miten yhdistetään yksityinen käyttö ja yhteiset varat.

Kansalliset esitykset luonnon- ja kulttuuriympäristön suojelun toimimisesta Pohjolassa alueellisen ja paikallisen kehityksen ja kasvun parissa osoittavat suurta laajuutta toiminta-alojen, panosten ja kysymysten suhteen. Maiden työskentelyn voi lajitella kolmeen kattavaan teemaan:

- Kulttuuriperintö- ja luontoturismi –teema käsittää tällaisen turismin merkityksen paikalliselle ja alueelliselle kehitykselle ja kasvulle. Tässä valaistaan nähtävyyksien, kuten esimerkiksi luonto- ja kulttuurisuojealueiden, kansallispuistojen ja maailmanperintökohteiden ympärille syntyneitä kysymyksiä.
- Elinkeinoelämän kehitys –teema käsittää yrittäjyyden, innovaatiot, kulttuuriperinnön, luonnon, elinkeinoelämän ja sen etujärjestöjen, markkinoinnin ja alueellisen profiloinnin yhteistoiminnan sekä tavaramerkkien luomisen luonto- ja kulttuuriarvot lähtökohtana. Tämä teema kattaa myös elinkeinot kulttuuriperintönä.
- Hyvä elinympäristö –teema käsittää puolestaan kaksi osaa: osittain muuttoa, asumista ja yrittämistä koskevat vetovoimatekijät, osittain identiteettiä, terveyttä, hyvinvointia, taajamissa ja arkielämässä tapahtuvaa ulkoilmaelämää, sosiaalista pääomaa ja muita sosiaalisia näkökohtia koskevat vetovoimatekijät.

Nämä kolme teema-alueita ovat edustettuina Pohjolassa eriaisteisina. Maiden luonto- ja kulttuuriympäristösektorien välillä on eroja, kun kyseessä on ensisijaiset prioriteetit eli työskentelyn varsinaiset painopisteet.

Luonnon ja kulttuuriperinnön parissa tehtävän työn pääsuuntaukset näkökohtana alueellinen ja paikallinen kehitys ja kasvu (tämän hetkisen arvioinnin mukaan)

RU	Kulttuuri: Elinkeinojen kehitys – kulttuuriperinnön merkitys yrittäjyydelle ja yrittämiselle Luonto: Luontoturismi
SU	Kulttuuri: Hyvä elinympäristö
NO	Kulttuuri: Kulttuuriperintöturismi ja paikan kehitys Luonto: Luontoturismi
IS	Kulttuuri: Kulttuuriperintöturismi Luonto: Luontoturismi
TA	Kulttuuri: Kulttuuriperintöturismi, asutus ja elinkeinoelämän vetovoima (maakunnat) Luonto: Hyvä elinympäristö
FS	Kulttuuri: Kulttuuriperintöturismi Luonto: Luontoturismi

Alueellisen ja paikallisen kehityksen ja kasvun yhteisvaikutusta ei voida rajoittaa kulttuuriperintöön ja luontoon, vaan myös muita osa-alueita täytyy sisällyttää mukaan.

Merkittäviä toimijoita kansallisella tasolla – esimerkkejä

RU	Ympäristöministeriö ja Luonnonsuojeluvirasto Kulttuuriministeriö ja Riksantikvarieämbetet (Ruotin Museovirasto) Elinkeinoelämän kehitysvirasto (Nutek)
SU	Ympäristöministeriö Maa- ja metsätalousministeriö ja Metsähallitus Opetusministeriö ja Museovirasto Valtiovarainministeriö Työ- ja elinkeinoministeriö Oikeusministeriö Liikenne- ja viestintäministeriö
NO	Ympäristönsuojeluministeriö ja Riksantikvaren (Norjan Museovirasto) ja luonnonhallinnan virasto Kunta- ja alueministeriö Maatalous- ja elintarvikeministeriö Elinkeinoministeriö Kulttuuriministeriö Kalastus- ja rakennusministeriö Innovaatio Norja Norjan tutkimusneuvosto
IS	Koulutus- ja kulttuuriministeriö ja Muinaismuistojen hoito- ja rauhoitusvirasto Ympäristöministeriö ja Ympäristövirasto Teollisuusministeriö ja Alueellisen kehityksen instituutti
TA	Ympäristöministeriö ja Kaupunki- ja maisemavirasto sekä Metsä- ja luontovirasto Kulttuuriministeriö ja Kulttuuriperintövirasto Hyvinvointiministeriö Talous- ja elinkeinoministeriö sekä VisitDenmark Valtiovarainministeriö (Linna- ja kiinteistövirasto) Kansallismuseo
FS	Kulttuuriministeriö Sisäasiainministeriö ja Ympäristöministeriö Ulkomministeriö ja Samvit (Faroe Islands Enterprise)

Työ on aluetasolla useammin sektoreiden välistä kuin kansallisella tasolla. Islantia ja Färsaarta lukuun ottamatta eri toimijoiden välillä on suurta vaihtelua. Kunnilla on merkityksellinen rooli siinä, kuinka kulttuuriperintöä ja luonnon arvoja hoidetaan ja käytetään muun muassa suunnittelussa ja elinkeinoelämän kehityksessä.

Kulttuuriperintö- ja luontosektoreiden lisääntyneellä vuorovaikutuksella on monia etuja. Ne voivat yhdessä paremmin vastustaa tilanteita, joissa lyhytnäköiset taloudelliset intressit uhkaavat merkittäviä kulttuuriperintö- ja luontoarvoja. Yhteistyöllä sektorit voivat paremmin ohjata muita toimijoita, muun muassa siinä kuinka arvoja voidaan käyttää ja hoitaa kestäväällä tavalla. Voimavarojen koordinoinnista hyötyvät myös kansan-talous ja hallinto. Ihmisten alueista tai paikoista saamat kokonaiskokeemukset vahvistuvat, jos sekä kulttuuriperintö- että luontoarvoja tuodaan selvästi esille. Tämä sisältää myös potentiaalisen mahdollisuuden yrityksille, kunnille ja muilla toimijoille luoda vahvempi ”tavaramerkki”, jota voidaan esimerkiksi käyttää houkuttelemaan kävijöitä ja asukkaita sekä monipuolistamaan alueen elinkeinoelämää. Voidaan olettaa, että kulttuuriperintö- ja luontosektoreiden välinen läheisempi yhteistyö johtaa ympäristön parempaan hoitoon, josta seurauksena elinympäristöt ovat rik-kaampia ja hyvinvointi lisääntyy.

Raportissa mainitaan muutamia konkreettisia esimerkkejä positiivisiin vaikutuksiin johtaneista yhteistoiminnoista.

Luonnollisesti kaikki yhteistoiminta luonnon- ja kulttuuriympäristön suojelun välillä ei ole täysin ongelmaton. Maiden viranomais- ja organisaattorakenteissa voi esimerkiksi olla rakenteellisia esteitä. Erilaiset taloudelliset edellytykset sektoreiden välillä voivat myös vaikuttaa osapuolten mahdollisuuteen osallistua yhteistyöhön. Haasteita voi syntyä jopa erilaisista näkökannoista ympäristön tai alueen hoidossa, esimerkkinä hoidon tarve kontra vapaa kehitys.

Kaikissa maissa on potentiaalia pidemmälle viedyille yhteistyölle tällä alueella.

Samantekt

Nú á dögum gera menn sér betur og betur ljóst að ferðamenn hafa mikinn áhuga á náttúru og menningararfi. En slíkt aðdráttarafl byggist ekki eingöngu á því sem gert er til að fá fólk til að ferðast til tiltekinna staða. Ástand hins daglega umhverfis, hvort sem það er í þéttbýli eða dreifbýli, svo og möguleikar á afþreyingu og dægrastyttingu, auk ýmissa annarra þátta, eru atriði sem ráða miklu um það hvort fólk fæst til að setjast að á tilteknum svæðum, hvort ferðamenn fást til að dveljast þar um stundarsakir og hvort fyrirtæki fást til að hefja þar rekstur.

Skýrsla þessi er fyrsta skrefið í hinu samnorræna verkefni Nýting náttúru og menningararfs við svæðisbundna nýsköpun og þróun sem hófst á árinu 2008 og á að ljúka á árinu 2010. Verkefnið er í þremur hlutum og að því koma fulltrúar norrænna stjórnvalda á sviði náttúru- og menningarumhverfis.

Markmið verkefnisins er að gera fólki ljósan hinn mikilvæga þátt náttúrunnar og menningararfsins í sjálfbærri þróun og vexti ásamt hinu sterka innbyrðis sambandi þeirra geira er við sögu koma. Málefnið er tengjast þróunar- og vaxtarferlum þeim sem fjallað er um í skýrslunni eru meðal annars:

- Hverskonar virðisauka geta náttúran og menningararfurinn stuðlað að í samfélagsferlunum?
- Hvernig verða náttúran og menningararfurinn best hagnýtt til að viðhalda og/eða þróa áfram umhverfisgæði?
- Hvaða góð dæmi er hægt að tilgreina um gagnsemi náttúrunnar og menningararfsins?
- Hvað vinnst með samvinnu á sviði menningararfs og náttúrugreina?
- Hvaða erfiðleika þarf einkum að yfirstíga í því sambandi?

Tilgangur þessarar skýrslu er að gefa gott yfirlit yfir þá vinnu sem unnin er innan hinna ýmsu greina menningararfs og umhverfismála hvað varðar framþróun og vöxt bæði innan einstakra héraða og svæða. Meðal annars er leitast við að finna svör við eftirtöldum spurningum:

- Hvaða aðferðir/stefnumörkun tíðkast á viðkomandi sviði, bæði innanlands og á alþjóðlegum vettvangi?
- Hvernig er unnið með náttúru- og menningargildi sem verðmæti er gagnast sjálfbærri þróun og vexti innan héraða og svæða í viðkomandi landi?
- Hvaða svið leggja stjórnvöld mesta áherslu á?
- Hvernig er samstarfi hinna ýmsu náttúru- og menningargeira háttað í viðkomandi landi?

Helstu markhópar skýrslunnar eru:

- náttúru- og menningarumhverfisgeirarnir í viðkomandi landi
- stjórnvöld/stofnanir með heildarábyrgð á málefnum þróunar og vaxtar innan héraða og einstakra staða

Skýrslan er sett saman úr fimm aðalköflum. Í 1. kafla er gerð grein fyrir verkefninu og í 2. kafla er einkum fjallað um fyrsta hluta þess. Í 3. kafla er stutt kynning á nokkrum alþjóðasamningum og stefnumörkunum sem snerta efni verkefnisins. Í 4. kafla er stutt samantekt á því sem löndin gera til að efla framþróun og vöxt, bæði innan héraða og svæða. Þar eru ennfremur tilgreind dæmi um það samstarf sem þegar á sér stað eða möguleikar eru á milli þeirra stofnana er halda utan um menningararf og náttúruvernd. Einnig er gerð grein fyrir því gagni sem hlýst af samstarfinu. Fimmti kaflinn er viðauki með skýrslum landanna um aðgerðir þeirra í málefnum náttúrunnar og menningararfsins, hvað varðar framþróun og vöxt, bæði innan héraða og svæða.

Búið er að afmarka allmörg aðalviðmið fyrir aðgerðir til að nýta það gagn sem hægt er að hafa af náttúru og menningararfi:

- Gildisviðmið – Gengur út á að jafnvægi sé á milli efnahagslegrar, félagslegrar og umhverfislegrar þróunar. Hagnýtingu umhverfisins verður að afmarka þannig, að hvorki virði menningararfs né náttúrleg verðmæti skaðist.
- Landslagsviðmið – Náttúra og menningararfur sameinast í landslaginu sem hlutar hinnar sameiginlegu arfleifðar. Landslagið er forsenda hagstæðs lífsumhverfis og líffræðilegs fjölbreytileika, en það það er einnig mikilvæg forsenda atvinnustarfsemi auk framþróunar og vaxtar bæði innan héraða og svæða. Landslagið er mótsstaður menningar, náttúru og atvinnustarfsemi.
- Sögulegt viðmið – Til að skilja samtíðina og hversvegna landslagið, með lífsumhverfi manna, dýra og gróðurs, er eins og það er, þurfum við að leita okkur þekkingar á viðburðum og ferlum sögunnar.
- Lýðræðislegt viðmið – Það viðhorf að náttúran og menningararfurinn séu sameiginleg eign sem allir skuli hafa jafna hlutdeild í. Málefnum vaxtar bæði innan héraða og svæða fylgir sú kvöð að einkanýting skerði ekki sameiginlega hagsmuni.

Þegar borið er saman hvernig þeir aðilar sem halda utan um náttúruvernd og menningarumhverfi á Norðurlöndum taka á málefnum framþróunar og vaxtar, bæði innan héraða og svæða, kemur í ljós mjög mikill munur hvað snertir athafnasvið, hve miklu er varið til starfseminnar og hvaða þáttum er tekið á. Hægt er að skipta starfseminni í þrjú aðalþemu:

- Menningararfur og náttúruskoðun Þemað lýsir þýðingu þessarar tegundar ferðamennsku fyrir framþróun og vöxt, bæði bæði innan héraða og svæða. Hér er fjallað um atriði er snerta eftirtektarverð svæði eins og t.d. náttúrverndar- og menningarsvæði, þjóðgarða og staði á heimsminjaskrá
- Atvinnuþróun Þetta þema nær til verktakastarfsemi, nýsköpunar, fyrirtækjareksturs, gagnvirkni menningararfs, náttúru, atvinnulífsins og hagsmunasamtaka þess, markaðssetningar og héraðsatvinnuþróunar auk vörumerkjagerðar sem byggist á gildum tengdum náttúru og menningararfi. Þetta þema innifelur einnig atvinnustarfsemi eins og menningararf.
- Gott lífsumhverfi Þetta þema nær yfir tvennt: Eftirsókn eftir að setjast að á viðkomandi svæði eða setja þar upp atvinnurekstur og eftirsókn vegna staðarsamsömunar, heilbrigðismála, vellíðunar, útvistarmöguleika nærri þéttbýli, félagsauðs og annarra félagslegra atriði.

Þessi þrjú þemasvið eru misjöfn eftir löndunum. Munur milli landanna og á milli náttúru- og menningarumhverfissviðanna er greinilegur þegar litið er á helstu forgangsroðun, þ.e. á hvaða atriði er lögð mest áhersla í starfinu.

Aðalstefna vinnu við náttúru og menningararfs í tengslum við svæðis- og héraðsþróun og vöxt (mat á núverandi ástandi)

SV	Menning: Atvinnuþróun – þýðing menningararfsins fyrir verktakastarfsemi og rekstur fyrirtækja Náttúra: Ferðamennska með áherslu á náttúruna
FI	Menning: Gott lífsumhverfi
NO	Menning: Ferðamennska með áherslu á menningararf og byggðaðróun Náttúra: Ferðamennska með áherslu á náttúruna
IS	Menning: Ferðamennska með áherslu á menningararfinn Náttúra: Ferðamennska með áherslu á náttúruna
DK	Menning: Ferðamennska með áherslu á menningararfinn, fólk hvatt til búsetu og fyrirtæki til að flytja starfsemi til staðanna (landsbyggðin) Náttúra: Gott lífsumhverfi
FÖ	Menning: Ferðamennska með áherslu á menningararfinn Náttúra: Ferðamennska með áherslu á náttúruna

Gagnvirkni innan framþróunar og vaxtar, bæði innan svæða og héraða er ekki hægt að einskorða við menningararf og náttúruvernd, og því verður að taka önnur svið með.

Helstu þátttakendur í hverju landi – dæmi

SV	Miljödepartementet med Naturvårdsverket Kulturdepartementet med Riksantikvarieämbetet Verket för näringslivsutveckling (Nutek)
FI	Miljöministeriet Jord- og skogsbruksministeriet med Forststyrelsen Undervisningsministeriet med Museiverket Finansministeriet Arbets- og näringslivsministeriet Justitieministeriet Kommunikationsministeriet
NO	Miljøverndepartementet med Riksantikvaren og Direktoratet for naturforvaltningen Kommunal og regional departementet Landbruks- og matdepartementet Næringsdepartementet Kulturdepartementet Fiskeri- og kystdepartementet Innovasjon Norge Norges forskningsråd
IS	Menntamálaráðuneytið ásamt Fornleifavernd og Húsafríðunarnefnd Umhverfisstofnun og Umhverfisstofnun Iðnaðarráðuneytið og Bygðastofnun
DK	Miljøministeriet med By- og Landskabsstyrelsen samt Skov- og Naturstyrelsen Kulturministeriet med Kulturarvsstyrelsen Velfærdsministeriet Økonomi- og Erhvervsministeriet med VisitDenmark Finansministeriet med Slots- og Ejendomsstyrelsen Nationalmuseet
FÖ	Mentamálaráðið (Kulturministeriet) Indenlandsministeriet med Umhvørvisstovan (Miljøstyrelsen) Udenrigsministeriet med Samvit (Faroe Islands Enterprise)

Starfið innan héraðanna, fremur en starfið á landsvísu, gengur oftast þvert á greinar. Allsstaðar nema á Íslandi og í Færeyjum eru þátttakendurnir af mörgu tagi. Sveitarfélögin hafa mikla þýðingu hvað varðar utnumhald menningararfs og náttúrugilda og koma meðal annars að málunum með beinni skipulagningu og atvinnuþróun.

Það er hægt að hafa mikið gagn af aukinni samvinnu milli hinna ýmsu sviða menningararfs og umhverfismála. Ef þeir sem koma að þessum málum standa saman, eiga þeir miklu meiri möguleika á að vinna gegn skammsýnum efnahagslegum sjónarmiðum sem ógna mikilvægum menningararfi og umhverfi. Jafnframt eru þessar greinar betur í stakk búnar til að leiðbeina öðrum aðilum ef þær taka höndum saman, meðal annars um sjálfbæra hagnýtingu og umsýslu þessara verðmæta. Samhæfðum aðgerðum fylgir meira að segja efnahagslegur og stjórnumarlegur ávinningur fyrir samfélagið. Þau áhrif sem ferðamenn verða fyrir styrkjast ef vel tekst að leggja áherslu á menningararfinn og náttúruþættina. Bæði fyrirtæki, sveitarfélög og aðrir aðilar hafa möguleika á að styrkja "vörumerki" sín, en þau er hægt að nota, svo að dæmi sé nefnt, til að laða að ferðamenn og þá sem búa á viðkomandi svæðum, og jafnframt til að auka fjölbreytnina í atvinnulífinu. Í viðbót við þetta má gera ráð fyrir að nánara samstarf milli þeirra sem vinna við menningararfinn og í hinum ýmsu geirum nátturu- og

umhverfismála leiði til þess að umverfinu verði betur sinnt. Það bætir bæði lífsumhverfið og líðan fólksins. Í skýrslunni eru tilgreind nokkur dæmi um samvinnu sem hefur haft jákvæð áhrif af ýmsu tagi.

Að sjálfsögðu gengur ekki samstarf þeirra sem vinna við vernd náttúru- og menningargilda ævinlega snurðulaust. Sem dæmi má nefna hindranir sem stafa af því að skipulagi hjá stjórnvöldum og stofnunum er áfátt. Mismunandi efnahagsleg staða viðkomandi geira kann að hindra annan aðilann í samstarfi. Ennfremur getur átt sér stað að mismunandi sýn á stjórnun umhverfis eða svæðis, til dæmis hvort vernd er betri en afskiptaleyzi.

Í öllum löndunum eru fyrir hendi möguleikar á áframhaldandi samvinnu á þessu sviði.

Kulturarv och natur som resurs för hållbar utveckling och tillväxt

En nordisk översikt

Vad kännetecknar kulturarvs- och natursektorernas arbete med regional och lokal utveckling och tillväxt i Norden? Vilka är utgångspunkterna för detta? Vad finns det att vinna på en vidareutvecklad samverkan mellan dessa intressen?

Det är några av de frågor som behandlas i denna rapport som är resultatet av den första etappen i ett internordiskt projekt om naturens och kulturarvets betydelse som faktor för hållbar utveckling och tillväxt.

